Załącznik do uchwały Nr 23/971/19
Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego
z dnia 12 czerwca 2019 r.

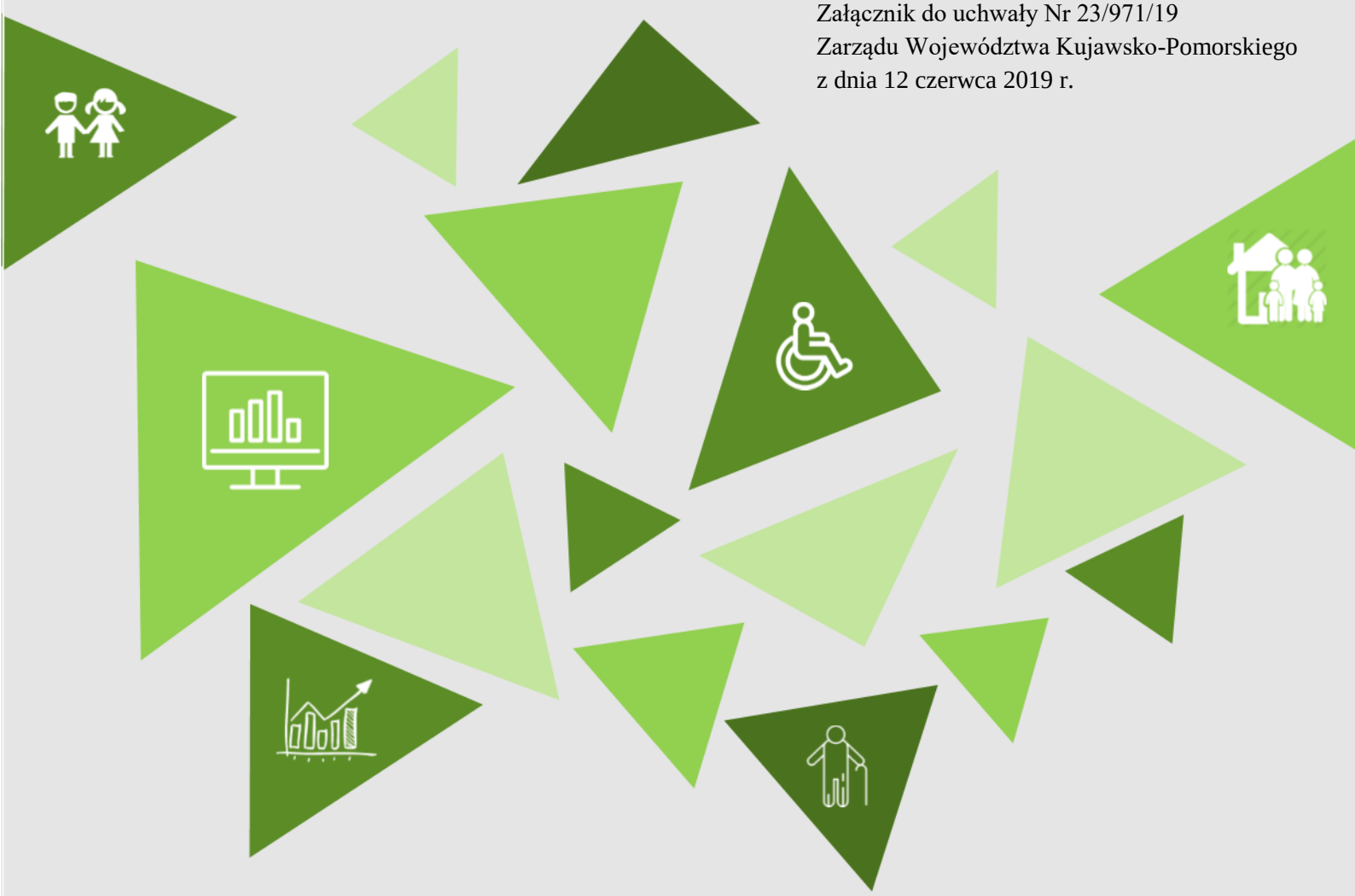

OCENA ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ W WOJEWÓDZTWIE KUJAWSKO-POMORSKIM ZA ROK 2018

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu

KUJAWY POMORZE

Województwo Kujawsko-Pomorskie

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu
jest Jednostką Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Spis treści

Wstęp 5

Rozdział I. Charakterystyka demograficzna województwa 6

Rozdział II. Ocena zasobów w obszarze pomocy i integracji społecznej w odniesieniu do poszczególnych grup odbiorców 16

1. Klienci pomocy społecznej 16

natężenie korzystania z pomocy społecznej/ powody korzystania z pomocy społecznej/ asystentura rodziny/ poradnictwo specjalistyczne/ rodziny wspierające/ ośrodki interwencji kryzysowej/ mieszkania chronione/ kadra pomocy społecznej/ usamodzielnianie klientów pomocy społecznej/ praca socjalna/ kontrakt socjalny

2.Piecza zastępcza 38

rodzinne i instytucjonalne formy pieczy zastępczej/ placówki opiekuńczo-wychowawcze

3. Dzieci i młodzież 47

opieka nad dziećmi do lat 3/ edukacja przedszkolna/ opiekun dzienny do dzieci/ placówki wsparcia dziennego

4. Bezrobotni 54

osoby bezrobotne/ zasiłek okresowy z tytułu bezrobocia/ wybrane podmioty reintegracji zawodowej

5. Bezdomni 62

osoby bezdomne

6. Niepełnosprawni 68

domy pomocy społecznej/ środowiskowe domy samopomocy/ warsztaty terapii zajęciowej/ zakłady aktywności zawodowej

7. Osoby starsze 75

usługi opiekuńcze/ dzienne domy pobytu/ kluby i świetlice dla seniorów/ gospodarstwa opiekuńcze/ dzienne domy opieki medycznej

Rozdział III. Wydatki na pomoc społeczną i inne obszary polityki społecznej 82

Rozdział IV. Wybrane działania Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego w obszarze zwiększenia włączenia społecznego 87

Rozdział VI. Rekomendacje wynikające z raportu 114

Wstęp

Zgodnie z art. 16a ustawy o pomocy społecznej gminy, powiaty i samorządy województw mają obowiązek przygotować ocenę zasobów pomocy społecznej. Sporządzoną Ocenę organy wykonawcze jednostek samorządu terytorialnego muszą przedstawić do 30 kwietnia odpowiednio radom gmin, radom powiatów, a do dnia 30 czerwca sejmikowi województwa. Ocena dotyczy osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej, rodzajów ich problemów oraz ich rozkładu ilościowego. Ocena wraz z rekomendacjami może być podstawą do planowania przez samorządy budżetu na zadania szeroko rozumianej pomocy społecznej na rok następny.

Funkcjonujące od siedmiu lat narzędzie do sporządzania oceny w Centralnej Aplikacji Statystycznej ulegało różnorakim zmianom i modyfikacjom. W styczniu 2018 roku celem stworzenia nowego narzędzia został uruchomiony przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w partnerstwie z Instytutem Pracy i Spraw Socjalnych projekt „Narzędzie agregowania i monitorowania danych w obszarze włączenia społecznego" w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój. Nowy sposób sporządzania OZPS umożliwił przygotowanie wizualizacji danych i wskaźników w postaci wykresów, map lub tabel oraz opracowanie analiz przy użyciu platformy analityczno-raportowej Oracle BI. Nowy formularz nie jest całkowicie nowym dokumentem, w wyniku działań projektowych uległ on pewnym uproszczeniom oraz automatyzacji.

Przedstawiony raport zawiera informacje nt. sytuacji społecznej, demograficznej oraz rynku pracy w naszym województwie. Zawiera dane i informacje o świadczeniobiorcach pomocy społecznej, wybrane formy pomocy środowiskowej oraz instytucjonalnej, kadrę i wydatki na pomoc społeczną i inne obszary polityki społecznej realizowane przez gminy i powiaty m.in. za pośrednictwem ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie na mocy odpowiednich ustaw. Struktura raportu została sporządzona w odniesieniu do poszczególnych grup odbiorców: klienci pomocy społecznej, dzieci i młodzież, osoby bezrobotne, osoby bezdomne, osoby niepełnosprawne i przewlekle chore, osoby starsze oraz z tematyką pieczy zastępczej. Zaprezentowano również wybrane działania Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego dotyczące zwiększenia włączenia społecznego, głównie za pośrednictwem programów opracowywanych i wdrażanych przez Departamenty Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu oraz jednostki organizacyjne Samorządu Województwa.

Rozdział I. Charakterystyka demograficzna województwa

Odsetek mieszkańców województwa w liczbie mieszkańców kraju w 2017 roku Źródło: GUS BDL	**5,4%** (10 miejsce w kraju)
Przyrost naturalny na 1 tys. mieszkańców w 2017 roku Źródło: GUS BDL	0,0 (średnia krajowa) **-0,2** (7 miejsce w kraju)
Współczynnik dzietności Źródło: GUS BDL	1,45 średnia krajowa **1,41** (10 miejsce w kraju)
Przeciętne dalsze trwanie życia kobiet w 2017 roku Źródło: GUS BDL	81,8 średnia krajowa **81,0** (14 miejsce w kraju)
Przeciętne dalsze trwanie życia mężczyzn w 2017 roku Źródło: GUS BDL	74,0 średnia krajowa **74,0** (8 miejsce w kraju)
Odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym w ludności ogółem w 2017 roku Źródło: GUS BDL	18% średnia krajowa **18,1%** (8 miejsce w kraju)
Odsetek osób w wieku produkcyjnym w ludności ogółem w 2017 roku Źródło: GUS BDL	61,2% średnia krajowa **61,5%** (6 miejsce w kraju)
Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem w 2017 roku Źródło: GUS BDL	20,8% średnia krajowa **20,4%** (9 miejsce w kraju)
Obciążenie demograficzne (ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) w 2017 roku Źródło: GUS BDL	63,4% średnia krajowa **62,5%** (6 miejsce w kraju)

Według danych podanych przez Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego w województwie kujawsko-pomorskim w 2017 roku zanotowano 2 082 944 mieszkańców. W porównaniu do roku ubiegłego (2016 r. - 2 083 927 osób) było to o 983 osoby mniej. Spośród wszystkich powiatów największą liczbę mieszkańców odnotowano w Bydgoszczy (352 313), Toruniu (202 562) oraz powiecie inowrocławskim (161 591). W Bydgoszczy oraz w powiecie inowrocławskim odnotowano spadek liczby mieszkańców w odniesieniu do roku ubiegłego. W Bydgoszczy wyniósł on o 1 625 osób mniej, w powiecie inowrocławskim o 420. Natomiast w powiecie miasta Torunia wystąpił nieznaczny wzrost o 41 osób.

Na 23 powiaty (w tym 4 miasta na prawach powiatu) w 14 odnotowano spadek liczby ludności, a w 9 wzrost. Największy wzrost liczby mieszkańców zaobserwowano w powiecie bydgoskim (↑1 563), toruńskim (↑1 154) oraz w powiecie brodnickim (↑249). W powiatach chełmińskim, golubsko-dobrzyńskim, grudziądzkim, tucholskim, żnińskim zanotowano niewielki wzrost liczby mieszkańców w porównaniu do roku 2016. W pozostałych powiatach aleksandrowskim, lipnowskim, mogileńskim, nakielskim, radziejowskim, rypińskim, sępoleńskim, świeckim, wąbrzeskim, włocławskim, we Włocławku nastąpił spadek liczby ludności.

Tabela 1. Liczba ludności na terenie powiatów województwa kujawsko-pomorskiego w latach 2016-2017

Nazwa	2017	2016	zmiana
KUJAWSKO-POMORSKIE	2 082 944	2 083 927	↓983
aleksandrowski	55 337	55 347	↓10
brodnicki	78 879	78 630	↑249
bydgoski	115 981	114 418	↑1 563
chełmiński	52 292	52 236	↑56
golubsko-dobrzyński	45 289	45 250	↑39
grudziądzki	40 368	40 364	↑4
inowrocławski	161 591	162 011	↓420
lipnowski	66 517	66 575	↓58
mogileński	46 046	46 197	↓151
nakielski	86 764	86 774	↓10
radziejowski	40 898	41 169	↓271
rypiński	44 029	44 219	↓190
sępoleński	41 373	41 392	↓19
świecki	99 505	99 661	↓156
toruński	105 631	104 477	↑1 154
tucholski	48 438	48 416	↑22
wąbrzeski	34 612	34 752	↓140
włocławski	86 604	86 605	↓1
żniński	70 534	70 528	↑6
Bydgoszcz	352 313	353 938	↓1 625
Grudziądz	95 629	95 964	↓335
Toruń	202 562	202 521	↑41
Włocławek	111 752	112 483	↓731

Źródło: dane BDL GUS za lata 2016-2017

Wykres 1. Zmiana liczby ludności w latach 2016-2017

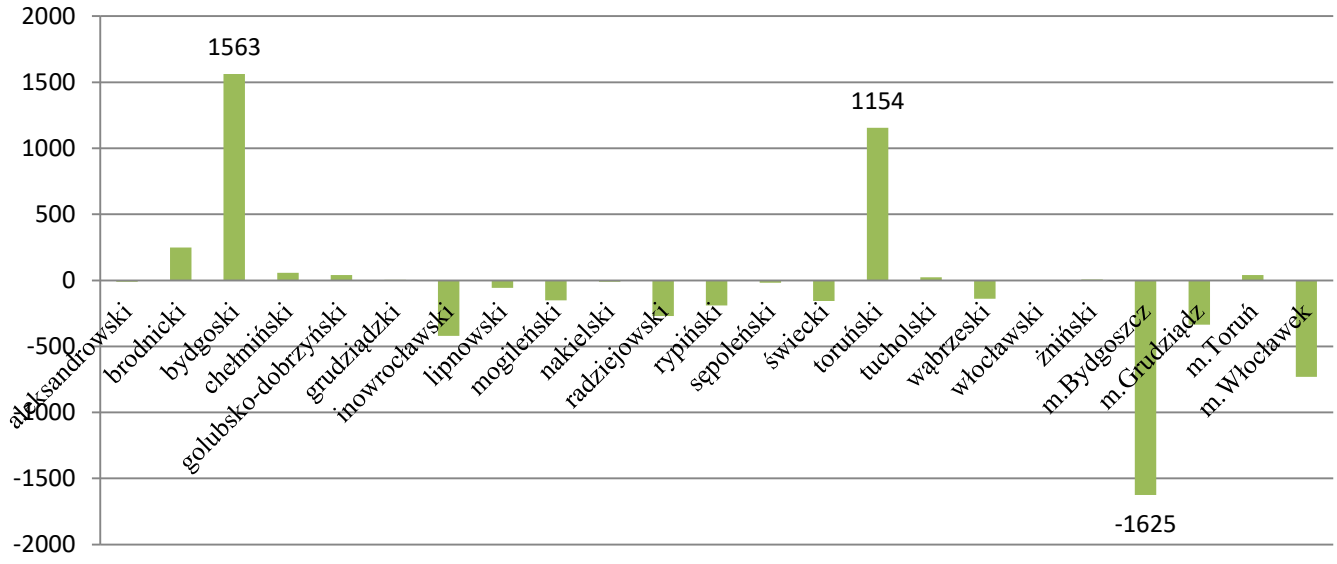

Źródło: dane BDL GUS za lata 2016-2017

Tabela 2. Liczba mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego w latach 2014-2017

Rodzaj wskaźnika	2014	2015	2016	2017
Liczba mieszkańców	2 089 992	2 086 210	2 083 927	2 082 944
Odsetek kobiet	51,5	51,5	51,6	51,5

Źródło: dane BDL GUS za lata 2014-2017

Z analizy danych GUS wynika, iż w 2017 roku liczba kobiet była wyższa od liczby mężczyzn. W latach 2014-2017 (z wyjątkiem roku 2016) odsetek kobiet w ogólnej liczbie mieszkańców utrzymał się na tym samym poziomie 51,5.

Wskaźnik obciążenia demograficznego określa odsetek osób w wieku nieprodukcyjnym (czyli dzieci i młodzież oraz osoby starsze) w odniesieniu na 100 osób w wieku produkcyjnym. Według danych BDL GUS w 2017 roku wyniósł 62,5 osoby w województwie kujawsko-pomorskim. Powiatami o najwyższym wskaźniku obciążenia demograficznego były miasta: Bydgoszcz, Grudziądz i Włocławek, a powiatami charakteryzującymi najniższymi wartościami tego wskaźnika były powiaty ziemskie: włocławski (58,5), toruński (58,3) i bydgoski (57,7).

Wykres 2. Wskaźnik obciążenia demograficznego za 2017 rok

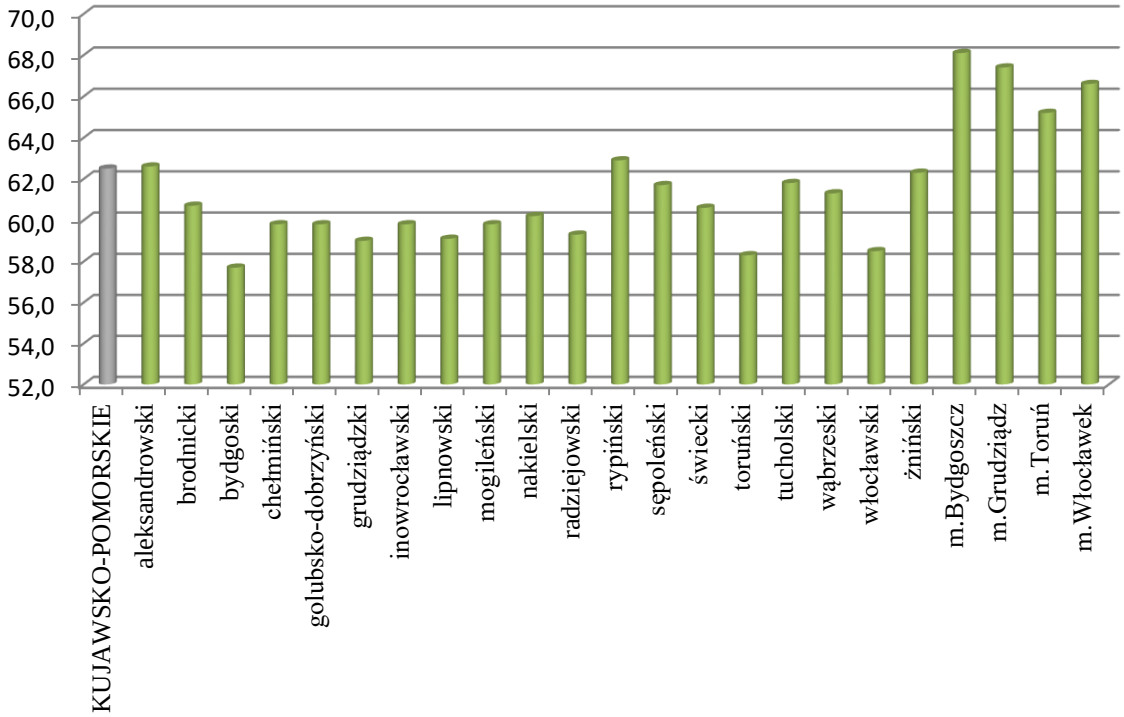

Źródło: dane BDL GUS za 2017 rok

Z danych BDL GUS (za rok 2017) wynika, iż w województwie kujawsko-pomorskim było 38 481[1] osób w wieku 85+. W stosunku do 2016 roku (36 982 osób) było to o 1 499 osób więcej (4,1%). Najwyższy odsetek osób 85+ w populacji osób w wieku poprodukcyjnym odnotowano w powiecie radziejowskim (11%). W powiatach ziemskich lipnowskim, rypińskim, sępoleńskim, wąbrzeskim, włocławskim oraz w m. Bydgoszczy utrzymały się na tym samym poziomie 10%, w grupie osób w wieku poprodukcyjnym[2]. W latach 2016-2017 w powiecie brodnickim nastąpił spadek odsetka osób w wieku 85+ o 1 p.p. Obecnie wynosi on 9%. Pozostałe powiaty osiągnęły ten sam poziom, co w 2016 roku.

Gminami, w których odnotowano największą liczbę osób w wieku 85+ spośród osób w wieku poprodukcyjnym były: Baruchowo, Świekatowo, Koneck, Skępe na poziomie 13% oraz w Górznie (12%). Najmniej osób starszych w wieku 85+ odnotowano w gminie Osielsko i Łabiszyn 7% oraz w gminach Barcin, Fabianki, Świecie po 6%.

[1] „Uwzględniono zmiany spowodowane ruchem naturalnym (urodzenia, zgony), migracją ludności (pobyt czasowy i stały) oraz przemieszczeniami wynikającymi ze zmian administracyjnych", cyt. za: BDL GUS.
[2] „Osoby w wieku poprodukcyjnym to mężczyźni w wieku 65 lat i więcej oraz kobiety 60 lat i więcej", cyt. za: BDL GUS.

Wykres 3. Odsetek osób w wieku 85+ w populacji osób w wieku poprodukcyjnym w latach 2016-2017

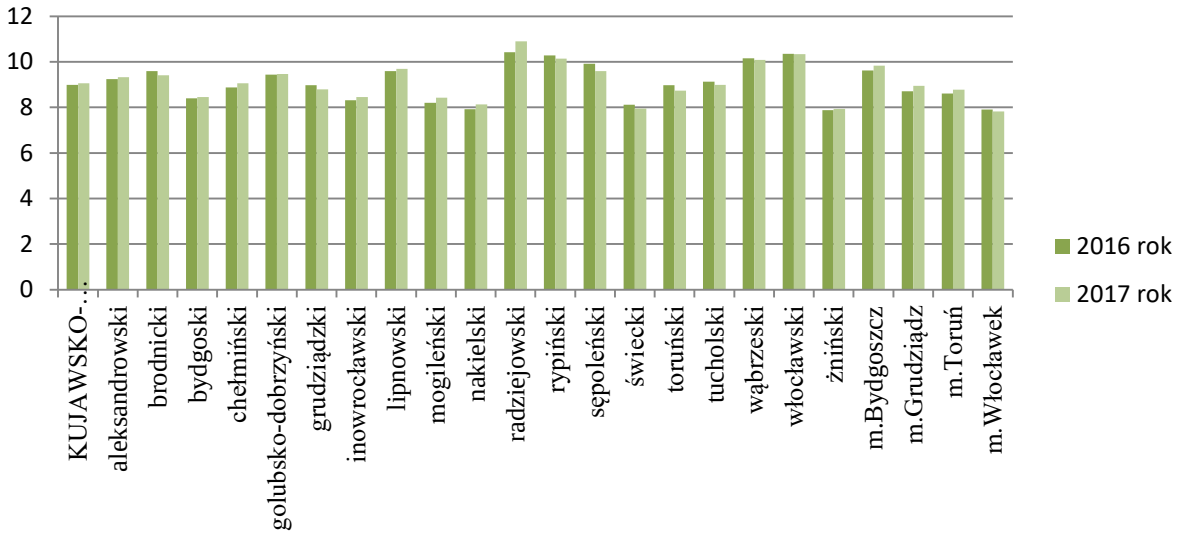

Źródło: dane BDL GUS za lata 2016-2017

Liczba osób w wieku 75+[3] wyniosła 138 057 osoby, czyli 32% w populacji osób w wieku poprodukcyjnym. Powiatami z najwyższym odsetkiem osób w wieku 75+ były powiaty radziejowski (36%), włocławski (35%), golubsko-dobrzyński (35%) oraz m. Bydgoszczy (34%). Najniższy odsetek osób w wieku 75 + był w następujących powiatach: bydgoskim (29%), m. Włocławek (30%), żnińskim (30%), świeckim (30%).

Gminy charakteryzujące się najwyższym odsetkiem osób 75+ wśród osób w wieku poprodukcyjnym to Zbójno (41%), Radziejów w. (40%), Koneck (40%), Kowal w., Bytoń, Topólka, Boniewo, Skrwilno na poziomie 39%. Z kolei gminy o najniższym odsetku osób to: Nowa Wieś Wielka (26%), Łabiszyn (26%), Osielsko (26%), Lubicz, Barcin, Zławieś Wielka, Białe Błota na poziomie 27% spośród osób w wieku poprodukcyjnym.

[3] „Uwzględniono zmiany spowodowane ruchem naturalnym (urodzenia i zgony), migracjami ludności (pobyt stały i czasowy) oraz przemieszczeniami związanymi ze zmianami administracyjnymi", cyt. za: BDL GUS.

Tabela 3. Liczba mężczyzn i kobiet w latach 2014-2017

mężczyźni				kobiety			
2014	**2015**	**2016**	**2017**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**
1 012 878	1 010 973	1 009 547	1 009 311	1 077 114	1 075 237	1 074 380	1 073 633

Źródło: dane BDL GUS za lata 2014-2017

Najliczniejszą grupą ekonomiczną w 2017 roku były osoby będące w wieku produkcyjnym 1 281 904 (61,5%). W porównaniu do 2016 roku nastąpił spadek o 13 885 osób (1 295 789 osób). Na drugim miejscu były osoby w wieku poprodukcyjnym w liczbie 424 813, co stanowi 20,4% ogółu mieszkańców, a w 2016 roku było to 411 659 osób. Liczba ta wzrosła o 13 154 osoby (3,2%). Osoby w wieku przedprodukcyjnym stanowiły 18,1% ogółu ludności (376 227 osób). Porównując dane BDL GUS z 2017 roku do 2016 roku (376 479 osób) również zanotowano spadek liczby o 252 osoby, czyli o 0,07%.

Wykres 4. Odsetek osób w ekonomicznych grupach wiekowym w latach 2014-2017

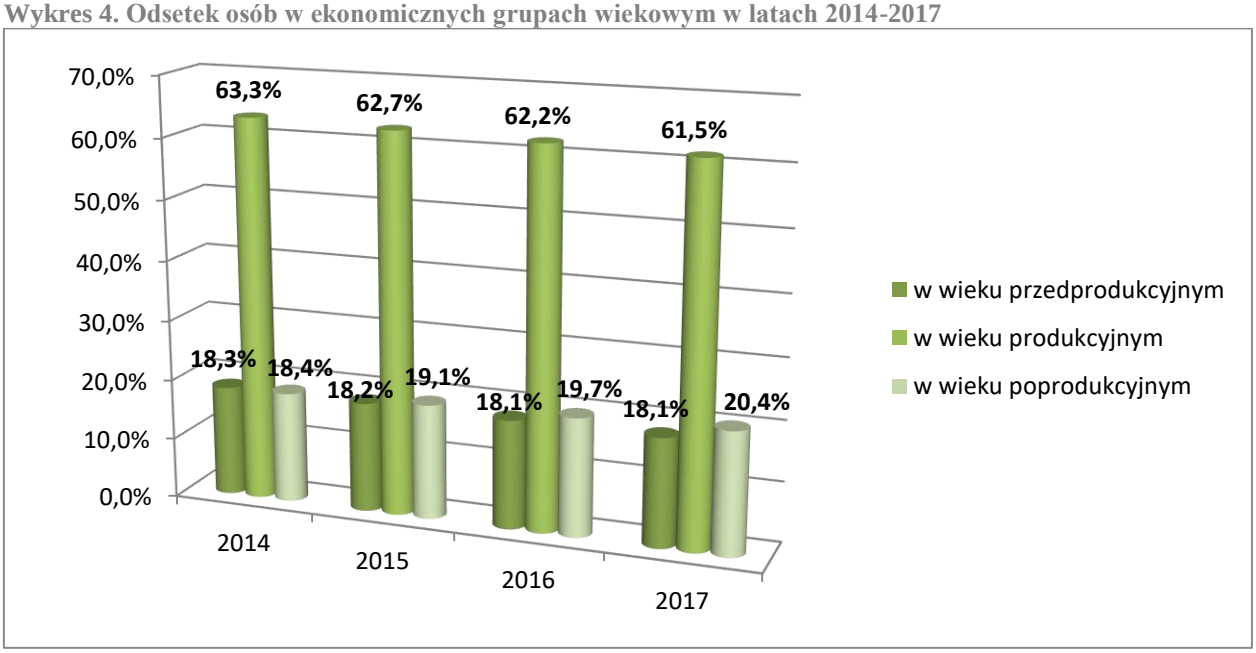

Źródło: dane BDL GUS za lata 2014-2017

Powiatami, w których odnotowano najwyższy udział osób w wieku przedprodukcyjnym był powiat toruński (21,5%), bydgoski i grudziądzki (20,4%) oraz brodnicki (20,3%). Z kolei najmniejszy udział odnotowano w Bydgoszczy (15, 8%), Włocławku (15, 9%) oraz Toruniu (16, 8%).

Powiatami o największym odsetku osób w wieku produkcyjnym był powiat bydgoski (63,4%), toruński (63,2%) oraz włocławski (63,1%). Natomiast najniższy udział odnotowano w Bydgoszczy (59,5%), Grudziądzu (59,7%) oraz we Włocławku (60%).

W wieku poprodukcyjnym najwyższy odsetek był w 2017 r. (podobnie jak w roku 2016) w Bydgoszczy (24,7%), Włocławku (24,1%), Grudziądzu (22,7%) oraz Toruniu (22,7%).

Analogicznie w 2016, jak i w 2017 roku powiatami ziemskimi z najniższym odsetkiem osób w wieku poprodukcyjnym były brodnicki (17,4%), grudziądzki (16,7%), bydgoski (16,2%) i toruński (15,3%).

W gminach najwyższy udział osób w wieku przedprodukcyjnym odnotowano w: Obrowie (24%), Brodnicy w. (22,8%), Zławsi Wielkiej (22,6%), Brzoziu (22,5%), Łubiance (22,4%). Z kolei najmniejszy udział osób w omawianej grupie ekonomicznej był w gminach Ciechocinek (14,4%), Kowal m. (15,4%), Inowrocław m. (15,6%), Radziejów m. (15,6%) oraz Dobre (15,8%).

Jeśli idzie o odsetek osób w wieku produkcyjnym to najwyższy był w gminach: Bobrowniki (65,4%), Brodnica w. (64,9%), Kowal m. (64,8%), Złotniki Kujawskie (64,7%) i Nowa Wieś Wielka (64,6%). Najmniejszy odnotowano w następujących gminach: Ciechocinek (55,5%), Bydgoszcz (59,5%), Grudziądz m. (59,7%), Włocławek m. (60%) oraz w Janowcu Wielkopolskim (60,5%).

W wieku poprodukcyjnym najwyższy odsetek był w gminach: Ciechocinek (30,1%), Bydgoszcz (24,7%), Włocławek m. (24,1%), Inowrocław m. (22,8%) i Grudziądz m. (22,7%). Najniższy natomiast w gminach: Brodnica w. (12,2%), Obrowo (12,8%), Białe Błota (13,2%), Chełmno w. i Łubianka na poziomie (14%).

Mapa 1. Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym (w ludności ogółem) w układzie powiatowym 2017 roku

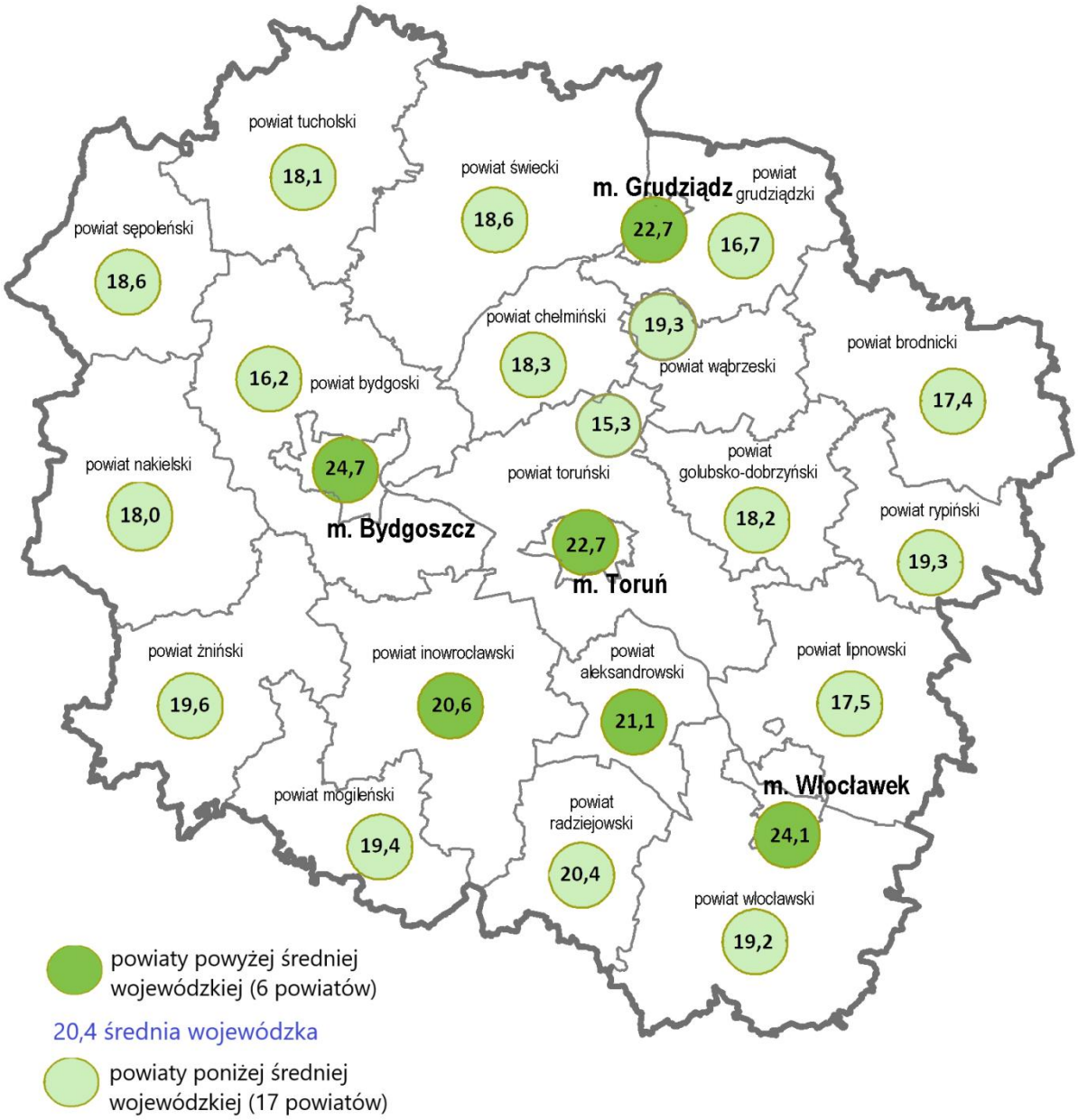

Źródło: opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie BDL GUS za 2017 rok

Podsumowanie

- ✓ Liczba mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego sukcesywnie spada, podobnie jak liczba kobiet i mężczyzn w ekonomicznych grupach wieku. Pomimo sukcesywnego spadku liczby mieszkańców przyrost naturalny nieznacznie wzrósł z -0,33 (w 2016 r.) do -0,2 (w 2017 r.)

- ✓ Powiatami, w których odnotowano największy wzrost liczby mieszkańców były powiaty bydgoski, toruński, brodnicki.
- ✓ Wskaźnik obciążenia demograficznego, określający odsetek osób w wieku nieprodukcyjnym (czyli dzieci i młodzież oraz osoby starsze), w odniesieniu na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2017 roku, wyniósł 62,5 osoby.
- ✓ Ze 137 262 do 138 057 wzrosła liczba osób w wieku 75+. Osoby w wieku 75+ stanowiły 32% populacji osób w wieku poprodukcyjnym.
- ✓ Wzrosła również liczba osób w wieku 85+. W 2016 roku były to 36 982 osoby, a w 2017 roku 38 481 (o 1 499 osoby więcej). W populacji osób w wieku poprodukcyjnym osoby w wieku 85+ stanowiły 9%.
- ✓ Najliczniejszą grupą ekonomiczną w 2017 roku były osoby będące w wieku produkcyjnym, czyli osoby zdolne do pracy (mężczyźni w wieku 18-64 lata; kobiety w wieku18-59 lat). Odsetek osób w omawianym wieku wyniósł 61,5% w odniesieniu do ogólnej liczby mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego.

Rozdział II. Ocena zasobów w obszarze pomocy i integracji społecznej w odniesieniu do poszczególnych grup odbiorców

1. Klienci pomocy społecznej

Liczba klientów pomocy społecznej (liczba osób w rodzinach objętych pomocą przez OPS)	155 966
Liczba rodzin i gospodarstw jednoosobowych objętych świadczeniami pomocy społecznej (przez OPS)	67 496
Liczba rodzin długotrwale korzystających z pomocy społecznej (36 miesięcy i więcej)	45 399
Liczba osób w rodzinach, długotrwale korzystających z pomocy społecznej (36 i więcej miesięcy)	107 322
Liczba kontraktów socjalnych w 2018 roku Źródło: MRPiPS-03	3 599
Liczba rodzin, które skorzystały z poradnictwa specjalistycznego wykazanego przez OPS Źródło: MRPiPS-03	6 456
Liczba rodzin objętych pracą asystenta rodziny Źródło: *Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za rok 2018*	2 681
Liczba pracowników socjalnych zatrudnionych w OPS Źródło: MRPiPS-03	1 114
Liczba zatrudnionych asystentów rodziny Źródło: *Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za rok 2018*	246
Liczba ośrodków interwencji kryzysowej	5

Wybrane wskaźniki obrazujące województwo kujawsko-pomorskie na tle kraju

Wskaźnik zagrożenia ubóstwem wg ustawowej granicy ubóstwa w 2017 roku
Źródło: GUS BDL

10,7% średnia krajowa
11,3% (8 miejsce w kraju)

Wskaźnik zagrożenia ubóstwem wg minimum egzystencji w 2017 roku
Źródło: GUS BDL

4,3% średnia krajowa
4,2% (8 miejsce w kraju)

Odsetek przyznanych świadczeń pieniężnych w stosunku do przyznawanych świadczeń ogółem w 2017 roku
Źródło: GUS BDL

70,1% średnia krajowa
75,9% (4 miejsce w kraju)

Natężenie korzystania z pomocy społecznej

7,5 **Odsetek mieszkańców korzystających z pomocy społecznej**	**Pomoc społeczna** wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka. Zadaniem pomocy społecznej jest także zapobieganie trudnym sytuacjom życiowym przez podejmowanie działań zmierzających do życiowego usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej są obowiązane do współdziałania w rozwiązywaniu ich trudnej sytuacji życiowej. **Pomoc społeczna polega w szczególności na**: przyznawaniu i wypłacaniu świadczeń, pracy socjalnej, prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej, analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej, realizacji zadań wynikających z rozeznanych potrzeb społecznych, rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb. **Prawo do świadczeń pieniężnych przysługuje** osobom i rodzinom, których posiadane dochody nie przekraczają kryteriów dochodowych ustalonych w oparciu o próg interwencji socjalnej. Od 1 października 2018 r. kryterium dochodowym dla osoby samotnie gospodarującej był dochód nie przekraczający kwoty 701 zł, natomiast dla osoby w rodzinie – kwota 528 zł. Rada gminy, w drodze uchwały, może podwyższyć kwoty uprawniające do zasiłków okresowego i celowego. *Źródło: https://www.gov.pl/web/rodzina/zasady-pomocy-spolecznej(data korzystania: 09.05.2019 r)*

Odsetek mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego, korzystających z pomocy społecznej spada. W roku 2018 wynosił 7,5% (spadek o 0,8 p.p w stosunku do roku 2017), czyli 7 na 100 mieszkańców naszego województwa skorzystało z jakiejkolwiek formy pomocy świadczonej przez ośrodki pomocy społecznej. W roku 2018 ośrodki pomocy społecznej udzieliły wsparcia 67 496 rodzinom (spadek o 5 800 rodzin), a w tych rodzinach 155 966 osobom (spadek o 16 317 osób).

Tabela 4. Natężenie korzystania ze świadczeń pomocy społecznej w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2015	2016	2017	2018	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)					
Odsetek mieszkańców korzystających z pomocy społecznej (dot. osób w rodzinach, którym decyzją przyznano świadczenie pomocy społecznej)	10,0%	9,2%	8,3%	7,5%	18,0% (p. lipnowski)	2,9% (m. Bydgoszcz)
Odsetek klientów długotrwale korzystających z pomocy społecznej (dot. osób w rodzinach, które korzystają z pomocy społecznej od 36 miesięcy i dłużej)	67,8%	67,2%	68,1%	68,8%	83,1% (m. Włocławek)	33,8% (m. Grudziądz)

Źródło: dane BDL GUS za lata 2015-2017, OZPS za lata 2015-2018

Jak prezentuje poniższy wykres wśród powiatów z najwyższym udziałem klientów pomocy społecznej w ogólnej liczbie mieszkańców w 2018 roku były tak, jak w roku 2017, powiat lipnowski (18,0%) (ze spadkiem o 1,5 p.p w stosunku do roku 2017) oraz powiat rypiński (17,5%) (ze spadkiem o 0,4 p.p). Natomiast wartości poniżej średniej wojewódzkiej, podobnie, jak w roku poprzednim odnotowano w: Bydgoszczy (2,9%), Toruniu (4,0%), powiecie bydgoskim (5,0%), Grudziądzu (7,1%), powiecie toruńskim (7,1%) oraz powiecie inowrocławskim (7,5%).

Wykres 5. Odsetek klientów pomocy społecznej w ogólnej liczbie mieszkańców w województwie kujawsko-pomorskim (w gminach w układzie powiatowym) w 2018 roku

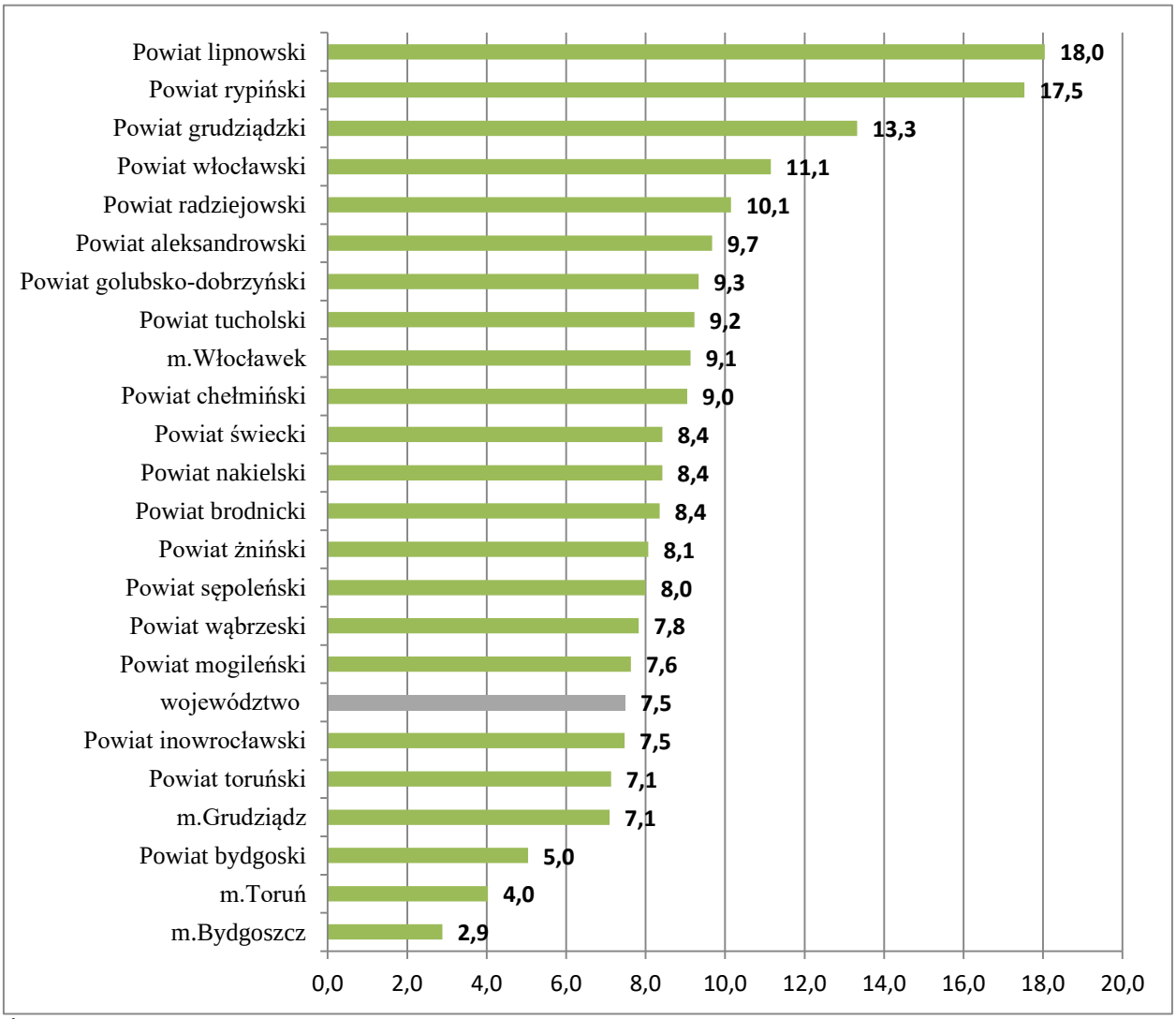

Źródło: dane BDL GUS za 2017 rok, dane OZPS za 2018 rok

Mapa 2. Natężenie korzystania z pomocy społecznej w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w 2018 roku

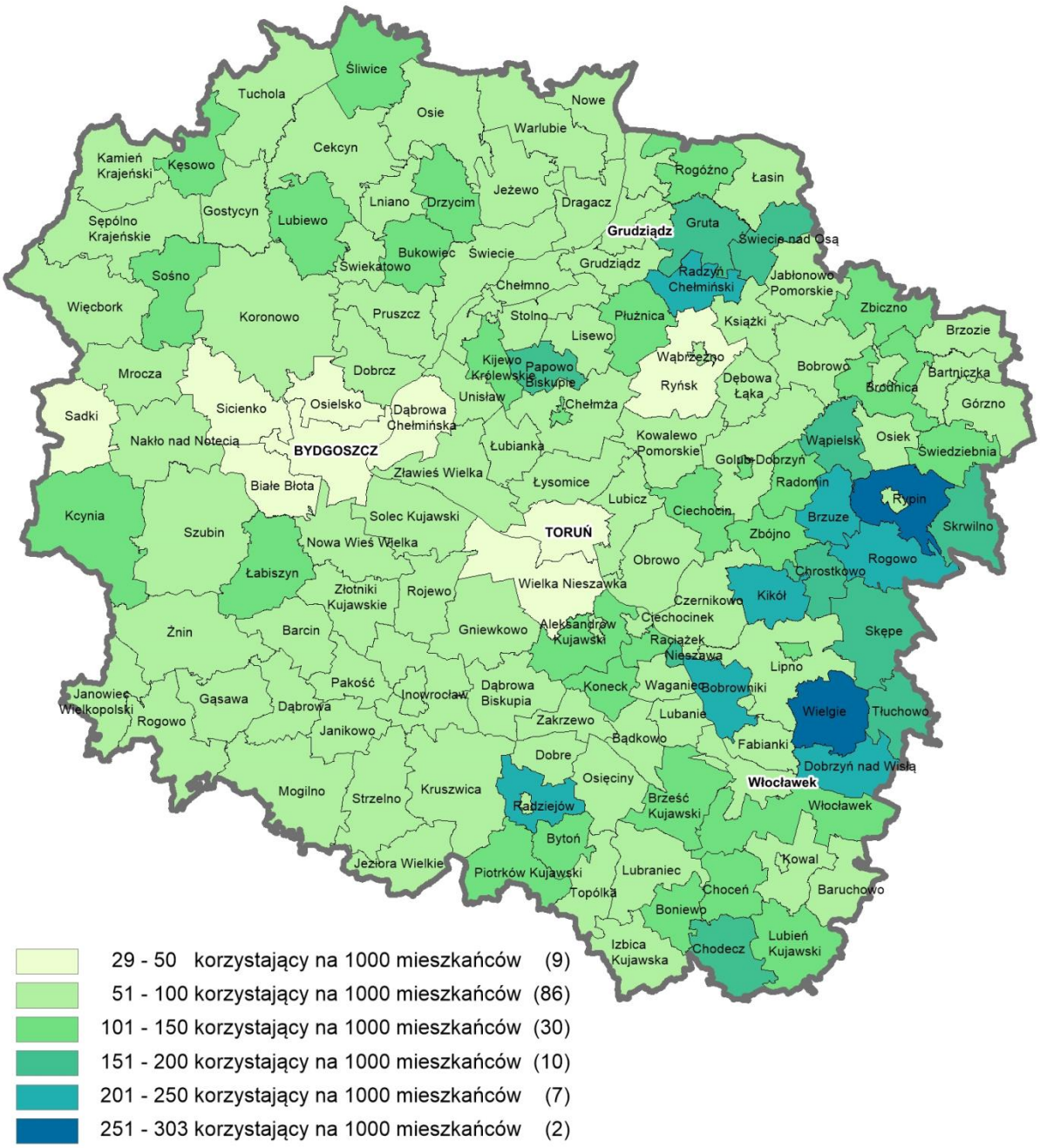

Źródło: opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie BDL GUS, opracowanie graficzne KPBPPiR Oddział we Włocławku

Natężenie korzystania z pomocy społecznej wyraża również wskaźnik deprywacji lokalnej, mierzony jako stosunek liczby osób w rodzinach pobierających świadczenia z pomocy społecznej do ogólnej liczby mieszkańców regionu w przeliczeniu na 1 000 osób. Z analizy danych wynika, iż:

- wskaźnik deprywacji dla województwa kujawsko-pomorskiego wynosił 75 osób korzystających z pomocy społecznej na 1 000 mieszkańców,

- najwyższy wskaźnik deprywacji lokalnej odnotowano w gminach położonych we wschodniej i południowo-wschodniej części województwa kujawsko-pomorskiego,
- w 42 gminach był niższy niż średnia dla województwa (dla porównania w 2016 było takich gmin 37, w roku 2017 - 40 gmin),
- najniższy wskaźnik deprywacji lokalnej zanotowano, podobnie jak w latach ubiegłych w Bydgoszczy (29 osób), Białych Błotach (31 osób), Osielsku (36 osób), Sadkach (36 osób), Wielkiej Nieszawce (38 osób) oraz Toruniu (40 osób),
- najwyższy wskaźnik deprywacji lokalnej (blisko 300 osób korzystających z pomocy na 1000 mieszkańców) występował tak, jak w latach ubiegłych w: gminie Rypin (303 osoby) oraz gminie Wielgie (290 osób).

Wykres 6. Wskaźnik deprywacji lokalnej oraz udział długotrwale korzystających z pomocy społecznej w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2013-2018

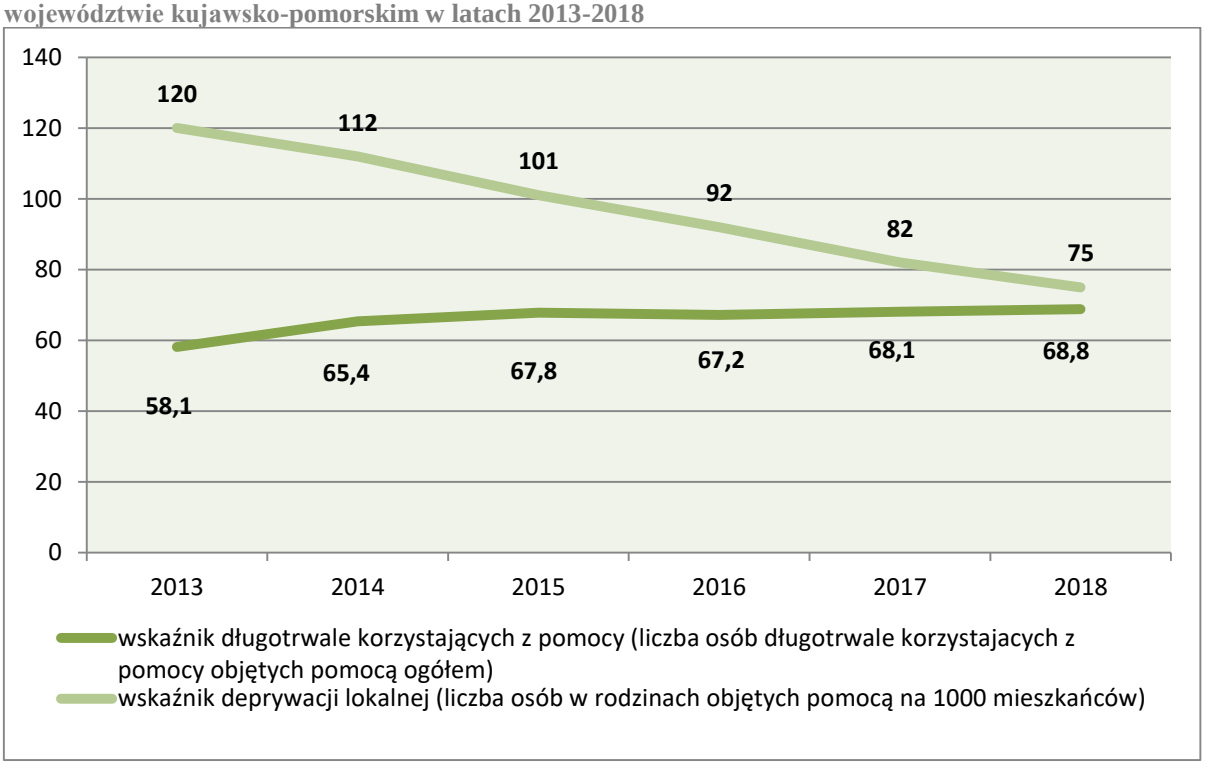

Źródło: dane OZPS za lata 2013-2018 oraz z ankiety uzupełniającej do OZPS

Jak widać na powyższym wykresie systematycznie spada liczba klientów pomocy społecznej, przy jednoczesnym wzroście liczby osób długotrwale (tj. 36 miesięcy i więcej) korzystających z pomocy społecznej w populacji osób korzystających. W latach 2013 – 2018 nastąpił wzrost o 10,7 p.p.

Wykres 7. Świadczeniobiorcy pomocy społecznej ze względu na wiek

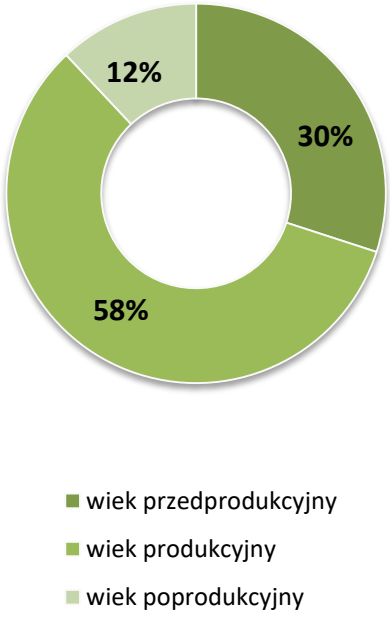

rok 2017

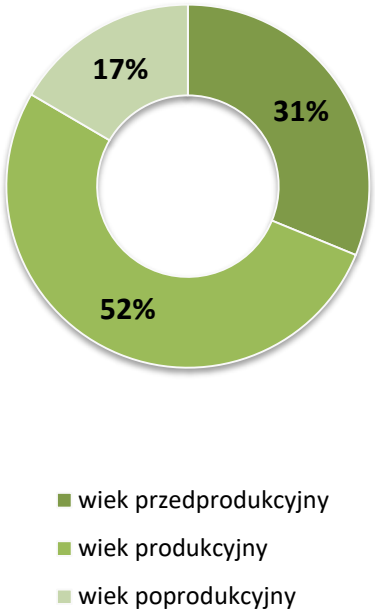

rok 2018

Źródło: OZPS za lata 2017-2018

Profil demograficzny świadczeniobiorców pomocy społecznej przedstawiają powyższe wykresy. Na przestrzeni lat 2017-2018 można zauważyć zmiany struktury wiekowej. Z pomocy społecznej korzysta coraz więcej osób w wieku poprodukcyjnym (31%), jak i w wieku przedprodukcyjnym (17%). Pomimo, iż spada liczba osób w wieku produkcyjnym w populacji klientów pomocy społecznej (52%) to jednak stanowią oni najliczniejszą grupę wśród świadczeniobiorców.

Powody korzystania z pomocy społecznej

Tabela 5. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej wg powodu otrzymania świadczeń

Wiodące powody korzystania ze świadczeń	2015	2016	2017	2018
	Wartość ogółem (województwo)			
Ubóstwo	146 555	131 541	113 690	99 863
Bezrobocie	142 372	121 995	103 231	87 110
Niepełnosprawność	56 805	53 000	50 036	46 371
Długotrwała lub ciężka choroba	48 143	47 100	47 728	47 563
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	48 737	41 805	37 501	36 162

Źródło: dane OZPS za lata 2015-2017, MRPiPS-03za rok 2018

Na podstawie art. 7 ustawy o pomocy społecznej wyróżniamy następujące powody przyznania osobom i rodzinom pomocy społecznej: ubóstwo, sieroctwo, bezdomność, bezrobocie, niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba, przemoc w rodzinie, potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi, potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietności, bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych, brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo – wychowawcze, trudność w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, trudność w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego, alkoholizm lub narkomanii, zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej, klęski żywiołowej lub ekologicznej.

W jednej rodzinie może występować jednocześnie kilka problemów, które uprawniają do korzystania ze świadczeń pomocy społecznej. Ubóstwo i bezrobocie niezmiennie od wielu lat są głównymi powodami korzystania z pomocy społecznej. Z powodu ubóstwa w 2018 roku skorzystało 64% świadczeniobiorców (99 863 osoby), natomiast z powodu bezrobocia 55% (87 110 osób). W obu przypadkach w porównaniu z rokiem 2017 odnotowano wyraźne spadki w liczbie osób w rodzinach, którym udzielono wsparcia. Na stałym poziomie utrzymuje się liczba osób korzystających z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby oraz bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych.

Asystentura rodziny

25 **Odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, które zostały objęte pracą asystenta rodziny**	Jednym z obowiązków gminy, nałożonym na mocy ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, jest zapewnienie wsparcia rodzinom przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Wśród form pracy z rodzinami dysfunkcyjnymi wyróżnić można **asystenturę rodziny**, która zakłada współpracę rodziny z asystentem ukierunkowaną na poprawę jej funkcjonowania oraz przezwyciężenie życiowych trudności, aby w konsekwencji uchronić dzieci przed umieszczeniem w pieczy zastępczej lub zagrożeniem tego rodzaju konsekwencjami. *Źródło: Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*

Tabela 6. Asystentura rodziny w gminach województwa kujawsko-pomorskiego[4]

Rodzaj wskaźnika	2015	2016	2017	2018	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)					
Liczba asystentów rodziny zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej	249	248	248	246	X	X
Liczba rodzin objętych pracą asystenta rodziny	2 711	2 815	2 781	2 671	X	X
Liczba OPS zatrudniających asystentów rodziny	139	142	136	137	X	X
Odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, które zostały objęte pracą asystenta rodziny	20,2%	23,8%	25,5%	25%	73% (p. grudziądzki)	9,3% (p. bydgoski)

Źródło: OZPS za lata 2015-2017, Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za rok 2018

Do zadań własnych gminy należy m. in. zapewnienie rodzinie, która przeżywa trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej pomocy asystenta rodziny. Pomimo faktu, iż od stycznia 2015 roku funkcjonuje prawny obowiązek zatrudnienia asystentów przez OPS, to nadal 7 gmin go nie spełnia. Łącznie, na terenie 137 gmin w 2018 roku zatrudnionych było 246 asystentów rodziny, co oznacza nieznaczny spadek (o 2 pracowników) w porównaniu z latami poprzednimi. Wartym odnotowania jest fakt, iż aż 96 gmin zatrudniało tylko 1 asystenta rodziny. Systematycznie spada również liczba rodzin objęta asystenturą rodziny. W porównaniu z rokiem 2017 (2 781) liczba rodzin zmniejszyła się o 110 (2 671). Wciąż na terenie 18 gmin przekroczony został ustawowy wymóg dopuszczalnej liczby 15 rodzin, z którymi asystent rodziny może pracować równocześnie.[5] Były to gminy wiejskie: Grudziądz, Osięciny, Pruszcz, Skrwilno, Wąpielsk, Włocławek, Złotniki Kujawskie, gminy wiejsko-miejskie: Gniewkowo, Kruszwica, Nakło nad Notecią, Pakość, Piotrków Kujawski, Świecie, gminy miejskie: Aleksandrów Kujawski, Ciechocinek, Chełmża oraz w miasta Grudziądz i Toruń. Najwyższy odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, które zostały objęte pracą asystenta rodziny występował na

[4] Dane na temat liczby asystentów rodziny oraz rodzin objętych pracą asystenta rodziny pochodzą ze sprawozdania z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za II półrocze, czyli obejmują okres od lipca do grudnia danego roku.

[5] Liczba rodzin, z którymi jeden asystent może w tym samym czasie prowadzić pracę, jest uzależniona od stopnia trudności wykonywanych zadań, jednak nie może przekroczyć 15.
Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej

terenie powiatu: grudziądzkiego (73%) oraz radziejowskiego (69,6%), najniższy natomiast w powiecie bydgoskim 9,3% oraz Włocławku (10,3%).

Mapa 3. Asystentura rodziny w 2018 roku na terenie województwa kujawsko-pomorskiego

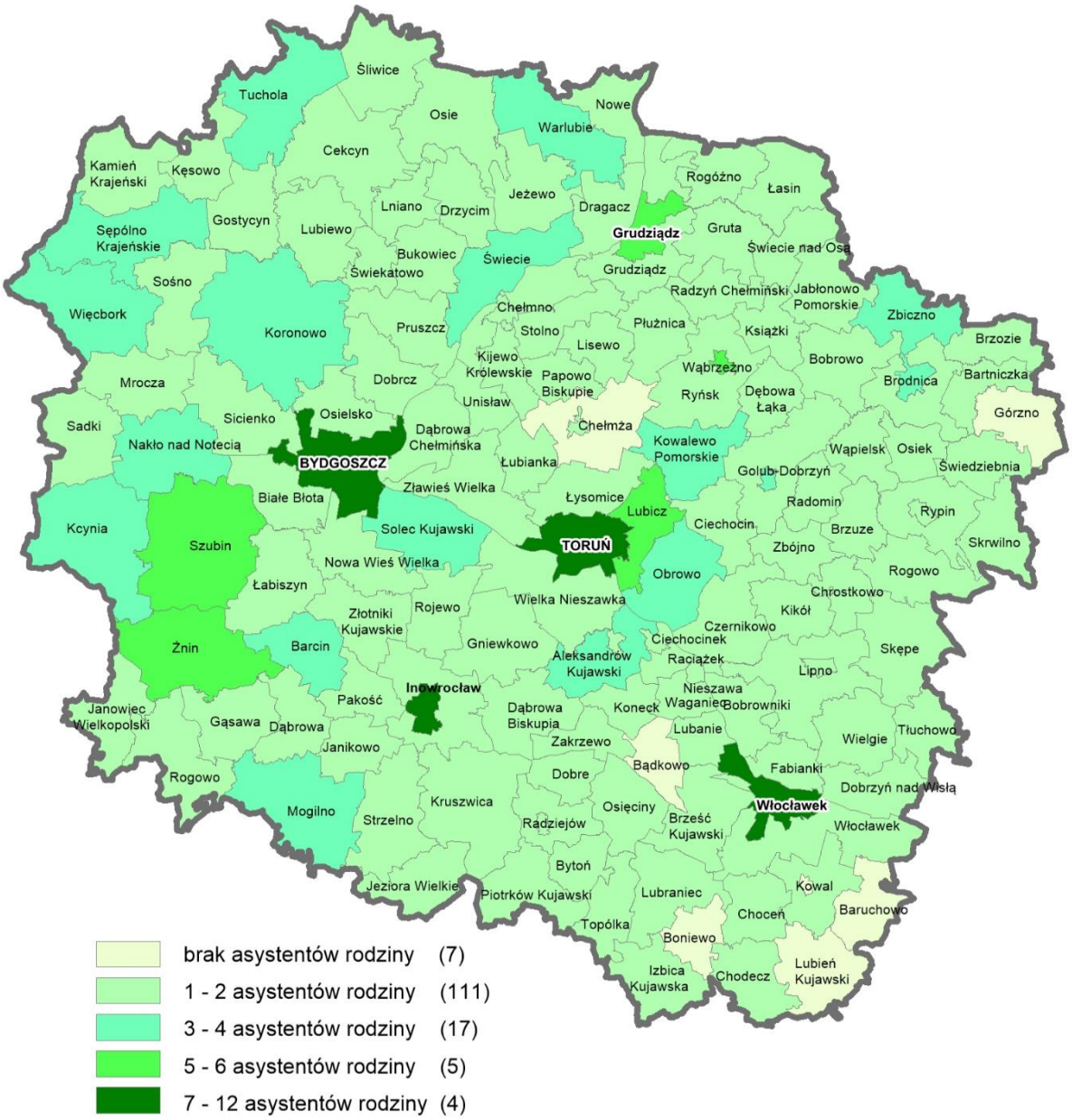

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Sprawozdania z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za rok 2018, opracowanie graficzne KPBPPiR Oddział we Włocławku

Poradnictwo specjalistyczne

9,6	
Odsetek rodzin korzystających z poradnictwa specjalistycznego	**Poradnictwo specjalistyczne** w szczególności prawna, psychologiczne i rodzinne, jest świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód. Poradnictwo prawne realizuje się przez udzielanie informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów. Poradnictwo psychologiczne realizuje się przez procesy diagnozowania, profilaktyki i terapii. Poradnictwo rodzinne obejmuje problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną. *Źródło: Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*

Tabela 7. Poradnictwo specjalistyczne wykazane przez OPS w gminach województwa kujawsko-pomorskiego

Rodzaj wskaźnika	2015	2016	2017	2018	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)					
Liczba ośrodków pomocy społecznej, które wykazały realizację poradnictwa specjalistycznego	81	82	77	78	x	x
Odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej objętych poradnictwem specjalistycznym wykazanym przez ośrodki pomocy społecznej	10,4%	10,0%	8,7%	9,6%	27,8% (m. Grudziądz)	0,1% (p. golubsko-dobrzyński)

Źródło: OZPS za lata 2015-2017, MRPiPS za rok 2018

Poradnictwo specjalistyczne w 2018 roku realizowane było na terenie 78 gmin. Łącznie z porad prawnych, psychologicznych oraz rodzinnych skorzystało blisko 6 500 rodzin, co oznacza wzrost o 490 rodzin w porównaniu do roku ubiegłego (5 966 rodzin). Na przestrzeni lat odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej objętych poradnictwem specjalistycznym utrzymywał się na zbliżonym poziomie, aczkolwiek w porównaniu z rokiem 2017 odnotowano wzrost odsetka o 0,9 p.p. Ważnym odnotowania jest fakt, iż najmniejszy odsetek korzystających z poradnictwa specjalistycznego (0,1%) odnotowano w powiecie golubsko-dobrzyńskim, gdzie z porad skorzystała zaledwie jedna rodzina. Najwyższy odsetek był natomiast w Grudziądzu (27,8%), gdzie, co 4 rodzina korzystająca z pomocy społecznej skorzystała z możliwości otrzymania porady prawnej, psychologicznej lub rodzinnej.

Rodziny wspierające

BRAK Liczba rodzin wspierających	Kolejną formą wsparcia może być pomoc **rodziny wspierającej** w obszarze opieki i wychowania dziecka, prowadzenia gospodarstwa domowego, czy kształtowania właściwych ról społecznych. Rodziną wspierającą mogą zostać osoby z bezpośredniego otoczenia dziecka, z którymi po pozytywnej opinii kierownika ośrodka pomocy społecznej, gmina zawiera umowę określającą zwrot kosztów związanych z udzielaniem pomocy. *Źródło: Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*

Podobnie jak w latach poprzednich, w 2018 roku na terenie województwa kujawsko-pomorskiego nie było żadnej rodziny wspierającej.

Ośrodki interwencji kryzysowej

5 Liczba ośrodków interwencji kryzysowej	**Ośrodki interwencji kryzysowej** to miejsca świadczenia pomocy osobom znajdującym się w różnego rodzaju sytuacjach kryzysowych wynikających m. in. z doświadczenia przemocy domowej, rozwodu, innych traumatycznych przeżyć, a także zdarzeń losowych, czy masowych katastrof. W ramach ośrodka oferowane jest wsparcie w formie pomocy psychologicznej, porady prawnej, pracy socjalnej, czy nawet schronienia, gdyż w niektórych placówkach działają hostele. Prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej to jedno z zadań własnych powiatu. *Źródło: Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*

Tabela 8. Ośrodki interwencji kryzysowej w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj placówki	2015	2016	2017	2018	Liczba osób korzystających
	Liczba placówek ogółem				
Ośrodki interwencji kryzysowej	6	5	5	5	856[6]

Źródło: dane OZPS za lata 2015-2018

W 2018 roku, podobnie jak w roku poprzednim, w naszym województwie funkcjonowało 5 ośrodków interwencji kryzysowej. Działały one w następujących powiatach: chełmińskim, inowrocławskim, mogileńskim, świeckim i wąbrzeskim. W planach na rok 2019 nie przewiduje się zmian w infrastrukturze OIK.

[6] Przez liczbę osób korzystających należy rozumieć nie tylko osoby, które skorzystały ze schronienia (miejsc hostelowych), ale również korzystających z pomocy i wsparcia specjalistów zatrudnionych w OIK.

Mieszkania chronione

26	
Liczba mieszkań chronionych	**Mieszkanie chronione** jest formą pomocy społecznej przygotowującą pod opieką specjalistów osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagającą te osoby w codziennym funkcjonowaniu, może być prowadzone przez każdą jednostkę organizacyjną pomocy społecznej lub organizację pożytku publicznego w zależności od celu udzielania wsparcia prowadzone jest jako mieszkanie chronione treningowe lub mieszkanie chronione wspierane. W **mieszkaniu chronionym treningowym** zapewnia się usługi bytowe oraz naukę, rozwijanie lub utrwalanie samodzielności, sprawności w zakresie samoobsługi, pełnienia ról społecznych w integracji ze społecznością lokalną, w celu umożliwienia prowadzenia samodzielnego życia. **Mieszkanie chronione wspierane** przeznaczone jest dla osoby niepełnosprawnej, w szczególności osoby niepełnosprawnej fizycznie lub osoby z zaburzeniami psychicznymi, osoby w podeszłym wieku lub przewlekle chorej. W mieszkaniu chronionym wspieranym zapewnia się usługi bytowe oraz pomoc w wykonywaniu czynności niezbędnych wżyciu codziennym i realizacji kontaktów społecznych, w celu utrzymania lub rozwijania samodzielności osoby na poziomie jej psychofizycznych możliwości. *Źródło: Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*

Tabela 9. Mieszkania chronione w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj placówki	Liczba mieszkań			Liczba lokali[7]	Liczba korzystających	Roczne koszty prowadzenia i utrzymania (w zaokrągleniu)
	2016	2017	2018			
Mieszkania chronione	27	29	26	105	159	600 tys. zł.

Źródło: dane OZPS za 2018 rok, dane własne ROPS w Toruniu

Prowadzenie i zapewnienie miejsc w mieszkaniach chronionych należy do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym. Mieszkanie chronione to niepieniężne świadczenie z pomocy społecznej będące szczególnym rodzajem wsparcia. Osoby, którym zostanie przyznany pobyt w mieszkaniu chronionym otrzymują nie tylko lokal do zamieszkania, mogą również liczyć na wsparcie specjalistów np. pracownika socjalnego, psychologa, terapeuty, asystenta osoby niepełnosprawnej, opiekuna mieszkania. Głównym celem funkcjonowania mieszkań chronionych jest zapewnienie samodzielności oraz umożliwienia uczestnictwa w życiu społecznym oraz integrację ze środowiskiem.

Na terenie województwa liczba mieszkań chronionych na przestrzeni lat 2016-2017 zwiększyła się o 2 jednostki (w roku 2016 było 27 mieszkań, natomiast w 2017 r. 29 mieszkań). We wszystkich miastach na prawach powiatu funkcjonowały mieszkania chronione. W 2017 r. 2 nowe mieszkania powstały w Bydgoszczy oraz 1 w powiecie wąbrzeskim (w Goryniu, gm. Płużnica).Wzrostowi liczby placówek towarzyszył wzrost liczby korzystających z tego rodzaju

[7] Pod jednym adresem mieszkania chronionego mieści się zazwyczaj kilka lokali mieszkalnych.

infrastruktury - ze 158 osób (w 2016 r.) do 194 osób (w 2017 r.). W 2018 roku funkcjonowało 105 lokali mieszkalnych zlokalizowanych pod 26 adresami w: Bydgoszczy, Grudziądzu, Toruniu, Włocławku oraz na terenie powiatów: bydgoskiego, chełmińskiego, inowrocławskiego, mogileńskiego, radziejowskiego, sępoleńskiego, świeckiego, wąbrzeskiego, żnińskiego. W porównaniu do roku 2017 zlikwidowano mieszkania na terenie: Warlubia (powiat świecki), Książek (powiat wąbrzeski), gminy Chełmża (powiat toruński). Koronowa (powiat bydgoski), natomiast utworzono mieszkanie przy DPS w Kamieniu Krajeńskim (powiat sępoleński). Na terenie 10 powiatów nie funkcjonuje tego rodzaju infrastruktura (aleksandrowski, brodnicki, golubsko-dobrzyński, grudziądzki, lipnowski, nakielski, rypiński, toruński, tucholski, włocławski). Liczba korzystających wynosiła 159 osób. Roczne koszty prowadzenia i utrzymania mieszkań chronionych wyniosły blisko 600 tys. zł.

Mapa 4. Mieszkania chronione w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego w 2018 r.

Źródło: dane własne ROPS w Toruniu, opracowanie graficzne KPBPPiR Oddział we Włocławku

Kadra pomocy społecznej

1 878

Średnia liczba mieszkańców, przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy

62

Średnia liczba rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną, przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy

Pracownikiem socjalnym może zostać osoba posiadająca dyplom ukończenia kolegium pracowników służb społecznych, lub studiów wyższych na kierunku praca socjalna (lub do dnia 31 grudnia 2013 r. ukończyła studia wyższe o specjalności przygotowującej do zawodu pracownika socjalnego na jednym z kierunków: pedagogika, pedagogika specjalna, politologia, polityka społeczna, psychologia, socjologia, nauki o rodzinie).

Zatrudnienie pracowników socjalnych w ośrodkach pomocy społecznej powinno spełniać dwa ustawowo określone kryteria:

- jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na 2000 mieszkańców lub na jednego pracownika socjalnego zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy przypada nie więcej niż 50 rodzin/osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną,
- ośrodek pomocy społecznej zatrudnia w pełnym wymiarze czasu pracy nie mniej niż 3 pracowników socjalnych.

Ustawa o pomocy społecznej ustala dwa stopnie specjalizacji zawodowej w zawodzie pracownika socjalnego:

- I stopień specjalizacji ukierunkowany na uzupełnienie i pogłębienie wiedzy oraz umiejętności zawodowych w zakresie metod pracy,
- II stopień umożliwia awans zawodowy poprzez pogłębienie wiedzy i doskonalenie umiejętności pracy z wybranymi grupami klientów pomocy społecznej.

Źródło: Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej

Tabela 10. Dostępność oraz profesjonalizacja kadry pomocy społecznej w OPS w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2015	2016	2017	2018	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)					
Liczba pracowników socjalnych w ośrodkach pomocy społecznej	1 134	1 141	1 127	1 114	x	x
Średnia liczba mieszkańców przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy[8]	1 853	1 840	1 881	1 878	2 429 (m. Bydgoszcz)	1 363 (m. Włocławek)

[8] Zgodnie z obowiązującymi zapisami ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, dane za rok 2014 przygotowywane były w stosunku jeden pracownik socjalny bez względu na wymiar czasu pracy. Zmiany wprowadzone w ust. 11 a także dodany ust. 12 art. 110, które weszły w życie z dniem 01.01.2015 r. nadały nowe brzmienie w/w ustawie akcentując zatrudnienie pracowników socjalnych w pełnym wymiarze czasu pracy. W związku z powyższym, dane za lata 2015-2018 pochodzą ze sprawozdania MPiPS-03 i odnoszą się do pełnych etatów.

Średnia liczba rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną przypadającą na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy[9]	62	69	73	62	135 (p.aleksandrowski)	34 (p. żniński)

źródło: dane OZPS za lata 2015-2017, Sprawozdanie MRPiPS-03 za 2018 r.

W 2018 roku liczba pracowników socjalnych zatrudnionych w OPS, w stosunku do roku poprzedniego, uległa zmniejszeniu o 13 osób. Tym samym nieznacznie zmalała średnia liczba mieszkańców, przypadających na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy o 3 mieszkańców. Nieco większy spadek można zaobserwować w średniej liczbie rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną przypadających na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy o 11 rodzin. Wskaźnik ten w 2018 (podobnie jak w 2015) osiągnął tę samą wartość (62 rodziny).

Tabela 11. Gminy, które w 2018 r. zatrudniały pracowników socjalnych niezgodnie z ustawowo określonymi kryteriami

Lp.	Powiat	Gmina	Liczba pracowników socjalnych zatrudnionych w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy	Liczba mieszkańców przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy lub liczba rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną przypadająca na 1 pracownika socjalnego w pełnym wymiarze czasu pracy	
1.	aleksandrowski	Bądkowo	2,00		
2.		Ciechocinek		2117	110
3.		Koneck	2,00		
4.		Nieszawa	2,00		
5.		Zakrzewo	2,00		
6.	brodnicki	Bartniczka	2,50		
7.		Bobrowo	2,00	3185	138
8.		Brodnica w.		2054	89
9.		Górzno	2,00		
10.		Osiek	2,00	2012	65
11.	bydgoski	Nowa Wieś Wielka		2006	69
12.	golubsko-	Ciechocin	2,00		

[9] Zgodnie z obowiązującymi zapisami ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, dane za rok 2014 przygotowywane były w stosunku jeden pracownik socjalny bez względu na wymiar czasu pracy. Zmiany wprowadzone w ust. 11 a także dodany ust. 12 art. 110, które weszły w życie z dniem 01.01.2015 r. nadały nowe brzmienie w/w ustawie akcentując zatrudnienie pracowników socjalnych w pełnym wymiarze czasu pracy. W związku z powyższym, dane za lata 2015-2018 pochodzą ze sprawozdania MPiPS-03 i odnoszą się do pełnych etatów.

13.	dobrzyński	Radomin	2,25		
14.	Grudziądz	Grudziądz		2035	86
15.	grudziądzki	Rogóźno	2,22		
16.	inowrocławski	Pakość		2453	74
17.		Złotniki Kujawskie		2304	86
18.	mogileński	Mogilno		2064	58
19.	sępoleński	Sośno	2,00		
20.	świecki	Jeżewo		2031	90
21.		Świecie		2132	81
22.		Świekatowo	2,00		
23.	toruński	Chełmża m.		2092	104
24.		Chełmża w.		2455	53
25.		Czernikowo		2262	77
26.		Łubianka		2002	55
27.		Zławieś Wielka		2312	54
28.	wąbrzeski	Dębowa Łąka	2,00		
29.		Wąbrzeźno		2292	89
30.	włocławski	Baruchowo	2,00		
31.		Boniewo	2,00		
32.		Choceń		2674	217
33.		Chodecz		2031	165
34.		Fabianki		2000	72
35.		Kowal m.	2,00		
36.		Kowal w.	1,00	3959	215
37.		Lubień Kujawski	2,00	3706	161
38.		Lubraniec		2400	87
39.	żniński	Łabiszyn		2012	66

Źródło: BDL GUS, Sprawozdanie MPiPS-03 za 2018 r.

Jak wynika z powyższej tabeli 39 ośrodków pomocy społecznej nie spełniało co najmniej jednego z ustawowo określonych kryteriów zatrudniania pracowników socjalnych. Wśród nich 2 nie spełniały żadnego ze wspomnianych kryteriów. Sytuacja dotycząca kadry socjalnej uległa minimalnej poprawie w porównaniu z 2017 r. Wówczas 41 ośrodków nie spełniało przynajmniej jednego kryterium ustawowego, a 3 nie spełniały ich wcale.

Warto wspomnieć, że w 2018 r. wśród kadry 19 ośrodków pomocy społecznej zatrudnionych było mniej niż 3 pracowników socjalnych. Stanowi to 13% ogółu OPS województwa kujawsko-pomorskiego.

W 2018 roku w OPS zatrudnionych było 3 653 osoby. Z tego nieco ponad 4% to kadra kierownicza (153 osoby), a pracownicy socjalni stanowili ponad 30% ogółu (1 114 osób). PCPR

zatrudniły w 2018 roku 345 osób. Z tego ok. 6% stanowiła kadra kierownicza[10] (21 osób) oraz 18% pracownicy socjalni (63 osoby).

Usamodzielnienie klientów pomocy społecznej

16,4 **Odsetek rodzin, które zaprzestały korzystania z pomocy społecznej**	Zadaniem pomocy społecznej jest przede wszystkim podejmowanie działań zmierzających do życiowego **usamodzielnienia osób i rodzin** oraz ich integracji ze środowiskiem. *Źródło: Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*

Tabela 12. Rodziny, które zaprzestały korzystania z pomocy społecznej w 2018 roku w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2015	2016	2017	2018
	Wartość ogółem (województwo)			
Liczba rodzin, które zaprzestały korzystania z pomocy społecznej	12 558	11 985	10 647	11 041
Liczba osób w rodzinach, które zaprzestały korzystania z pomocy społecznej	29 371	28 255	25 362	25 566
Odsetek rodzin, które zaprzestały korzystania z pomocy społecznej	15,1%	15,3%	14,5%	16,4%

Źródło: dane OZPS za lata 2015-2018 oraz ankiety dodatkowej do OZPS

W ramach badania własnego (ankieta dodatkowa do OZPS) zapytano pracowników ośrodków pomocy społecznej o zagadnienie usamodzielnienia klientów pomocy społecznej, czyli zaprzestania korzystania z systemu świadczeń pomocy społecznej. W 2018 roku 16,4% rodzin zaprzestało korzystania z pomocy społecznej.

Według opinii pracowników socjalnych do głównych powodów spadku liczby korzystających należało: świadczenie wychowawcze 500+, podjęcie pracy, nabycie praw emerytalnych, wyjazdy za granicę w celach zarobkowych.

[10] Przez kadrę kierownicza rozumie się dyrektorów i ich zastępców oraz kierowników i zastępców kierowników.

Praca socjalna

Tabela 13. Praca socjalna w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2015	2016	2017	2018	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)					
Liczba rodzin objęta pracą socjalną	69 694	68 174	80 826	69 167	X	X
Liczba osób w rodzinach objętych pracą socjalną	172 636	165 340	187 873	159 349	X	X

Źródło: OZPS za lata 2015-2017, MRPiPS-03 za rok 2018

Praca socjalna świadczona jest na rzecz poprawy funkcjonowania osób i rodzin w ich środowisku społecznym. Głównym celem pracy socjalnej jest rozwinięcie lub wzmocnienie aktywności i samodzielności życiowej[11]. W 2018 roku tym rodzajem wsparcia objętych zostało 69 167 rodzin, co w porównaniu z rokiem poprzednim jest spadkiem o ponad 14% (80 826 rodzin – 2017 r.) Łącznie w 69 167 rodzinach, pracą socjalną objętych było 159 349 osób, tj. o 28 524 osób mniej aniżeli rok wcześniej.

Kontrakt socjalny

2,7

Odsetek klientów ośrodków pomocy społecznej objętych kontraktem socjalnym

Praca socjalna może być prowadzona w oparciu o **kontrakt socjalny**, który stanowi rodzaj umowy zawartej przez pracownika socjalnego z osobą korzystającą z pomocy społecznej, ze wskazaniem uprawnień i zobowiązań obu stron, zmierzających do przezwyciężenia trudnej sytuacji życiowej osoby/rodziny.

Źródło: Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej

Tabela 14. Kontakt socjalny w gminach kujawsko-pomorskiego

Rodzaj wskaźnika	2015	2016	2017	2018	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)					
Liczba gmin, w których w danym roku zawarto kontrakty socjalne	96	109	99	95	x	x
Liczba zawartych kontraktów socjalnych z klientami OPS	3 088	4 064	3 754	3 599	x	x
Odsetek klientów OPS objętych kontraktem socjalnym	1,8%	2,6%	2,6%	2,7%	8,6% p. świecki	0,2% p. rypiński

Źródło: OZPS za lata 2015-2017, MRPiPS-03 za rok 2018

[11] Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej

Kontrakt socjalny to jedno z narzędzi pracy socjalnej, który ma pomóc w przezwyciężeniu trudnej sytuacji, w jakiej znalazła się osoba lub rodzina. Pracę socjalną w oparciu o kontrakt socjalny realizowano na terenie 95 gmin, co oznacza, że od 2016 roku aż 14 gmin zrezygnowało z możliwości pracy z klientami OPS opartej o pisemną umowę. W 2018 roku podpisano 3 599 kontaktów socjalnych, co w porównaniu z rokiem ubiegłym oznacza spadek o 155 kontraktów. Łącznie kontrakt socjalny podpisano z 4 293 osobami. Największy odsetek klientów ośrodków pomocy społecznej, którzy zostali objęci kontraktem socjalnym było na terenie powiatu świeckiego (8,6%), Torunia (5,7%) oraz Włocławka (5,6%), najmniejszy natomiast w powiatach: rypińskim (0,2%), radziejowskim (0,3%) oraz grudziądzkim (0,4%).

Podsumowanie

- ✓ W latach 2015-2018 systematycznie spadał udział klientów pomocy społecznej w ogólnej liczbie mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego z 10,0% do 7,5%.
- ✓ Wzrosła liczba klientów korzystających z pomocy społecznej w sposób długotrwały w ogólnej liczbie osób korzystających z pomocy społecznej z 67,8% do 68,8%.
- ✓ Wzrasta liczba osób w wieku poprodukcyjnym (z 30% do 31%), jak i w wieku przedprodukcyjnym (z 12% do 17%) w ogólnej liczbie klientów.
- ✓ Na podobnym poziomie jak w latach poprzednich, utrzymuje się odsetek rodzin, które zaprzestały korzystania z pomocy społecznej (16,4%).
- ✓ Dominującymi powodami korzystania z pomocy społecznej w 2018 roku było ubóstwo oraz bezrobocie, jednakże w obu przypadkach odnotowuje się spadki na przestrzeni kilku ostatnich lat, natomiast na stałym poziomie utrzymuje się liczba osób korzystających z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby oraz bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych
- ✓ Liczba ośrodków interwencji kryzysowej od kilku tak utrzymuje się na tym samym poziomie.
- ✓ Spada liczba mieszkań chronionych (2017 rok – 29, 2018 rok – 26). Blisko połowa powiatów naszego województwa nie posiada na swoim terenie mieszkań chronionych.
- ✓ Spadła liczba rodzin objętych pracą socjalną.
- ✓ Nieznacznie wzrósł odsetek osób objętych kontraktem socjalnym, natomiast spadła liczba gmin, na terenie których zawierana jest tego typu umowa z klientami pomocy społecznej.

- ✓ Odnotowano minimalny spadek w liczbie zatrudnionych asystentów rodziny. Wciąż na terenie 7 gmin nie jest zatrudniony żaden asystent rodziny, a na terenie aż 96 gmin zatrudniony jest tylko jeden asystent.
- ✓ Zmniejszeniu uległa liczba osób objęta asystenturą rodziny.
- ✓ Zwiększył się odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej objętych poradnictwem specjalistycznym.
- ✓ Wciąż w województwie występują gminy, które nie spełniają ustawowych warunków zatrudnienia pracowników socjalnych.

2.Piecza zastępcza

Liczba rodzin w rodzinnej pieczy zastępczej Źródło: Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej	2 105
Liczba dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej Źródło: Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej	3 200
Liczba zawodowych rodzin zastępczych Źródło: Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej	118
Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych zawodowych Źródło: Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej	477
Liczba rodzinnych domów dziecka (w ramach rodzinnej pieczy zastępczej) Źródło: Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej	48
Liczba dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych Źródło: Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej	1 148
Kwota świadczeń przyznana przez powiaty na funkcjonowanie rodzinnej pieczy zastępczej (rodziny zastępcze) – ogółem Źródło: Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej	36,7 mln zł
Koszt prowadzenie i utrzymania placówek opiekuńczo-wychowawczych Źródło: Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej	57,3 mln zł

Rodzinne i instytucjonalne formy pieczy zastępczej

73,6

Odsetek dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w ogólnej liczbie dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie **pieczy zastępczej** nakłada na powiat obowiązek zapewnienia czasowej opieki i wychowania dzieciom w przypadkach niemożności sprawowania jej przez rodziców, poprzez organizację funkcjonowania systemu pieczy zastępczej, który może być realizowany w formie instytucjonalnej (przez umieszczenia dziecka w placówkach opiekuńczo-wychowawczych) lub rodzinnej (poprzez pobyt dziecka w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka). Wyróżnia się następujące typy rodzin zastępczych:

- **rodzina zastępcza spokrewniona** – tworzona przez dziadków, ewentualnie pradziadków (tzw. wstępnych) oraz rodzeństwo dziecka, przysługuje jej pomoc finansowa na utrzymanie dziecka;
- **rodzina zastępcza niezawodowa** – tworzona przez dalszą rodzinę dziecka lub osoby niespokrewnione z nim, udzielane są jej świadczenia pieniężne na pokrycie kosztów utrzymania każdego umieszczonego w niej dziecka;
- **rodzina zastępcza zawodowa** – tworzona przez osoby, które uzyskują wynagrodzenie z tytułu pełnienia funkcji rodziny zastępczej, dodatkowo wypłacane są świadczenia pieniężne na pokrycie kosztów utrzymania każdego umieszczonego dziecka,
- **rodzina zastępcza zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego** – przyjmuje dziecko, w przypadku gdy zostało ono doprowadzone przez policję lub straż graniczną, na wniosek rodziców lub innej osoby, w sytuacji bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia w związku m.in. z problemem przemocy w rodzinie,
- **rodzina zastępcza zawodowa specjalistyczna** – umieszcza się w niej dzieci zwłaszcza niepełnosprawne lub niedostosowane społecznie (m.in. na podstawie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, czy małoletnie matki z dziećmi).

W ramach rodzinnej pieczy zastępczej wyróżnia się również rodzinne domy dziecka, które są tworzone przez małżonków lub osobę niepozostającą w związku małżeńskim, w jednym czasie przebywać w nich może nie więcej niż 8 dzieci (z wyjątkiem licznego rodzeństwa).

Zakłada się, iż pobyt dziecka w pieczy zastępczej jest tymczasowy, do momentu uregulowania sytuacji życiowej jego rodziny, ale zdarza się, iż trwa on nawet do okresu osiągnięcia pełnoletności lub usamodzielnienia.

Źródło: Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2017 r. poz. 697 z późn. zm.)

Tabela 15. Rodzinna piecza zastępcza w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2015	2016	2017	2018	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)					
Liczba rodzin zastępczych	2 144	2 205	2 217	2 105	x	x
Odsetek dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w ogólnej liczbie dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej	70,1%	69,4%	71,5%	73,6%	91%[12] (p. nakielski)	51% (p. grudziądzki)
Odsetek dzieci umieszczonych w zawodowych rodzinach	10,4%	9,9%	10,6%	11,1%	33,3% (p. mogileński)	2,1%[13] (m. Grudziądz)

[12] Wśród maksymalnych wartości wskaźnika nie uwzględniono powiatów na terenie których nie funkcjonują całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze (powiat toruński oraz wąbrzeski).

zastępczych w ogólnej liczbie dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej						

Źródło: OZPS za lata 2015-2017, Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za rok 2018

W 2018 roku w województwie kujawsko-pomorskim rodzinną pieczę zastępczą stanowiło 2 057 rodzin zastępczych oraz 48 rodzinnych domów dziecka. Wśród łącznej liczby 2 105 rodzin w rodzinnej pieczy zastępczej 63% stanowiły rodziny zastępcze spokrewnione (1 327 rodzin), 31,1% rodziny zastępcze niezawodowe (655 rodzin), 3,6% to rodziny zawodowe (75 rodzin), a 2,3% rodzinne domy dziecka (48). W porównaniu z rokiem poprzednim odnotowany został spadek w rodzicielstwie zastępczym o 112 rodzin i rodzinnych domów dziecka. Największy spadek odnotowano w przypadku rodzin zawodowych (↓62 rodziny) oraz rodzin niezawodowych (↓32 rodziny). Wzrost nastąpił natomiast wśród rodzinnych domów dziecka, w 2017 roku na terenie województwa funkcjonowało ich 39, rok później 48. Analizując powyższe zmiany w podziale na powiaty zauważyć można, iż:

- w 10 powiatach odnotowano wzrost ogółu liczby rodzin w rodzinnej pieczy zastępczej, największy w powiecie toruńskim (↑13 rodzin) oraz w powiecie brodnickim (↑7 rodzin). Na terenie 13 powiatów nastąpił spadek w liczbie rodzin. Największy spadek był w powiecie inowrocławskim (↓43 rodziny) oraz m. Bydgoszcz (↓28 rodzin);
- w 10 powiatach wzrosła liczba rodzin spokrewnionych z dzieckiem, największy wzrost w powiecie toruńskim (↑9 rodzin) oraz w powiecie bydgoskim (↑7 rodzin). Natomiast w 10 powiatach odnotowano spadek w liczbie rodzin spokrewnionych z dzieckiem, największy w powiecie inowrocławskim (↓28 rodzin);
- w 5 powiatach odnotowano wzrost rodzin niezawodowych, największy wzrost zaobserwowano w powiatach toruńskim (↑6 rodzin) oraz brodnickim (↑5 rodzin). Na terenie 13 powiatów liczba rodzin niezawodowych zmalała, największy spadek wystąpił na terenie powiatu inowrocławskiego (↓9 rodzin) oraz powiatu świeckiego i m. Toruń (↓6 rodzin);
- na terenie 4 powiatów wzrosła liczba rodzin zawodowych, wzrost o 2 rodziny odnotowano na terenie powiatu golubsko-dobrzyńskiego, w pozostałych 3 powiatach wzrost o 1 rodzinę. W 14 powiatach nastąpił natomiast spadek w liczbie rodzin

[13] Wśród minimalnych wartości wskaźnika nie uwzględniono powiatów, na terenie których nie funkcjonują rodziny zastępcze zawodowe (powiat grudziądzki oraz radziejowski).

zawodowych, największy aż o 23 rodziny odnotowano w m. Bydgoszcz. Na terenie 2 powiatów: grudziądzkiego oraz radziejowskiego nie funkcjonowała żadna rodzina zawodowa;

- w 9 powiatach wzrosła liczba rodzinnych domów dziecka, na terenie powiatu nakielskiego odnotowano wzrost na poziomie 2 nowych domów, a na terenie 8 powiatów nastąpił wzrost o 1 rodzinny dom dziecka.

Mapa 5. Liczba rodzin w rodzinnej pieczy zastępczej na terenie powiatów województwa kujawsko-pomorskiego w 2018 r.

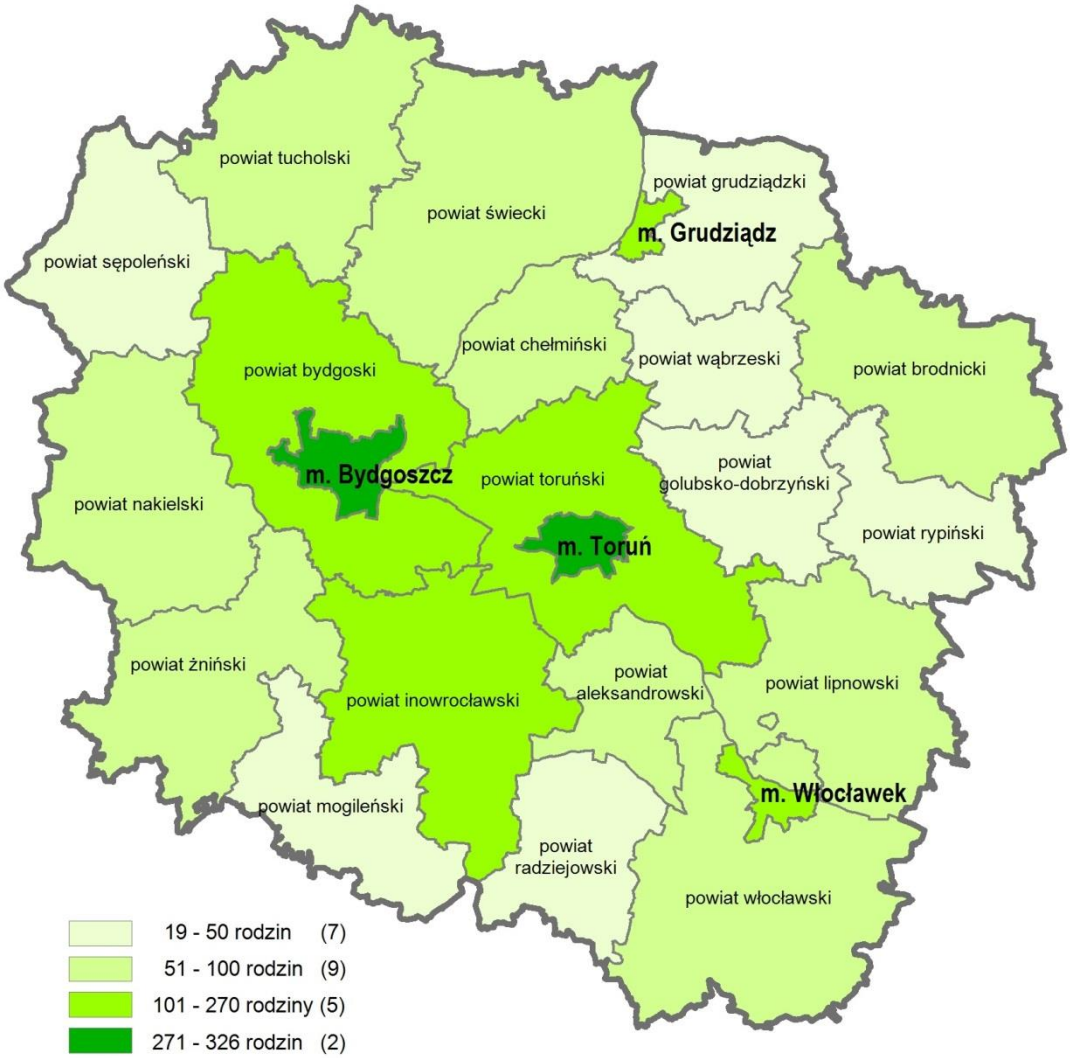

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Sprawozdania z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za rok 2018, opracowanie graficzne KPBPPiR Oddział we Włocławku

Placówki opiekuńczo-wychowawcze

80	
Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych	**Placówki opiekuńczo-wychowawcze** zapewniają całodobową opiekę i wychowanie dziecku pozbawionemu całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej. Są prowadzone przez powiat lub podmiot, któremu powiat zlecił realizację tego zadania. Placówki opiekuńczo-wychowawcze: • zaspokajają niezbędne potrzeby dziecka, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne i religijne; • realizują przygotowany we współpracy z asystentem rodziny plan pomocy dziecku; • umożliwiają kontakt dziecka z rodzicami i innymi osobami bliskimi; • podejmują działania w celu powrotu dziecka do rodziny; • zapewniają dziecku dostęp do kształcenia dostosowanego do jego wieku i możliwości rozwojowych; • obejmują dziecko działaniami terapeutycznymi; • zapewniają korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych. *Źródło: Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*

Tabela 16. Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za rok 2018

Rodzaj wskaźnika	2015	2016	2017	2018
Placówki opiekuńczo-wychowawcze	69	70	72	80

Źródło: OZPS za lata 2015-2017, Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za rok 2018

W województwie kujawsko-pomorskim od kilku lat zaobserwować można systematyczny wzrost w liczbie placówek opiekuńczo-wychowawczych. Na przestrzeni ostatnich 3 lat liczba placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej wzrosła z 67 do 80. Stały wzrost tego rodzaju placówek może wynikać z tego, iż część placówek dostosowała się do standardów określonych w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, dlatego też ich liczba uległa zwiększeniu. Wynika to z faktu przekształcenia się placówek – zmniejszania liczby przebywających w nich dzieci (do 14). Wśród instytucjonalnej pieczy zastępczej 66 stanowiły placówki do 14 miejsc, a 14 to placówki, w których statutowa liczba miejsc jest większa niż 14. Dostosowanie placówek do standardów ustawowych możliwe było m.in. dzięki dofinansowaniom w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020.

Powiaty, na terenie których nie funkcjonowały żadne placówki opiekuńczo-wychowawcze to: toruński oraz wąbrzeski. Wartym odnotowania jest fakt, iż w zakresie funkcjonowania placówek do 14 miejsc standardy określone w ustawie osiągnęły już powiaty: m. Toruń, brodnicki, bydgoski, chełmiński, golubsko-dobrzyński, inowrocławski, lipnowski, mogileński, nakielski, radziejowski oraz włocławski. Najwięcej placówek opiekuńczo-wychowawczych do 14 miejsc w 2018 roku było w Bydgoszczy (11) oraz w Toruniu (9) i w powiecie inowrocławskim (7). Po jednej placówce znajdowało się na terenie następujących powiatów: nakielskiego, mogileńskiego, radziejowskiego oraz sępoleńskiego.

Mapa 6. Placówki opiekuńczo-wychowawcze na terenie powiatów województwa kujawsko-pomorskiego

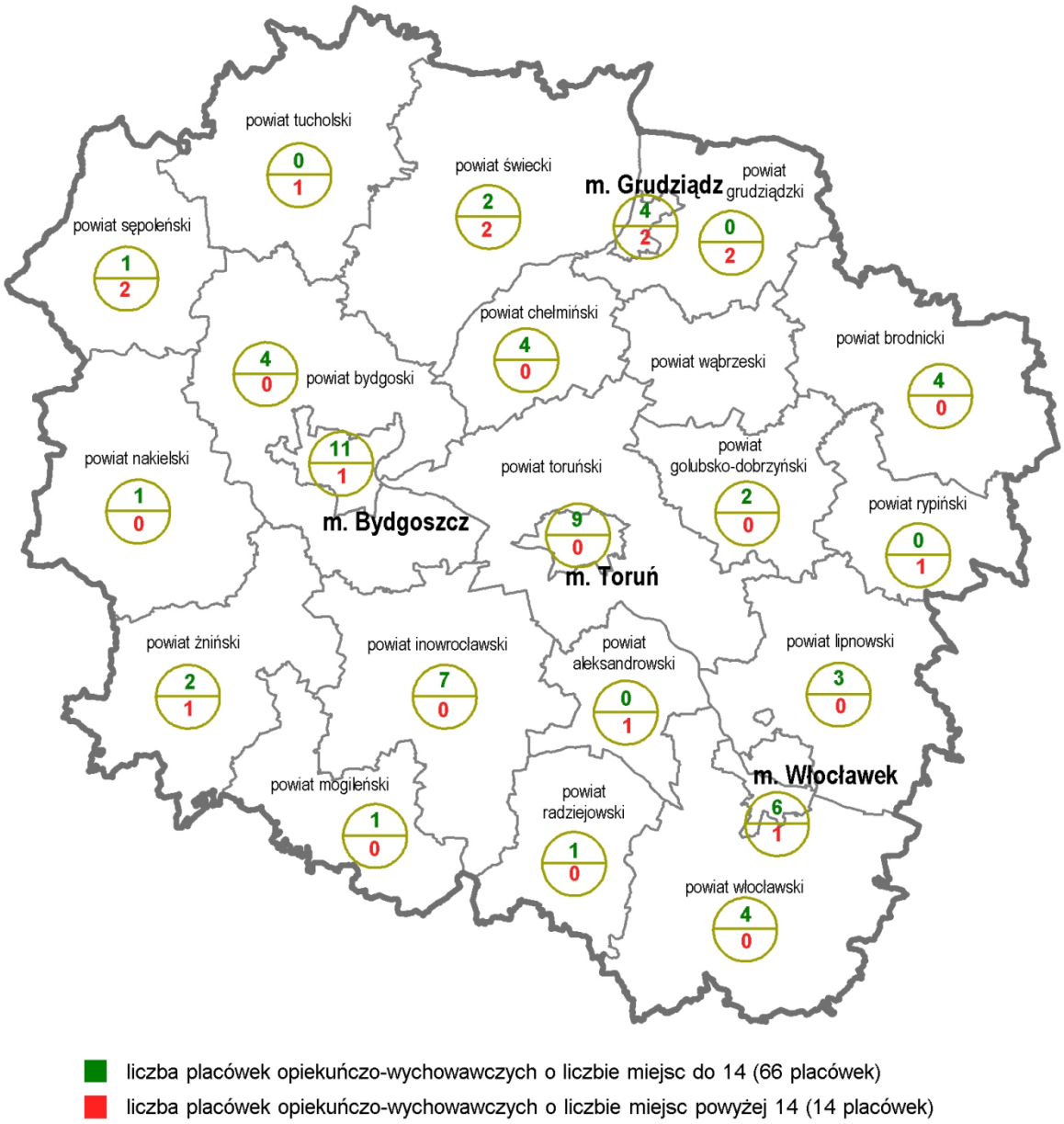

Źródło: Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za rok 2018, opracowanie graficzne KPBPPiR Oddział we Włocławku

Łącznie w pieczy zastępczej w 2018 roku umieszczonych było 4 348 dzieci, co w porównaniu z rokiem poprzednim oznacza spadek o 271 dzieci (2017 r. – 4 619 dzieci), tj. mniej o 17%. Dzieci umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej stanowiły 73,6% (3 200 dzieci), natomiast dzieci umieszczone w instytucjonalnej pieczy zastępczej stanowiły 26,4% (1 148 dzieci) całej pieczy zastępczej. Na terenie każdego powiatu województwa rodzinna forma pieczy zastępczej była dominująca. Największy odsetek w liczbie dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej odnotowano w powiecie radziejowskim (84%),

mogileńskim (89%) oraz nakielskim (91%)[14]. Najmniejszy natomiast w powiatach: grudziądzkim (51%), sępoleńskim (53%) oraz m. Grudziądz (56%).

Mapa 7. Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej oraz odsetek udziału dzieci w pieczy instytucjonalnej oraz rodzinnej na terenie powiatów województwa kujawsko-pomorskiego w 2018 r.

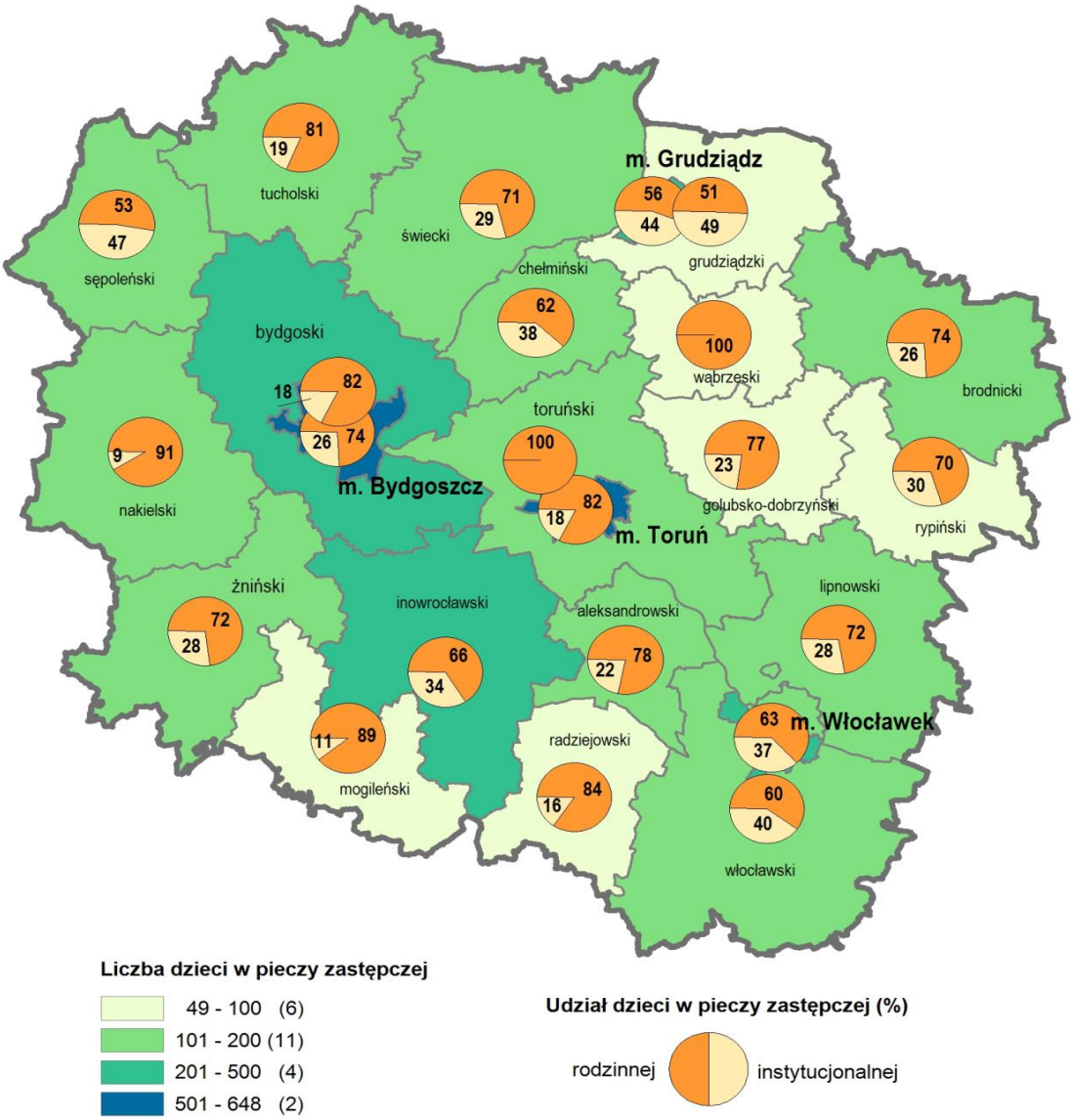

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Sprawozdania z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za rok 2018, opracowanie graficzne KPBPPiR Oddział we Włocławku

[14] W powiecie toruńskim oraz wąbrzeskim odsetek dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w ogólnej liczbie dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej wyniósł 100%. Wynika to z faktu, iż na terenie ww. powiatów nie funkcjonuje żadna placówka opiekuńczo-wychowawcza.

Podsumowanie:

- ✓ Zmniejszyła się liczba rodzin zastępczych, w tym największy spadek odnotowano wśród rodzin zastępczych zawodowych.
- ✓ Zmniejszeniu uległa liczba rodzin spokrewnionych z dzieckiem.
- ✓ Zwiększyła się liczba rodzinnych domów dziecka.
- ✓ Zwiększyła się liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych w głównej mierze dzięki dofinansowaniom z RPO WK-P 2014-2020.
- ✓ Spadła liczba dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.
- ✓ Standardy w zakresie funkcjonowania placówek opiekuńczo-wychowawczych do 14 miejsc osiągnęło 11 powiatów.

3. Dzieci i młodzież

Liczba dzieci i młodzieży do lat 17 *Źródło: GUS BDL*	376 227
Liczba miejsc w przedszkolach (w tym w oddziałach przedszkolnych przy szkołach) *Źródło: MEN „SIO"*	59 186
Liczba miejsc w żłobkach/klubach dziecięcych/oddziałach żłobkowych w przedszkolach *Źródło: GUS BDL*	4 170
Liczba żłobków/klubów dziecięcych/oddziałów żłobkowych w przedszkolach *Źródło: GUS BDL*	109
Liczba przedszkoli/oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych/punktów przedszkolnych i zespołów wychowania przedszkolnego *Źródło: MEN „SIO"*	1 075
Liczba dziennych opiekunów do dzieci Źródło: MRPiPS „Empatia"	72
Liczba placówek wsparcia dziennego	94
Koszty utrzymania i prowadzenia placówek wsparcia dziennego	7,8 mln zł

Wybrane wskaźniki obrazujące województwo kujawsko-pomorskie na tle kraju

Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach w 2017 roku (ogółem) Źródło: GUS BDL	**8,6%** średnia krajowa **6,5%** (13 miejsce w kraju)
Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach w 2017 roku (w mieście) Źródło: GUS BDL	**13,3%** średnia krajowa **10,3%** (13 miejsce w kraju)
Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach w 2017 roku (na wsi) Źródło: GUS BDL	**2,0%** średnia krajowa **1,5%** (9 miejsce w kraju)
Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w 2017 roku (ogółem) Źródło: GUS BDL	**84,7%** średnia krajowa **76%** (15 miejsce w kraju)
Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w 2017 roku (w mieście) Źródło: GUS BDL	**99,3%** średnia krajowa **93,3%** (14 miejsce w kraju)
Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w 2017 (na wsi) Źródło: GUS BDL	**64,5%** średnia krajowa **54,7%** (13 miejsce w kraju)
Udział dzieci w wieku do 17 lat, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w wieku w 2017 roku) Źródło: GUS BDL	**29,3%** średnia krajowa **33,1%** (6 miejsce w kraju)

Opieka nad dziećmi do lat 3

6,5	Zgodnie z zapisami ustawy **opieka nad dziećmi w wieku do lat 3** może być organizowana w formie żłobka lub klubu dziecięcego, a także sprawowana przez dziennego opiekuna oraz nianię. W żłobkach sprawowana jest opieka nad dziećmi w wieku od ukończenia 20 tygodnia życia, w wymiarze do 10 godzin dziennie. Kluby dziecięce adresowane są do dzieci, które ukończyły pierwszy rok życia, a wymiar czasowy świadczonej w nich opieki określony został na 5 godzin. Rejestr żłobków i klubów dziecięcych prowadzony jest przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta.
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach w ogólnej liczbie dzieci	*Źródło: Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3*

Tabela 17. Żłobki/kluby dziecięce/oddziały żłobkowe w przedszkolach

Rodzaj wskaźnika	2015	2016	2017	2018	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)					
Liczba żłobków/klubów dziecięcych/oddziałów żłobkowych w przedszkolach	80	94	109	144	x	x
Liczba miejsc z żłobkach/klubach dziecięcych/oddziałach żłobkowych w przedszkolach	3 142	3 544	4 170	5 670	x	x
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach (BDL GUS)	4,9%	5,6%	6,5%	x	0,7% (p. aleksandrowski)	15,9% (m. Toruń)

Źródło: dane BDL GUS za lata 2015-2018

Odsetek dzieci objętych opieką żłobkową systematycznie wzrasta, na przestrzeni lat 2015–2017 wzrósł o 1,6 p.p. oznacza to, iż zaledwie 7 dzieci w wieku 0-3 lat na 100 korzysta z tej formy opieki. Najwyższy odsetek zanotowano, podobnie jak w latach ubiegłych, w Toruniu (15,9%), Bydgoszczy (11,5%), Włocławku (10,3%) oraz w powiatach: bydgoskim (9,9%), sępoleńskim (7,8%).

Na terenie województwa kujawsko-pomorskiego liczba żłobków/klubów dziecięcych/ oddziałów żłobkowych w przedszkolach sukcesywnie wzrasta. W porównaniu do 2017 roku liczba żłobków/ klubów dziecięcych/oddziałów żłobkowych w przedszkolach wzrosła o 32%. Rozwój tego rodzaju infrastruktury w ostatnim czasie związany jest z dofinasowaniem tego typu wsparcia w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 oraz programu Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej „Maluch +".

Edukacja przedszkolna

76,0	**Wychowanie przedszkolne** obejmuje dzieci w wieku od 3 lat do momentu rozpoczęcia nauki w szkole podstawowej, a jego celem jest zapewnienie dzieciom opieki, wspomaganie indywidualnego rozwoju, realizacja podstawy programowej oraz przygotowanie ich do nauki w szkole. Organizacja wychowania przedszkolnego to jedno z zadań własnych gminy, w związku z tym to rada gminy ustala sieć prowadzonych przez gminę publicznych przedszkoli oraz oddziałów przedszkolnych przy szkołach, które mogą, w uzasadnionych przypadkach, być uzupełnione innymi formami wychowania przedszkolnego (tj. zespołami wychowania przedszkolnego i punktami przedszkolnymi). *Źródło: Ustawa z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty*
Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3-5 lat	

Tabela 18. Przedszkola w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2015	2016	2017	2018	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)					
Liczba przedszkoli (przedszkola wraz z oddziałami przedszkolnymi przy szkołach, punkty przedszkolne, zespoły wychowania przedszkolnego)	1 040	1 059	1 064	1 075	x	x
Liczba miejsc w przedszkolach (przedszkola wraz z oddziałami przedszkolnymi przy szkołach, punkty przedszkolne, zespoły wychowania przedszkolnego)	50 464	54 118	56 976	59 186	x	x
Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3-5 lat	77,6%	72,8%	76,0%	x	94,8% (m. Toruń)	53,7% (p. grudziądzki)

Źródło: dane BDL GUS za lata 2015-2017, dane MEN „SIO" za 2018 rok

Wartość wskaźnika prezentującego odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w naszym województwie wzrosła. W roku 2017 wynosiła 76,0% (wzrost o 3,2 p.p) przy spadającej liczbie dzieci w wieku 3-5 lat (w 2016 roku było 61 464 dzieci, a w roku 2017 - 60 348 dzieci). W skali powiatów województwa kujawsko-pomorskiego najwyższy odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w 2017 roku dotyczył, tak jak w roku ubiegłym miasta: Toruń (94,8%), Bydgoszcz (91,1%), Grudziądz (85,1%), Włocławek (79,5%). Najniższe wskaźniki występowały w powiatach: grudziądzkim (53,7%), wąbrzeskim (59,8%), włocławskim (61,7%). Rozwój tego rodzaju infrastruktury w ostatnim czasie

związany jest z dofinasowaniem tego typu wsparcia w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko - Pomorskiego na lata 2014-2020.

Opiekun dzienny do dzieci

72 **Liczba opiekunów dziennych do dzieci**	**Dzienny opiekun** to osoba fizyczna zatrudniania przez gminę, bądź osoby prawne i jednostki organizacyjne w formie gminnych jednostek budżetowych, na podstawie umowy o pracę albo umowy o świadczenie usług. Sprawuje on opiekę nad dziećmi w wieku od ukończenia 20 tygodnia życia, maksymalnie pięciorgiem dzieci, ale w przypadku, gdy w grupie znajduje się dziecko, które nie ukończyło pierwszego roku życia, jest niepełnosprawne lub wymaga szczególnej opieki, maksymalnie nad trojgiem dzieci. Nadzór nad funkcjonowaniem dziennego opiekuna sprawuje wójt, burmistrz lub prezydent. *Źródło: Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o piece nad dziećmi w wieku do lat 3*

Dzienny opiekun jest formą opieki dla małej liczby dzieci. Daje możliwość zorganizowania instytucjonalnej opieki w niewielkich gminach wiejskich, gdzie nie ma potrzeby otwierania żłobka, bądź klubu dziecięcego ze względu na niewielką liczbę dzieci w wieku żłobkowym w tych gminach. Jak wynika z danych MRPiPS w województwie kujawsko-pomorskim na maj 2019 roku funkcjonowało 72 opiekunów dziennych do dzieci[15].

Dzienny opiekun do dzieci to forma sprawowania opieki nad dziećmi, która cieszy się coraz większym zainteresowaniem. Na przestrzeni lat 2017-2019 liczba dziennych opiekunów do dzieci na terenie naszego województwa wzrosła z 60 do 72 osób.

Placówki wsparcia dziennego

9,6 **Liczba miejsc, jaką oferują placówki wsparcia dziennego na 1000 mieszkańców w wieku 6-16 lat**	**Placówki wsparcia dziennego** mogą być prowadzone przez gminę lub powiat, jak również na zlecenie jst, albo przez inny podmiot, który uzyskał zezwolenie. Przeznaczone są dla dzieci z rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Placówki wsparcia dziennego mogą być prowadzone w formie: • opiekuńczej, w tym kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych (zapewnienia dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce i organizację czasu wolnego); • specjalistycznej (organizacji zajęć socjoterapeutycznych, terapeutycznych, korekcyjnych, kompensacyjnych i logopedycznych); • pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę (prowadzi się działania animacyjne i socjoterapeutyczne); • oraz w formach łączonych. *Źródło: Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*

[15] https://empatia.mpips.gov.pl/web/piu/-/odpowiedzi-na-najczesciej-zadawane-pytania-dotyczace-instytucji-dziennego-opiekuna (data korzystania 23.05.2019 r.)

W województwie kujawsko-pomorskim w 2018 r. działały 94 placówki wsparcia dziennego[16], z czego w 32 podmiot prowadzący był inny niż gmina czy powiat. W porównaniu z zeszłym rokiem był to wzrost o 18 placówek. Nowe placówki, prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego powstały w następujących powiatach: bydgoskim, nakielskim, radziejowskim, toruńskim, Grudziądzu, Toruniu oraz Włocławku. Mimo dość dużego wzrostu liczby placówek w regionie, to wciąż na 144 gminy w regionie kujawsko-pomorskim tylko w 27 prowadzone było wsparcie w tego typu placówkach dla dzieci i młodzieży.

Tabela 19. Placówki wsparcia dziennego w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj placówki	2015	2016	2017	2018	Liczba placówek prowadzonych przez jst	Liczba miejsc	Roczne koszty prowadzenia i utrzymania
	Liczba placówek ogółem						
Placówki wsparcia dziennego	64	68	76	94	62	2 518	7 mln zł

Źródło: dane OZPS za lata 2015-2018

Mieszkańcy regionu kujawsko-pomorskiego w wieku 6–16 lat to 235 260 osób. Stanowili oni blisko 11,3% ogółu ludności województwa. Zestawiając tę liczbę dzieci w wieku 6–16 lat z liczbą miejsc, jaką oferowały placówki wsparcia dziennego na 1000 mieszkańców, można zauważyć, że najkorzystniejsza sytuacja występowała w powiatach: wąbrzeskim (39), m. Włocławku (34), m. Toruniu (25), powiecie sępoleńskim (20). Powiaty: aleksandrowski, lipnowski, tucholski, rypiński i włocławski nie posiadają miejsc w placówkach wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży.

Podsumowanie:

- ✓ Mimo sukcesywnego wzrostu liczby żłobków ich liczba nadal jest niewystarczająca do potrzeb. Wskaźnik odsetka dzieci objętych opieką żłobkową w województwie kujawsko-pomorskim wyniósł 6,5%.
- ✓ Znacznie lepiej sytuacja w województwie kujawsko-pomorskim przedstawia się w przypadku opieki przedszkolnej nad dziećmi w wieku 3-5 lat, odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym wzrasta i w 2017 roku wyniósł – 76%.

[16] Dane za: Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, *Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez gminę zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej (II półrocze 2018 r.)*, Bydgoszcz 2019 r.

- ✓ Z roku na rok wzrasta liczba dziennych opiekunów do dzieci. Na dzień sporządzania raportu (maj 2019 rok) liczba dziennych opiekunów na terenie województwa kujawsko-pomorskiego wynosiła - 72 osoby.
- ✓ Mimo sukcesywnego wzrostu liczby placówek wsparcia dziennego w regionie (o 18), to wciąż w ok. 81% gmin brakuje tego rodzaju wsparcia.

4. Bezrobotni

Liczba osób bezrobotnych Źródło: WUP	72 655
Liczba osób długotrwale bezrobotnych Źródło: WUP	42 021
Liczba osób, które uzyskały zasiłek okresowy z tytułu bezrobocia	24 167
Liczba centrów integracji społecznej Źródło: rejestr CIS i KIS prowadzony przez Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy	3
Liczba klubów integracji społecznej Źródło: rejestr CIS i KIS prowadzony przez Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy	21
Liczba spółdzielni socjalnych Źródło: Krajowy Rejestr Sądowy	90
Kwota zasiłków okresowych z tytułu bezrobocia	57,6 mln zł

Wybrane wskaźniki obrazujące województwo kujawsko-pomorskie na tle kraju

Stopa bezrobocia rejestrowanego w 2018 roku Źródło: GUS BDL	**5,8%** średnia krajowa **8,8%** (2 miejsce w kraju)
Stopa bezrobocia wg BAEL w 2017 roku Źródło: GUS BDL	**4,9%** średnia krajowa **5,5%** (5 miejsce w kraju)
Stopa bezrobocia wg BAEL w 2017 roku (kobiety) Źródło: GUS BDL	**4,9%** średnia krajowa **5,3%** (6 miejsce w kraju)
Stopa bezrobocia wg BAEL w 2017 roku (mężczyźni) Źródło: GUS BDL	**4,9%** średnia krajowa **5,6%** (5 miejsce w kraju)
Udział pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych ogółem w 2018 roku Źródło: GUS BDL	**39,6%** średnia krajowa **44,1%** (2 miejsce w kraju)
Wskaźnik aktywizacji zawodowej za rok 2018 Źródło: Regionalny Plan Działań na Rzecz Zatrudnienia za rok 2018	**29,6%** średnia wojewódzka
Udział bezrobotnych kobiet w ogóle zarejestrowanych, jako osoby bezrobotne w 2018 roku Źródło: GUS BDL	**56%** średnia krajowa **60,9%** (3 miejsce w kraju)
Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-24 lata w 2017 roku Źródło: GUS BDL	**29,6%** średnia krajowa **30,7%** (5 miejsce w kraju)
Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata w 2017 roku Źródło: GUS BDL	**66,1%** średnia krajowa **63,4%** (12 miejsce w kraju)
Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 55-64 w 2017 roku Źródło: GUS BDL	**48,3%** średnia krajowa **44,3%** (15 miejsce w kraju)

Osoby bezrobotne

5,7	W świetle ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy **osoba bezrobotna** to osoba spełniająca łącznie przesłanki: • niezatrudniona i niewykonująca pracy zarobkowej • zdolna i gotowa do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym w danym zawodzie, służbie, innej pracy zarobkowej albo jeśli jest osobą niepełnosprawną, co najmniej w połowie tego wymiaru) • nieucząca się w szkole (z wyjątkiem uczącej się w szkole dla dorosłych, czy studiującej w formie studiów niestacjonarnych) • zarejestrowana w powiatowym urzędzie pracy właściwym dla miejsca zameldowania, • poszukująca zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej. *Źródło: Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.*
Odsetek osób bezrobotnych w populacji osób w wieku produkcyjnym	

Tabela 20. Bezrobocie w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2015	2016	2017	2018	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)					
Odsetek osób bezrobotnych w populacji osób w wieku produkcyjnym[17]	8,1%	7,6%	6,3%	5,7%	10,2% (p. radziejowski)	2,9% (m. Bydgoszcz)
Odsetek osób długotrwale bezrobotnych w populacji osób bezrobotnych	58,9%	59,3%	60,2%	57,8%	71,9% (m. Włocławek)	48,5% (m. Bydgoszcz)

Źródło: dane BDL GUS za lata 2015-2018, WUP za lata 2015-2018

Sytuacja na rynku pracy w województwie poprawia się, jak podaje BDL GUS stopa bezrobocia w 2018 roku wyniosła 8,8%. Porównując dane do 2017 roku odnotowano spadek o 1,2 p.p. Powiatami ziemskimi, w których odnotowano najwyższy odsetek stopy bezrobocia rejestrowanego[18] były radziejowski (16,4%), lipnowski (16%), włocławski (15,7%), grudziądzki (12,8%) oraz aleksandrowski (12,7%). Z kolei najlepiej sytuacja przedstawiała się w Bydgoszczy (3,6%), Toruniu (4,6%), powiatach ziemskich bydgoskim (5,6%), brodnickim (6,9%) oraz w świeckim (7,4%). W wymienionych powiatach odnotowano nieznaczny spadek stopy bezrobocia rejestrowanego w porównaniu do poprzedniego roku.

[17] Odsetek ten nie jest tożsamy ze stopą bezrobocia

[18] „Stosunek liczby bezrobotnych zarejestrowanych do liczby cywilnej ludności aktywnej zawodowo (ogółem oraz danej grupy), tj. bez osób odbywających czynną służbę wojskową oraz pracowników jednostek budżetowych prowadzących działalność w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego. Stopę bezrobocia podaje się z uwzględnieniem pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie (będących składową cywilnej ludności aktywnej zawodowo)", cyt. za: BDL GUS.

Wykres 9. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie kujawsko-pomorskim w 2018 roku

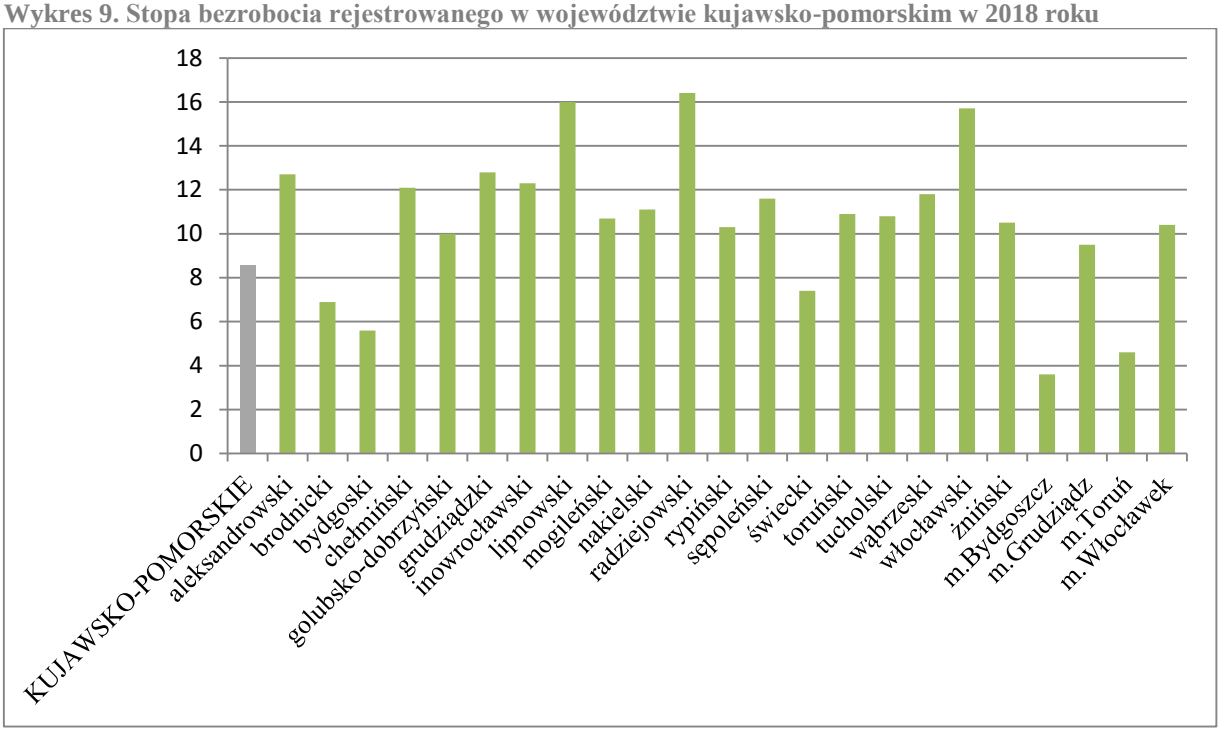

Źródło: dane WUP w Toruniu za 2018 rok

W 2018 roku liczba osób bezrobotnych w województwie kujawsko-pomorskim wyniosła 72 655 osób, co stanowiło 5,7% ogółu osób w wieku produkcyjnym. Jest to o 8 888 osób (10, 9%) mniej niż w roku poprzednim (2017 r. 81 543 osób). Najwyższy odsetek osób bezrobotnych w populacji osób w wieku produkcyjnym zanotowano w powiatach ziemskich radziejowskim (10,2%), włocławskim (9,5%), lipnowskim (9,4%), aleksandrowskim, grudziądzkim, inowrocławskim, które osiągnęły poziom 7,5%. W Bydgoszczy odsetek osób bezrobotnych

w populacji osób w wieku produkcyjnym był najniższy w skali całego województwa i wynosił 2,9%. Równie niski odsetek był w powiatach bydgoskim (3,2%), świeckim (4,2%) oraz w Toruniu (3,6%).

Wykres 10. Odsetek osób bezrobotnych w populacji osób w wieku produkcyjnym na lata 2017-2018

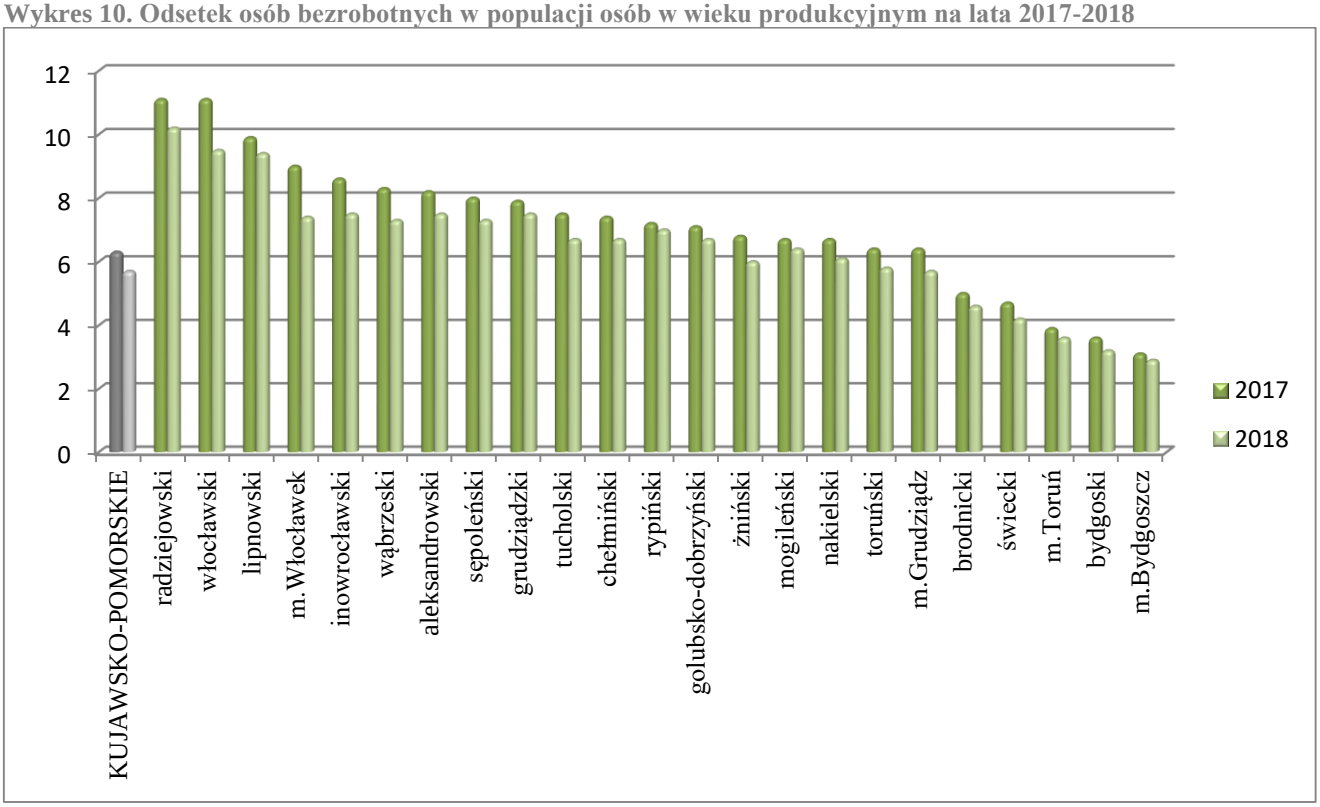

Źródło: dane WUP w Toruniu za lata 2017-2018

57,8	W świetle ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy **osoba długotrwale bezrobotna** to osoba, która: pozostaje w rejestrze powiatowego urzędu pracy, łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich dwóch lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych.
Odsetek osób długotrwale bezrobotnych w populacji osób bezrobotnych	*Źródło: Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.*

Odsetek osób długotrwale bezrobotnych[19] w 2018 roku w województwie kujawsko-pomorskim wyniósł 57,8%. Jest to o 2,4 p.p. mniej w stosunku do roku ubiegłego (2017 r. 60,2%). Największy odsetek osób pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy występował w powiatach włocławskim (71,9%), radziejowskim (66,2%) i wąbrzeskim (64,1%) oraz Włocławku (70,1%). Wymienione powiaty znacząco przewyższają średnią województwa, jednakże w porównaniu do 2017 roku są one niższe. Najlepiej sytuacja

[19] Osoby długotrwale bezrobotne w świetle ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2018 r. poz. 1265) to osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy, łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich dwóch lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych.

przedstawia się w Bydgoszczy (48,5%) oraz bydgoskim (49,9%), gdzie jest najniższy odsetek osób długotrwale bezrobotnych.

Wykres 11. Odsetek osób długotrwale bezrobotnych w populacji osób bezrobotnych w 2018 roku

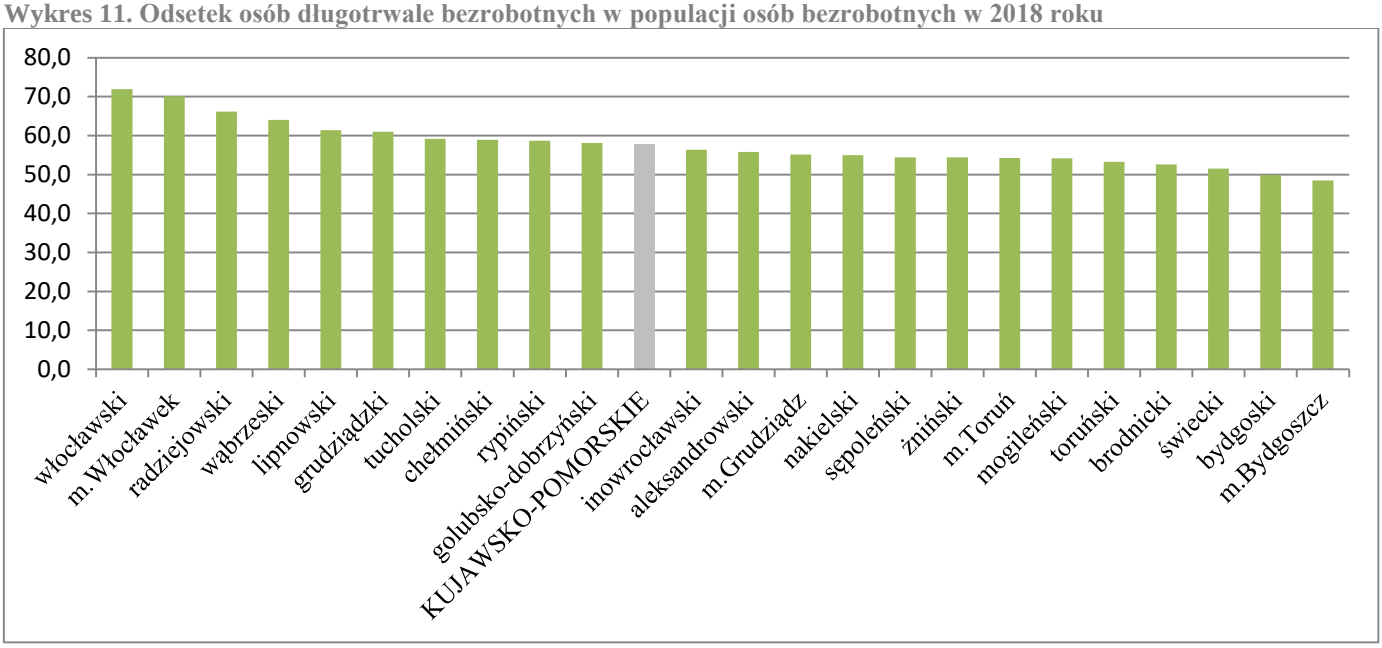

Źródło: dane WUP w Toruniu za lata 2017-2018

Zasiłek okresowy z tytułu bezrobocia

15,5

Odsetek osób, którym przyznano decyzją świadczenie z tytułu bezrobocia

Zasiłek okresowy z tytułu bezrobocia to forma pomocy pieniężnej w systemie pomocy społecznej, która zasadniczo przysługuje ze względu na bezrobocie:

- osobie samotnie gospodarującej, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej (418 zł);
- osobie w rodzinie, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego w rodzinie.

Źródło: Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej

W 2018 roku ośrodki pomocy społecznej przyznały zasiłki okresowe z tytułu bezrobocia 24 167 osobom[20]. W porównaniu do roku ubiegłego jest to spadek o 5 212 osób, czyli o ok. 17,7%. Na zasiłki okresowe z tytułu bezrobocia przeznaczono kwotę 57 615 986 złotych. Kwota jest niższa o 19,6% niż w roku poprzednim. Najwyższy odsetek osób, którym przyznano decyzją świadczenie z tytułu bezrobocia został odnotowany we Włocławku (31,3%) oraz w powiecie włocławskim (24,7%). Z kolei najniższy występował w powiatach tucholskim (6,4%), świeckim (8,6%) oraz Bydgoszczy (8,6%).

[20] Jest to liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenia.

24	
Liczba centrów i klubów integracji społecznej	**Centrum integracji społecznej** to instytucja tworzona m.in. przez samorządy terytorialne i organizacje pozarządowe na mocy ustawy o zatrudnieniu socjalnym, której celem jest prowadzenie działań z obszaru reintegracji społecznej i zawodowej osób wykluczonych społecznie i zagrożonych wykluczeniem społecznym. Podobnie **kluby integracji społecznej** tworzą podmioty w oparciu o zapisy ustawy o zatrudnieniu socjalnym. Różnice między tymi typami podmiotów występują w odniesieniu do formy organizacyjnej, procedur powołania oraz źródeł finansowania. *Źródło Kujawsko-Pomorski Program na Rzecz Ekonomii Społecznej do roku 2020, Ustawa o zatrudnieniu socjalnym z dnia 13 czerwca 203 r.* **Spółdzielnia socjalna** to przedsiębiorstwo społeczne, które działa na podstawie ustawy z 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, gdzie wskazano, iż ich głównym celem jest przywrócenie na rynek pracy, poprzez prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa, osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, o niskiej zatrudnialności oraz umożliwienie osobom bezrobotnym aktywizacji zawodowej. Jest to typ podmiotu prawnego, którego głównym celem jest nie tylko prowadzenie działalności gospodarczej, ale również działalność na rzecz społecznej i zawodowej reintegracji członków spółdzielni. Założycielami spółdzielni mogą być zarówno osoby fizyczne, jak i podmioty prawne, w tym jednostki samorządu terytorialnego. Te ostatnie mogą korzystać z usług spółdzielni w realizacji działań użyteczności publicznej, także wykorzystując do tego celu klauzule społeczne w ramach zamówień publicznych. *Źródło: Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej*

Tabela 21. Centra i kluby reintegracji społecznej w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj placówki	2015	2016	2017	2018	Liczba placówek prowadzonych przez jst	Liczba osób korzystających
	Liczba placówek ogółem					
Centra integracji społecznej	4	4	3	3[21]	2	83[22]
Kluby integracji społecznej	21	21	20	21	17	832

Źródło: dane OZPS za 2015-2018, rejestr CIS i KIS prowadzony przez Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy za lata 2015-2018

Liczba centrów i klubów integracji społecznej na przestrzeni lat 2015-2018 utrzymuje się na stałym poziomie. W 2018 r. na terenie województwa kujawsko-pomorskiego funkcjonowały 3 centra integracji społecznej oraz 21 klubów integracji społecznej. Oferta w ramach CIS dostępna była w Bydgoszczy, Toruniu oraz w powiecie inowrocławskim

[21] Dane dot. centrów integracji społecznej są rozbieżne z rejestrem prowadzonym przez Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy – wykazano 4 CIS. Wynika to z faktu, że CIS w Szumiłowie (gm. Radzyń Chełmiński) prowadzony przez Stowarzyszenie Wspierania Aktywności Lokalnej w Mieście i Gminie Radzyń Chełmiński ma zawieszoną działalność, jednak nie został wykreślony z ww. rejestru. Sytuacja ta dotyczy zarówno roku 2018, jak i 2017.

[22] Dane dot. liczby osób wykazują uczestników centrów prowadzonych przez jst. Nie uwzględniają uczestników CIS prowadzonego przez CISTOR Stowarzyszenie Partnerstwo Społeczne w Toruniu.

(gmina Inowrocław). Natomiast placówki KIS działały na terenie miast: Bydgoszczy, Grudziądza, Torunia i Włocławka oraz powiatów: golubsko-dobrzyńskiego, grudziądzkiego, inowrocławskiego, nakielskiego, sępoleńskiego, toruńskiego, tucholskiego, wąbrzeskiego i żnińskiego.

Aktualizacja i przegląd tego rodzaju infrastruktury jest zadaniem trudnym, zwłaszcza w zakresie klubów integracji społecznej, które działają okresowo, najczęściej wtedy gdy realizują projekt współfinansowany ze środków UE. Ponadto kwoty w zakresie utrzymania i prowadzenia są kwotami szacunkowymi, ponieważ nie wszystkie jednostki wykazywały informacje w tym zakresie.

Tabela 22. Spółdzielnie socjalne w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj placówki	2015	2016	2017	2018
	Liczba placówek ogółem			
Spółdzielnie socjalne	69	67	82	90

Źródło: dane z Krajowego Rejestru Sądowego

W 2018 r. do Krajowego Rejestru Sądowego wpisanych było 90 spółdzielni socjalnych z terenu kujawsko-pomorskiego. Z tego 6 podmiotów znajdowało się w trakcie likwidacji, a 5 było już wykreślonych. Według danych Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu rzeczywistą działalność prowadziło blisko 50% kujawsko-pomorskich spółdzielni socjalnych.

Podsumowanie

- ✓ Stopa bezrobocia w stosunku do roku ubiegłego uległa spadkowi o 1,2 p.p.
- ✓ W stosunku do roku 2016 zmniejszeniu uległ odsetek osób długotrwale bezrobotnych w populacji osób bezrobotnych, wyniósł on 57,8%.
- ✓ Zmniejszeniu uległa również liczba osób bezrobotnych o 10,9% w stosunku do roku ubiegłego. W 2018 r. odnotowano 72 655 osób bezrobotnych.

5. Bezdomni

Liczba osób bezdomnych Źródło: MRPiPS	1 557
Liczba gmin, na terenie których przebywają osoby bezdomne Źródło: MRPiPS	54
Liczba noclegowni, schroniska domy dla osób bezdomnych i ogrzewalnie Źródło: MRPiPS	27
Roczny koszt prowadzenia i utrzymania noclegowni oraz schronisk dla osób bezdomnych	6,4 mln zł
Odsetek osób bezdomnych w ogólnej liczbie osób bezdomnych w kraju Źródło: MRPiPS	5,1% (9 miejsce w kraju)

1,1	
Liczba osób bezdomnych przypadającą na 1 miejsce w schronisku i noclegowni	**Schronisko** zapewnia osobom bezdomnym całodobowe, tymczasowe schronienie oraz usługi ukierunkowane na wzmacnianie aktywności społecznej, natomiast **noclegownia** to placówka zapewniająca tymczasowy nocleg. **Ogrzewalnia** świadczy usługi w okresie od 1 października do 30 kwietnia, przez 7 dni w tygodniu, w godzinach nocnych lub przez całą dobę – jeżeli na terenie gminy nie funkcjonuje noclegownia. Osoba przebywającą w ogrzewalni ma zapewnione miejsce siedzące. **Schronisko z usługami opiekuńczymi** zapewnia osobom bezdomnym, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych, ale nie wymagają usług w zakresie świadczonym przez jednostkę całodobowej opieki, zakład opiekuńczo-leczniczy lub zakład pielęgnacyjno--opiekuńczy, tymczasowe schronienie wraz z usługami opiekuńczymi oraz usługami ukierunkowanymi na wzmacnianie aktywności społecznej, w miarę możliwości wyjście z bezdomności i uzyskanie samodzielności życiowej. *Źródło: Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*

W 2018 roku w województwie kujawsko-pomorskim działało łącznie 27 jednostek oferujących schronienie osobom bezdomnym (18 schronisk, w tym 3 z usługami opiekuńczymi, 3 noclegownie, 5 ogrzewalni, 1 miejsce schronienia). W związku z wprowadzeniem odpowiednich zapisów, które weszły w życie w 2018 roku, w naszym województwie funkcjonowały 3 schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi jako nowa formą udzielania schronienia (Włocławek, Chełmża, Szubin). Zmiany artykułu 48a ust. 2b znowelizowanej ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej umożliwiły świadczenie usług opiekuńczych osobom, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej pomocy i opieki innych osób w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych, ale nie wymagają usług w zakresie świadczonym przez jednostkę całodobowej opieki.[23]

Ogólnopolskie badanie liczby osób bezdomnych przeprowadzone w nocy z 13 na 14 lutego 2019 roku na zlecenie MRPiPS wykazało, iż w naszym regionie w 54 gminach, przebywało 1 557 osób bezdomnych. W porównaniu do 2017 roku liczba ta spadła o 258 osób. Największa liczba osób bezdomnych przebywała w Bydgoszczy (320), Toruniu (272), Grudziądzu (225), Włocławku (215) oraz Inowrocławiu m. (83), Koronowie (60), Szubinie (55), Świeciu (50), Brodnicy m. (49), Chełmży (48), Mogilnie (26), Nakle nad Notecią (26), Ryńsku (17), Wąbrzeźnie m. (15). Na podstawie informacji uzyskanych podczas tegorocznej edycji badania można zaobserwować, iż wydłużają się epizody bezdomności

[23] Źródło: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu, *Informator o miejscach udzielania pomocy osobom bezdomnym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego"*, Toruń 2018 r., s.8.

wśród badanych osób. Najliczniejszą grupę (w odniesieniu do całego kraju) stanowią obecnie osoby pozostające w kryzysie bezdomności powyżej 5 do 10 lat – 7 961 osób (27,8%). Kolejna grupa to osoby bezdomne najkrócej, tj. do 2 lat – 6 677 osób (23,3%)[24]. Sytuacja dot. naszego województwa pokrywa się z danymi krajowymi, jednakże najbardziej liczna grupa to osoby pozostające w bezdomności do 2 lat - 431 osób (28,4%), a następnie kolejno od 2 do 5 lat – 366 osób (24,4%), od 5 do 10 lat – 403 osoby (26,6%).

Wskaźnik w zakresie liczby osób bezdomnych, przypadających na 1 miejsce w noclegowni/schronisku dla osób bezdomnych, na rok 2018 wyniósł 1,1. Wskaźnik ten w porównaniu z rokiem ubiegłym spadł o 0,2 p.p.

[24] https://www.gov.pl/web/rodzina/wyniki-ogolnopolskiego-badania-liczby-osob-bezdomnych-edycja-2019 (data korzystania 14.05.2019)

Mapa 8. Liczba osób bezdomnych oraz stan infrastruktury w województwie kujawsko-pomorskim

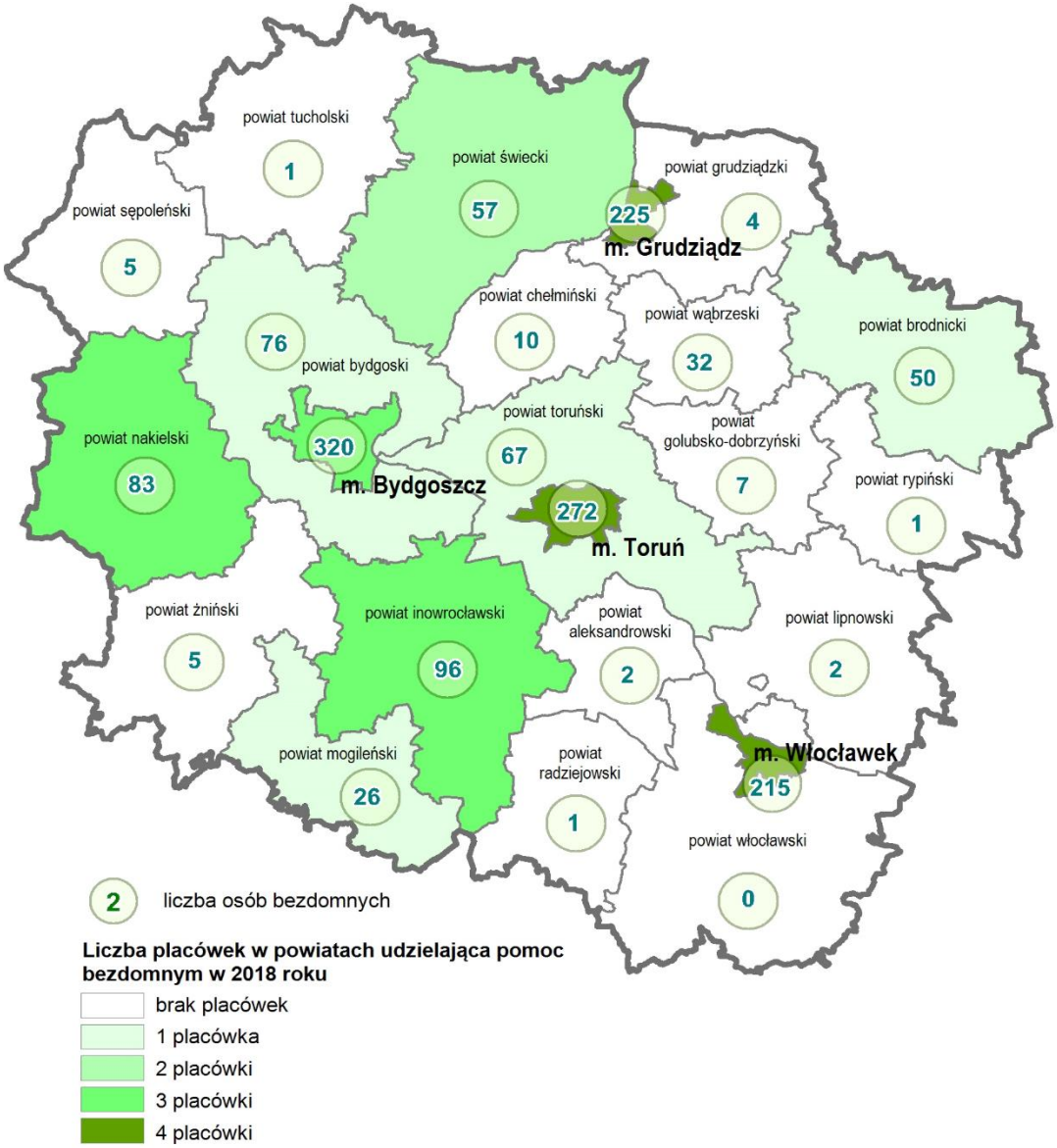

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie MRPiPS, Informator o miejscach udzielania pomocy osobom bezdomnym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego", Toruń 2018 r.

Tabela 23. Schroniska, schroniska i inne miejsca schronienia dla osób bezdomnych w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2015	2016	2017	2018	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)					
Liczba osób bezdomnych przypadająca na 1 miejsce w noclegowni/schronisku/innym miejscu schronienia dla osób bezdomnych	3,3[25]	1,4[26]	1,5[27]	1,1[28]	2,6 (p. świecki)	0,6[29] (p. nakielski)

Źródło: dane OZPS za lata 2015-2018, Ogólnopolskie badanie liczby osób bezdomnych przeprowadzenie na zlecenie MRPiPS.

Wobec licznych wyzwań stojących przed samorządami lokalnymi oraz organizacjami pozarządowymi uchwałą nr 15/657/18 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 18 kwietnia 2018 roku powołano Wojewódzką Radę ds. Bezdomności i Wykluczenia Społecznego, której członkami zostali przedstawiciele instytucji, prowadzących działania w obszarze pomocy osobom bezdomnym tj. schronisk, noclegowni, ogrzewalni, ośrodków pomocy społecznej, administracji rządowej i samorządowej. Działalność Rady ukierunkowana jest m.in. na podejmowanie inicjatyw polegających na projektowaniu oraz kształtowaniu działań i systemów pomocy osobom bezdomnym, a także w udoskonaleniu istniejących systemów, poprzez poznawanie dobrych praktyk stosowanych w innych krajach i adaptowanie rozwiązań na nasz grunt.

Podsumowanie

- ✓ Jak wynika z *Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych,* liczba osób bezdomnych przebywających na terenie województwa kujawsko-pomorskiego w 2019 roku uległa zmniejszeniu o 258. Na terenie 54 gmin przebywało blisko 1 557 osób bezdomnych.

[25] Liczba osób bezdomnych na podstawie sprawozdania Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy z ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych przeprowadzonego w nocy z 21 na 22 stycznia 2015 r.

[26] Liczba osób bezdomnych na podstawie sprawozdania Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy z ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych przeprowadzonego w nocy z 8 na 9 lutego 2017 r.

[27] j.w.

[28] Liczba osób bezdomnych na podstawie sprawozdania Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy z ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych przeprowadzonego w nocy z 13 na 14 lutego 2019 r.

[29] Wśród minimalnych wartości wskaźnika nie uwzględniono powiatów, w których nie funkcjonowały noclegownie/schroniska/inne miejsca schronienia dla osób bezdomnych (były to następujące powiaty: aleksandrowski, chełmiński, grudziądzki, golubsko-dobrzyński, lipnowski, radziejowski, rypiński, sępoleński, tucholski, wąbrzeski, włocławski i żniński).

- ✓ Liczba schronisk/noclegowni/ogrzewalni utrzymuje się na podobnym poziomie jak w roku ubiegłym. W roku 2018, zgodnie z odpowiednimi zapisami, utworzono schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi jako nową formę udzielania schronienia.
- ✓ Wskaźnik w zakresie liczby osób bezdomnych przypadających na 1 miejsce w schronisku/noclegowi ulega sukcesywnej poprawie (w roku 2018 wynosił 1,1).

6. Niepełnosprawni

Liczba osób niepełnosprawnych w województwie Źródło: GUS BDL – NSP 2011	264 313
Liczba bezrobotnych osób niepełnosprawnych Źródło: WUP	3 236
Liczba osób niepełnosprawnych korzystających z pomocy i wsparcia objętych pomocą przez PCPR	24 563
Liczba domów pomocy społecznej	50
Liczba warsztatów terapii zajęciowej	37
Liczba zakładów aktywności zawodowej	9
Liczba środowiskowych domów samopomocy	47
Koszty prowadzenia i utrzymania warsztatów terapii zajęciowej	24,6 mln zł

Wybrane wskaźniki obrazujące województwo kujawsko-pomorskie na tle kraju

Odsetek osób niepełnosprawnych w ogólnej liczbie ludności w 2017 roku Źródło: GUS BDL	**12,2%** średnia krajowa **12,7%** (7 miejsce w kraju)
Liczba osób niepełnosprawnych bezrobotnych w 2018 roku Źródło: GUS BDL	**61 118 osób** **3 236** (11 miejsce w kraju)
Odsetek osób niepełnosprawnych bezrobotnych w ogólnej liczbie osób niepełnosprawnych bezrobotnych w kraju w 2018 roku Źródło: GUS BDL	**5,3%** (11 miejsce w kraju)
Odsetek kobiet niepełnosprawnych bezrobotnych w ogólnej liczbie osób niepełnosprawnych bezrobotnych w kraju 2018 roku Źródło: GUS BDL	**45,9%** średnia krajowa **49,1%** (4 miejsce w kraju)
Odsetek mężczyzn niepełnosprawnych bezrobotnych w ogólnej liczbie osób niepełnosprawnych bezrobotnych w kraju w 2018 roku Źródło: GUS BDL	**54,1%** średnia krajowa **50,9%** (11 miejsce w kraju)
Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku 16-64 w 2017 roku Źródło: GUS BDL	**24,4%** średnia krajowa **24,6% (10 miejsce w kraju)**

Domy pomocy społecznej

21	
Liczba miejsc w DPS przypadająca na 10 tys. mieszkańców	**Domy pomocy społecznej** są stacjonarnymi i całodobowymi placówkami zapewniającymi usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązujących standardów. Wyróżnia się kilka typów DPS, w zależności od tego, dla kogo są przeznaczone: • dla osób w podeszłym wieku, • dla osób przewlekle somatycznie chorych, • dla osób przewlekle psychicznie chorych, • dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie, • dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie, • dla osób niepełnosprawnych fizycznie • dla osób uzależnionych od alkoholu. *Źródło: Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*

Tabela 24. Domy pomocy społecznej w województwie kujawsko-pomorskim w 2018 r.

Rodzaj placówki	2015	2016	2017	2018	Liczba miejsc	Liczba osób korzystających	Roczne koszty prowadzenia i utrzymania
	Liczba placówek ogółem						
Domy pomocy społecznej	48	49	50	50	3 995	4 471	176,1 mln zł

Źródło: Rejestr domów pomocy społecznej w województwie kujawsko-pomorskim prowadzony przez Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, dane OZPS za lata 2015-2018.

Od 2014 r. stan liczby domów pomocy społecznej utrzymuje się na podobnym poziomie. Liczba dostępnych miejsc w DPS w porównaniu z 2017 r. wzrosła o 50 (z 3 945 do 3 995). Wzrosła również liczba osób korzystających z usług domów pomocy społecznej o niecałe 2% (o 94 osoby). Zaobserwować również można wzrost kosztów utrzymania i prowadzenia placówek. W 2018 r. wzrósł on o blisko 11 mln zł (ok. 6%).

Domy pomocy społecznej były prowadzone w niemalże wszystkich powiatach województwa. Powiatem, w którym nie funkcjonował DPS był powiat grudziądzki (podobnie jak w 2017 r.).

Tabela 25. Dostępność infrastruktury domów pomocy społecznej

Rodzaj wskaźnika	2015	2016	2017	2018	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)					
Liczba miejsc w DPS przypadająca na 10 tys. mieszkańców	19,2	19,2	18,9	21,0	47,1 (p. sępoleński)	2,6 (p. golubsko-dobrzyński)

Źródło: dane BDL GUS, dane OZPS za lata 2015-2018 r.

Dostępność miejsc w domach pomocy społecznej nieznacznie wzrosła. W 2018 r. na 10 tys. mieszkańców przypadało 21 miejsc. Największa dostępność miejsc była w powiecie sępoleńskim – 47 miejsc na 10 tys. mieszkańców. Najmniej zaś w powiecie golubsko-dobrzyńskim - blisko 3 miejsca na 10 tys. mieszkańców.

Ponownie wzrosła liczba osób oczekujących na miejsce w DPS. W 2017 r. wzrosła ona z 420 do 509 osób. W 2018 r. również zauważalny był wzrost liczby osób oczekujących do 499 (o blisko 16%). Najwięcej osób oczekiwało na miejsce w DPS w Bydgoszczy oraz w powiecie toruńskim.

W infrastrukturze DPS województwa kujawsko-pomorskiego 11 placówek przeznaczonych było dla osób w podeszłym wieku. Stanowiło to 22% ogółu placówek.

Środowiskowe domy samopomocy

10,1 **Liczba miejsc w ŚDS przypadająca na 10 tys. mieszkańców**	**Środowiskowe domy samopomocy** to ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Świadczą one usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi i umiejętności społecznych, polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym. *Źródło: Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*

Tabela 26. Środowiskowe domy samopomocy w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj placówki	2015	2016	2017	2018	Liczba miejsc	Liczba osób korzystających	Roczne koszty prowadzenia i utrzymania
	Liczba placówek ogółem						
Środowiskowe domy samopomocy	43	44	47	47	1 741	1 869	34,1 mln zł

Źródło: Rejestr środowiskowych domów samopomocy w województwie kujawsko-pomorskim prowadzony przez Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, dane OZPS za lata 2015-2018

Liczba środowiskowych domów samopomocy w porównaniu do 2016 r. utrzymywała się na tym samym poziomie 47 placówek. Nieznacznie wzrosła liczba osób korzystających z takiego rodzaju wsparcia (wzrost o 8 osób) oraz rocznych kosztów prowadzenia i utrzymania placówek (o ok. 6 mln zł).

Tabela 27. Dostępność infrastruktury środowiskowych domów samopomocy

Rodzaj wskaźnika	2015	2016	2017	2018	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)					
Liczba miejsc w ŚDS przypadająca na 10 tys. mieszkańców	7,4	7,8	8,3	10,1	37,6 (p.wąbrzeski)	2,5 (p.nakielski)

Źródło: dane OZPS za lata 2015-2018

Na przestrzeni lat 2015-2018 liczba dostępnych miejsc w ŚDS przypadających na 10 tys. mieszkańców systematycznie wzrasta. W ciągu 3 lat dostępność wzrosła o ok. 2 miejsca. Najkorzystniej sytuacja dostępnych miejsc występowała w powiecie wąbrzeskim (37 miejsc na 10 tys. mieszkańców), gorzej zaś w powiecie nakielskim (2 miejsca na 10 tys. mieszkańców). Należy zauważyć, iż w każdym powiecie w naszym województwie funkcjonował przynajmniej 1 środowiskowy dom samopomocy.

Warsztaty terapii zajęciowej

37 **Liczba warsztatów terapii zajęciowej**	**Warsztaty terapii zajęciowej** to wyodrębnione organizacyjnie i finansowo placówki stwarzające osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwości rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Warsztaty mogą być organizowane przez fundacje, stowarzyszenia lub inne podmioty. *Źródło: Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych*

Tabela 28. Warsztaty terapii zajęciowej w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj placówki	2015	2016	2017	2018	Liczba osób korzystających	Roczne koszty prowadzenia i utrzymania
	Liczba placówek ogółem					
Warsztaty terapii zajęciowej	36	36	36	37	1 368	24,6 mln zł

Źródło: dane OZPS za lata 2015-2018, Przewodnik informujący o dostępnych formach opieki zdrowotnej, pomocy społecznej i aktywizacji zawodowej dla osób z zaburzeniami psychicznymi w województwie kujawsko-pomorskim

Na przestrzeni lat liczba warsztatów terapii zajęciowej utrzymywała się na podobnym poziomie. W ostatnim roku 2018 r. liczba placówek wzrosła o 1. Również liczba osób korzystających ze wsparcia WTZ wzrosła o 34 (o niecałe 3%). Infrastruktura tego typu wciąż nie jest dostępna w powiecie toruńskim i powiecie włocławskim. Suma rocznych kosztów

prowadzenia i utrzymania placówek w regionie kujawsko-pomorskim w stosunku do 2017 r. wzrosła o blisko 1 mln zł.

Zakłady aktywności zawodowej

9 Liczba zakładów aktywności zawodowej	**Zakłady aktywności zawodowej** to wyodrębnione organizacyjnie i finansowo jednostki tworzone w celu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, poprzez zatrudnienie osób niepełnosprawnych ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną. *Źródło: Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych*

Tabela 29. Zakłady aktywności zawodowej w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj placówki	2015	2016	2017	2018	Liczba osób korzystających
	Liczba placówek ogółem				
Zakłady aktywności zawodowej	8	9	9	9	409

Źródło: Rejestr zakładów aktywności zawodowej w województwie kujawsko-pomorskim prowadzony przez Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, dane OZPS za lata 2015-2018

Liczba zakładów aktywności zawodowej w województwie kujawsko-pomorskim utrzymuje się na tym samym poziomie od lat 2016-2018. Placówki dostępne były w dwóch miastach Bydgoszczy i Włocławku oraz powiatach: brodnickim, bydgoskim, chełmińskim, mogileńskim, radziejowskim, tucholskim i wąbrzeskim. ZAZ funkcjonowały w 9 powiatach kujawsko-pomorskich. Korzystało z nich 409 osób. Był to wzrost o blisko 29% w porównaniu z liczbą osób korzystających z ZAZ w 2017 r.

Mapa 9. Wybrane elementy infrastruktury w województwie kujawsko-pomorskim w 2018 r.

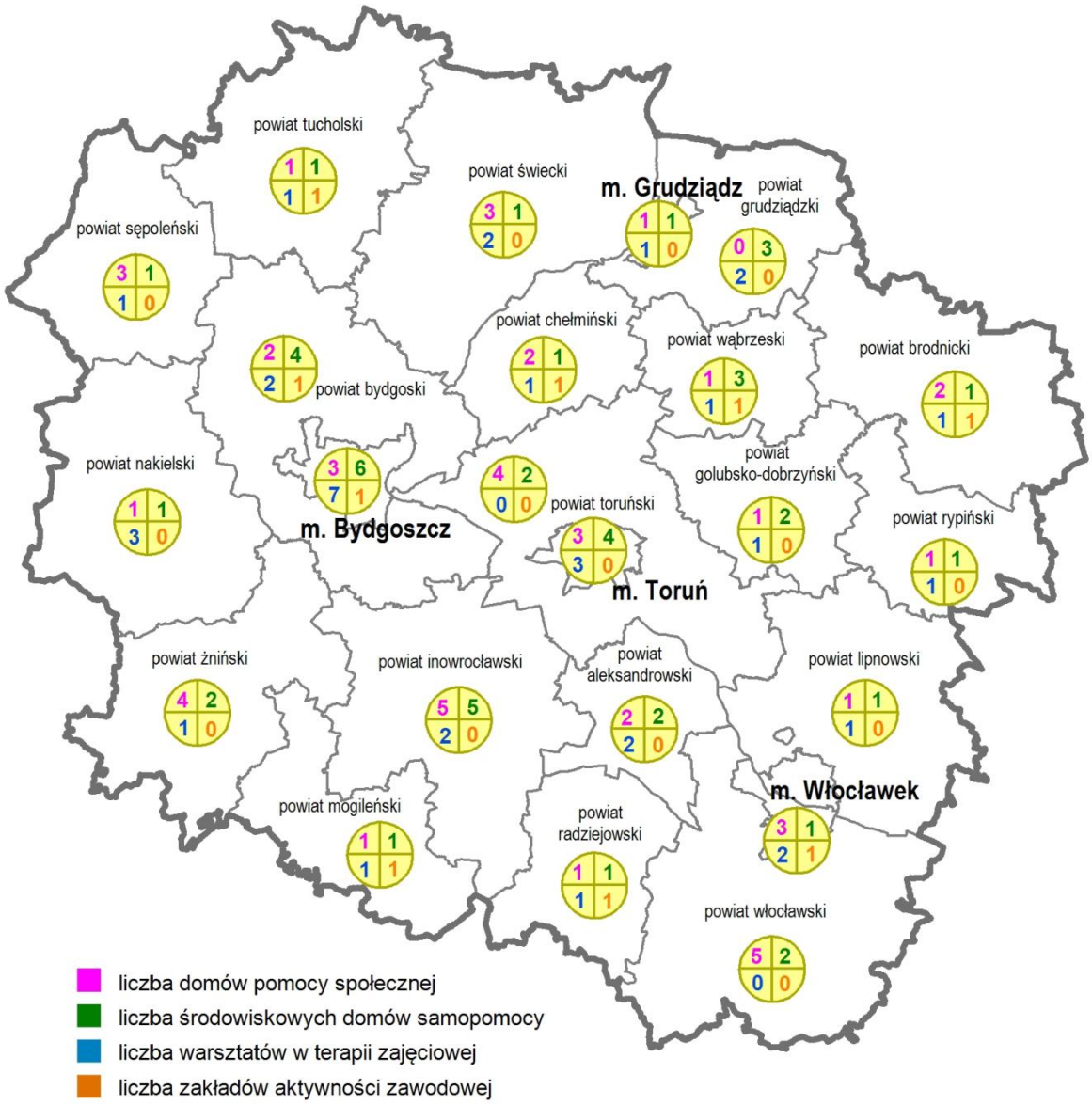

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Rejestru ŚDS, ZAZ, DPS z Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy, Przewodnik informujący o dostępnych formach opieki zdrowotnej, pomocy społecznej i aktywizacji zawodowej dla osób z zaburzeniami psychicznymi w województwie kujawsko-pomorskim

Podsumowanie:

- ✓ Liczba domów pomocy społecznej oraz środowiskowych domów samopomocy utrzymuje się na stałym poziomie.
- ✓ Nastąpił wzrost dostępności do miejsc w środowiskowych domach samopomocy przypadających na 10 tys. mieszkańców (od 8 w 2017 r. do 10 w 2018 r.).
- ✓ Wzrosła liczba osób korzystających z zakładów aktywności zawodowej, przy tej samej liczbie funkcjonujących w województwie placówek.

7. Osoby starsze

Liczba osób starszych* Źródło: GUS BDL	424 813
Liczba osób objęta usługami opiekuńczymi Źródło: MRPiPS	7 497
Liczba klubów i świetlic dla seniorów	299
Liczba dziennych domów pomocy społecznej (wraz z filiami) Źródło: dane własne ROPS w Toruniu	56
Liczba domów pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku Źródło: Rejestr domów pomocy społecznej Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy	11
Liczba uniwersytetów trzeciego wieku Źródło: Informator dla Seniora 2018	65 w tym 31 filii
Liczba gospodarstw opiekuńczych Źródło: dane własne ROPS w Toruniu	14

*Jako osoby starsze przyjęto osoby w wieku poprodukcyjnym tj. 60 lat i więcej kobiety oraz 65 lat i więcej mężczyźni.

Wybrane wskaźniki obrazujące województwo kujawsko-pomorskie na tle kraju

Odsetek osób w wieku 85 i więcej w ogólnej liczbie osób w wieku 85 lat i więcej w kraju w 2017 roku Źródło: GUS BDL	**5,0%** (10 miejsce w kraju)
Odsetek kobiet w wieku 85 lat i więcej w liczbie osób w wieku 85 lat i więcej w 2017 roku Źródło: GUS BDL	**72,3%** średnia krajowa **72,8%** (7 miejsce)
Odsetek mężczyzn w wieku 85 lat i więcej w liczbie osób w wieku 85 lat i więcej w 2017 roku Źródło: GUS BDL	**27,7%** średnia krajowa **27,2%** (10 miejsce w kraju)
Odsetek osób w wieku 85 lat i więcej w liczbie osób w wieku poprodukcyjnym w 2017 roku Źródło: GUS BDL	**9,6%** średnia krajowa **9,1%** (11 miejsce w kraju)

Usługi opiekuńcze

1,8	
Odsetek osób objętych usługami opiekuńczymi w populacji osób w wieku poprodukcyjnym	**Usługi opiekuńcze** to forma pomocy świadczona w miejscu zamieszkania osoby, która wymaga wsparcia w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opieki higienicznej, pielęgnacji zaleconej przez lekarza, jak również w miarę możliwości, zapewnienia kontaktów z otoczeniem. Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej świadczenie to przysługuje zwłaszcza osobom samotnym, które z powodu wieku, choroby, niepełnosprawności lub innej przyczyny wymagają wsparcia innych osób, jak również osobom, którym rodzina nie jest w stanie zapewnić odpowiedniej opieki. Specjalistyczne usługi opiekuńcze są to usługi dostosowane do szczególnych potrzeb, wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym (m.in. psychologa, pedagoga, logopedę, terapeutę zajęciowego, fizjoterapeutę, pielęgniarkę). Wyróżnia się dodatkowy rodzaj specjalistycznych usług adresowany do osób z zaburzeniami psychicznymi, finansowany ze środków pochodzących z budżetu państwa. *Źródło: Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2017 r. poz. 1769 z późn. zm.), rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 22 września 2005 roku w sprawie specjalistycznych usług opiekuńczych*

Tabela 30. Usługi opiekuńcze w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2015	2016	2017	2018	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)					
Liczba gmin, na terenie których realizowane są usługi opiekuńcze organizowane przez OPS	123	128	130	133	X	X
Odsetek osób objętych usługami opiekuńczymi w populacji osób w wieku poprodukcyjnym	1,5%	1,6%	1,6%	1,8%	3,2% (p. sępoleński)	0,9% (p. chełmiński, radziejowski, tucholski)

Źródło: dane GUS BDL, OZPS za lata 2015-2017, MRPiPS za rok 2018

Systematycznie, z roku na rok wzrasta liczba gmin, na terenie których realizowane są usługi opiekuńcze. W roku 2018 odnotowano wzrost o 3 gminy (2016 rok – 130 gmin, 2017 rok - 133 gminy). Pomimo faktu, iż przybywa gmin, które realizują usługi opiekuńcze, to nadal 11 gmin na terenie województwa nie świadczy tej formy pomocy. Wraz ze wzrostem gmin, wzrasta również liczba osób, które objęte są usługami. W 2018 roku było to 7 497 osób, co w porównaniu z rokiem poprzednim oznacza wzrost o 746 osób (11%).

Odsetek osób objętych usługami opiekuńczymi w populacji osób w wieku poprodukcyjnym od lat utrzymuje się na bardzo zbliżonym poziomie. W 2018 roku odsetek ten wyniósł 1,8%, co oznacza wzrost o 0,2 p.p w porównaniu z rokiem 2017. Najwyższy odsetek osób objętych usługami opiekuńczymi był w powiecie sępoleńskim (3,2%), najniższy natomiast na terenach powiatów chełmińskiego, radziejowskiego oraz tucholskiego (0,9%).

Dzienne domy pobytu

22	
Odsetek gmin, na terenie których funkcjonują dzienne domy pobytu/ dzienne domy seniora	**Dzienne domy pomocy** to ośrodki wsparcia świadczące pomoc w ciągu dnia, w tym oferujące posiłki, rehabilitację, zajęcia edukacyjno-kulturalne oraz wspólne spędzanie czasu przez osoby, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. Zazwyczaj placówki te adresowane są do osób starszych. *Źródło: Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*

W 2018 r. odnotowano znaczny wzrost liczby dziennych domów pobytu. Związane jest to z dofinansowaniem tego typu wsparcia w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 (Poddziałanie 9.3.2 Rozwój usług społecznych) oraz programu Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej „Senior+". Dzięki finansowaniu z tych dwóch rodzajów źródeł liczba placówek wspieranych przez fundusze z RPO wyniosła w 2018 r. 34 (wzrost o 19), natomiast z programu „Senior+" 9 (o 6). Łącznie w województwie kujawsko-pomorskim w badanym roku działało 56 dziennych domów pobytu (łącznie z 3 filiami)

Tabela 31. Dzienne domy pobytu/ seniora w gminach województwa kujawsko-pomorskiego

Rodzaj wskaźnika	2015	2016	2017	2018
	Wartość ogółem (województwo)			
Liczba dziennych domów pobytu/ dziennych domów seniora[30]	11	12	31	56
Liczba gmin, na terenie których funkcjonowały dzienne domy pobytu/ dzienne domy seniora	8	8	10	32

Źródło: OZPS za lata 2015-2016, dane własne ROPS w Toruniu za lata 2017-2018

W ciągu badanego roku 2018 zaobserwować można wzrost dziennych domów pobytu o 84%. Placówki funkcjonują w 32 gminach. Był to ponad trzykrotny wzrost liczby gmin.

[30] Liczba dziennych domów pobytu/dziennych domów seniora wraz z filiami.

Kluby i świetlice dla seniorów

68,8 **Odsetek gmin, na terenie których funkcjonują kluby/ świetlice dla seniorów**	**Klub seniora** to ośrodek, który wpływa na rozwój życia kulturalnego oraz integrację osób starszych, poprzez organizowanie aktywnych form spędzania czasu wolnego w grupie rówieśników. Program zajęć jest zazwyczaj dostosowany do potrzeb i zainteresowań uczestników. Źródło: *Informator dla Seniora*, Toruń 2015, s.33

Na przestrzeni lat obserwuje się systematyczny wzrost liczby klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów. W porównaniu z rokiem poprzednim, w 2018 r. przybyło ich 32. Był to wzrost o blisko 12%. Infrastruktura tego typu dostępna była na terenie 99 gmin, co oznacza, że od roku 2017 przybyło jej w 3 nowych gminach. Kluby i inne miejsca spotkań dla seniorów nie funkcjonowały wciąż w 45 gminach województwa kujawsko-pomorskiego.

Tabela 32. Kluby i świetlice dla seniorów w gminach województwa kujawsko-pomorskiego

Rodzaj placówki	2015	2016	2017	2018
	Liczba placówek ogółem			
Liczba klubów/ świetlic dla seniorów	250	256	267	299

Źródło: dane OZPS za lata 2015-2018

Gospodarstwa opiekuńcze

14 **Liczba gospodarstw opiekuńczych**[31]	**Gospodarstwa opiekuńcze** to gospodarstwa rolne, które oferują wsparcie i opiekę nad osobami, które ze względu na różne powody potrzebują pomocy w codziennym funkcjonowaniu. Świadczenie usług społecznych opiera się o wykorzystywanie zasobów działalności tradycyjnego gospodarstwa rolnego. W ramach gospodarstwa opiekuńczego prowadzone są m.in. następujące działania: • zapewnienie kontaktu ze zwierzętami; • zajęcia aktywizujące oraz terapeutyczne; • usługi opiekuńcze; • zajęcia rękodzielnicze. *Źródło:* http://www.opieka.kpodr.pl/pl/front/ *Data korzystania:* 29.05.2018 r.

W 2017 r. w regionie kujawsko-pomorskim istniało 15 gospodarstw opiekuńczych, dofinansowanych ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa

[31] Stan na kwiecień 2019 r.

Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020. Projekt „Zielona opieka" realizowany był przez Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Minikowie w partnerstwie z Lokalną Grupą Działania „Bory Tucholskie" od września 2016 r. do czerwca 2018 r. Od września 2018 r. prowadzone ponownie jest wsparcie osób starszych w gospodarstwach opiekuńczych w ramach projektu „Opieka w zagrodzie", również finansowanego ze środków RPO WK-P 2014-2020. Potrwa on do sierpnia 2020 r. Działaniami opiekuńczo-aktywizacyjnymi objętych zostanie 255[32] osób. W tej edycji projektu powstało 14 gospodarstw opiekuńczych w następujących powiatach: brodnickim, golubsko-dobrzyński, lipnowskim, mogileńskim, rypińskim, sępoleńskim, świeckim, tucholskim, wąbrzeskim i żnińskim.

Tabela 33. Gospodarstwa opiekuńcze w województwie kujawsko-pomorskim w ramach projektu "Opieka w zagrodzie", działającym od września 2018 r.

Rodzaj placówki	Liczba placówek ogółem	Liczba powiatów, na terenie których działają gospodarstwa opiekuńcze	Liczba osób objętych wsparciem
Gospodarstwa opiekuńcze	14	10	255

Źródło: http://www.opieka.kpodr.pl/pl/front/o-projekcie-opieka-z-zagrodzie/ [dostęp online:] 20.05.2019 r., dane własne ROPS w Toruniu

Dzienne Domy Opieki Medycznej

5 **Liczba podmiotów, prowadzących DDOM[33]**	**Dzienny Dom Opieki Medycznej** (DDOM) to jedna z form deinstytucjonalizacji opieki nad osobami zależnymi. DDOM jest wyodrębnioną strukturalnie częścią podmiotu leczniczego (podmiotu leczniczego realizującego świadczenia z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej, leczenia szpitalnego lub ambulatoryjnej opieki specjalistycznej, w tym np. poradni geriatrycznej lub opieki długoterminowej). W dziennym domu opieki medycznej zapewnia się opiekę medyczną w warunkach zbliżonych do domowych. Źródło: Ministerstwo Zdrowia, *Dzienny Dom Opieki Medycznej. Organizacja i zadania*, 2017 r.

W województwie kujawsko-pomorskim planowane są działania projektowe w zakresie wsparcia deinstytucjonalizacji opieki nad osobami zależnymi w ramach poddziałania 9.3.1. Rozwój usług zdrowotnych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020. Projekty będą realizowane w oparciu o Model Koordynacji

[32] http://www.opieka.kpodr.pl/pl/front/o-projekcie-opieka-z-zagrodzie/ [dostęp online:] 20.05.2019 r.
[33] Stan na 11.04.2019 r., kiedy miejsce miało ogłoszenie aktualizacji wyników naboru konkursu nr RPKP.09.03.01-IZ.00-04-226/18.

Opieki Medycznej dla osób niesamodzielnych. Forma wsparcia w postaci Dziennych Domów Opieki Medycznej jest zgodna ze Standardem DDOM wypracowanym w ramach PO WER.

Według rozstrzygnięcia konkursu nr RPKP.09.03.01-IZ.00-04-226/18, ogłoszonego w 2018 r. dotychczas zostało wybranych 5 podmiotów[34], które będą prowadziły usługi w 4 subregionach (bydgoskim, brodnickim, toruńskim i inowrocławskim). Projekty Centrum Koordynacji Opieki Medycznej dla osób niesamodzielnych będą polegały na świadczeniu wsparcia w formie: Dziennych Domów Opieki Medycznej, Centrum Koordynacji Opieki Medycznej oraz usługach opieki domowej.

[34] Po procedurze odwoławczej przeprowadzonej w 2019 r.

Rozdział III. Wydatki na pomoc społeczną i inne obszary polityki społecznej

3,2 mld zł **(w tym 1/3 to kwota na świadczenia wychowawcze 500+)**	Wydatki poniesione przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej związane z wykonywaniem zadań własnych i zleconych w obszarze udzielanej pomocy i wsparcia dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, form wsparcia, programów i projektów.

Wydatki na pomoc społeczną i inne obszary polityki społecznej to katalog zadań własnych i zleconych realizowanych przez gminy i powiaty, między innymi przy wsparciu ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie, wynikających z zapisów, m.in. poniższych ustaw:

1) ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej,

2) ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej,

3) ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii,,

4) ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi,

5) ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie,

6) ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych,

7) ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych,

8) ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 1828)

9) ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych,

10) ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy ,

11) ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego ,

12) ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3,

13) ustawy z dnia 7 września 1991 o systemie oświaty,

14) ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe,

15) ustawy z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowaniu dzieci,

16) ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych.

Tabela 34. Środki finansowe przeznaczone na wydatki w pomocy społecznej i inne obszary polityki społecznej w budżecie jednostki samorządu terytorialnego w województwie kujawsko-pomorskim w roku 2018 (w zł)

Wyszczególnienie	Kwota środków przeznaczonych w budżetach gmin/powiatów na niżej wymienione zadania w zł		w tym kwota środków wydatkowanych za pośrednictwem OPS/PCPR w zł	
	2017	2018	2017	2018
Środki finansowe na wydatki w pomocy społecznej i innych obszarach polityki społecznej – ogółem	**3 184 029 806**	**3 262 966 568 ↑**	**2 183 759 936**	**2 164 126 102**
w tym:				
• **Ochrona zdrowia (851)**	**39 924 782**	**37 665 615 ↓**	**7 409 723**	**8 142 403**
przeciwdziałanie narkomanii	2 614 716	2 779 112 ↑	381 326	367 944
przeciwdziałanie alkoholizmowi	37 310 066	34 886 503 ↓	7 028 397	7 774 459
• **Pomoc społeczna (852)**	**860 115 171**	**843 920 091 ↓**	**494 328 136**	**592 536 697**
domy pomocy społecznej	225 554 191	249 869 676 ↑	80 294 623	91 177 512
ośrodki wsparcia	38 845 292	43 158 934 ↑	13 691 757	15 568 906
przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	1 267 276	1 986 047 ↑	1 258 008	1 566 342
składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej, niektóre świadczenia rodzinne oraz za osoby uczestniczące w zajęciach centrum integracji społecznej	11 056 050	11 288 344 ↑	9 134 440	9 169 596
zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (od roku 2017)	107 999 204	94 076 067 ↓	107 554 524	93 755 582
dodatki mieszkaniowe	67 237 850	60 943 660 ↓	37 889 668	28 995 014
zasiłki stałe	59 065 190	56 998 748 ↓	58 995 563	56 986 423
powiatowe centra pomocy rodzinie	11 767 967	12 692 809 ↑	11 767 967	12 265 080
ośrodki pomocy społecznej	147 530 677	159 034 566 ↑	145 897 686[35]	158 846 950

[35] Różnice wydatków finansowych miedzy kwotą środków przeznaczonych w budżetach gmin a kwotą środków wydatkowanych za pośrednictwem OPS w Dziale 852 w rozdziale ośrodki pomocy społecznej, wynikają ze zwrotu świadczeń nienależnie pobranych, które są przekazywane do budżetów gmin, nie zaś do budżetów OPS.

Wyszczególnienie	Kwota środków przeznaczonych w budżetach gmin/powiatów na niżej wymienione zadania w zł		w tym kwota środków wydatkowanych za pośrednictwem OPS/PCPR w zł	
	2017	2018	2017	2018
specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej	1 688 575	2 948 668 ↑	1 591 006	1 899 703
usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze	52 640 634	58 249 886 ↑	43 766 065	48 840 201
pomoc w zakresie dożywianie	54 959 271	53 432 515 ↓	54 640 174	53 093 663
pomoc dla cudzoziemców	110 480	131 885 ↑	110 480	131 885
centra integracji społecznej	3 323 533	2 749 977 ↓	117 786	385 740
usuwanie skutków klęsk żywiołowych	56 963 561	1 475 145 ↓	56 642 868	1 460 822
pozostała działalność	20 105 420	23 594 820 ↑	16 873 207	18 393 278
• **Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej (853)**	**38 513 703**	**48 553 707 ↑**	**15 271 026**	**19 332 745**
rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych	5 521 682	6 233 664 ↑	2 198 489	2 263 424
zespoły orzekania o niepełnosprawności	6 851 488	7 611 676 ↑	2 902 730	2 816 460
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	17 135 373	17 684 971 ↑	8 281 933	8 722 266
pozostała działalność w zakresie polityki społecznej	9 005 160	17 023 396 ↑	1 887 874	5 530 595
• **Edukacyjna opieka wychowawcza (854)**	**32 171 152**	**36 118 622 ↑**	**9 043 967**	**7 847 474**
pomoc materialna dla uczniów o charakterze socjalnym	27 138 837	34 474 269 ↑	8 498 389	7 487 611
pomoc materialna dla uczniów o charakterze motywacyjnym	5 032 315	1 644 353 ↓	545 578	359 863
• **Rodzina (855)**	**2 213 304 998**	**2 296 708 533 ↑**	**1 511 809 398**	**1 536 266 783**
świadczenia wychowawcze	1 307 286 813	1 241 233 363 ↓	895 315 091	863 063 305

Wyszczególnienie	Kwota środków przeznaczonych w budżetach gmin/powiatów na niżej wymienione zadania w zł		w tym kwota środków wydatkowanych za pośrednictwem OPS/PCPR w zł	
	2017	2018	2017	2018
świadczenia rodzinne, świadczenia z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego	728 371 959	765 621 278 ↑	509 697 342	513 105 664
wspieranie rodziny	11 103 141	82 730 295 ↑	10 775 170	61 859 285
tworzenie i funkcjonowanie żłobków	26 727 725	42 573 171 ↑	648 700	50 550
tworzenie i funkcjonowanie klubów dziecięcych	128 382	1 500 859 ↑	65 900	15 700
dzienni opiekunowie	186 190	863 649 ↑	0	0
rodziny zastępcze	75 952 493	79 537 541 ↑	74 019 214	75 989 141
działalność placówek opiekuńczo-wychowawczych	63 548 295	82 648 377 ↑	21 287 981	22 183 138

Źródło: dane OZPS za lata 2017-2018

Zgodnie z danymi przesłanymi przez samorządy gmin i powiatów województwa kujawsko-pomorskiego w ramach Oceny Zasobów Pomocy Społecznej za 2018 rok, wydatki na zadania własne i zlecone w obszarze pomocy społecznej i innych obszarach polityki społecznej, w tym świadczenia wychowawcze, wynosiły łącznie 3 mld 262 mln zł. W stosunku do roku 2017 nastąpił wzrost wydatków o 2,5%. Podobnie, jak w roku ubiegłym około 40% całkowitych środków finansowych w budżetach gmin pochłonęły wydatki na świadczenie wychowawcze (500+). Następnie ok. 23% ogólnego budżetu to wydatki na świadczenia rodzinne, świadczenia z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego. Natomiast trzecim z najwyższych całkowitych wydatków znalazły się wydatki związane z funkcjonowaniem domów pomocy społecznej i opłacaniem pobytu w tych placówkach mieszkańcom gmin stanowiące ok. 7%. W związku z uruchomieniem w roku 2018 programu ministerialnego „Dobry Start", czyli wsparcia finansowego (300zł) wypłacanego raz w roku wszystkim uczniom, znacznie wzrósł koszt wspierania rodziny (2017 r. - 11 mln zł, 2018 r. - 82 mln zł.). Ponadto wzrost środków finansowych wydatkowanych w roku 2018 w porównaniu do roku 2017 nastąpił w ramach poszczególnych pozycji budżetowych: specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej (wzrost o 74%), organizacja opieki dla dzieci: tworzenie i funkcjonowanie żłobków, klubów dziecięcych, dzienny opiekun (wzrost o 66%).

Tabela 35. Wydatki na pomoc społeczną i inne obszary polityki społecznej w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2015 - 2018

Rodzaj wskaźnika	2015	2016	2017	2018	Wartość max (gmin/powiat)	Wartość min (gmina/powiat)
	Wartość ogółem (województwo)					
Kwota wydatków z budżetów gmin w obszarze pomocy społecznej i wsparcia (z wyłączeniem 500+) w 2018 roku w przeliczeniu na 1 mieszkańca[36]	707,02 zł	767,61 zł	785,79 zł	835,54 zł	2 267,43 zł (g. Dąbrowa Chełmińska)	484,65 zł (g. Wielka Nieszawka)
Kwota wydatków z budżetów powiatu w obszarze pomocy społecznej i wsparcia w 2018 roku w przeliczeniu na 1 mieszkańca	162,53 zł	169,92 zł	181,91 zł	204,49 zł	476,01 zł (p. sępoleński)	40,30 zł (p. grudziądzki)

Źródło: dane OZPS za lata 2015-2018, GUS-BDL

W obszarze pomocy społecznej i wsparcia (z wyłączeniem 500+) w ramach budżetów gmin, w przeliczeniu na 1 mieszkańca województwa, wydatkowano średnio kwotę: 835 zł (czyli o 50 zł więcej). Najwyższe wydatki, czyli powyżej 1 300,00 zł na mieszkańca, odnotowano w gminach: Świecie nad Osą (1 302,48 zł), Kikół (1 333,03 zł), Płużnica (1 378,34 zł), Dąbrowa Biskupia (2 267,43 zł), natomiast najniższe wydatki odnotowano w gminach: Górzno (584,17 zł), Chełmża (580,52 zł), Zławieś Wielka (509,26 zł), Osielsko (502,11 zł).

W ramach budżetów powiatów ziemskich średnio wydatkowano na jednego mieszkańca 204,49 zł (tj. o 23 zł więcej). Najwyższe wydatki, czyli powyżej 250,00 zł na 1 mieszkańca, zanotowano w powiatach: sępoleńskim (476,01 zł), chełmińskim (291,29 zł), żnińskim (275,20 zł). Najniższe wydatki, poniżej 100 zł na 1 mieszkańca zanotowano w powiatach: grudziądzkim (40,30 zł) oraz brodnickim (99,22 zł).

[36] W ramach budżetów gminnych włączono również budżety 4 miast na prawach powiatu.

Rozdział IV. Wybrane działania Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego w obszarze zwiększenia włączenia społecznego

Programy realizowane w obszarze polityki społecznej przez wybrane Departamenty Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu oraz jednostki organizacyjne Samorządu Województwa

Regionalny Plan Działań na Rzecz Zatrudnienia na 2018 rok	
Cele programu[37]	• Zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego. • Rozwój kadr przedsiębiorstw. • Podniesienie poziomu kwalifikacji zawodowych mieszkańców regionu. • Wzrost efektywności regionalnej polityki rynku pracy.
Główne działania	• Przeciwdziałanie bezrobociu. • Zwiększenie możliwości zatrudnienia osób niepełnosprawnych. • Poprawa dostępu do zatrudnienia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. • Wsparcie samozatrudnienia. • Wsparcie pracodawców w kształceniu osób pracujących w ramach Krajowego Funduszu Szkoleniowego. • Zwiększenie znaczenia czynnika kształcenia zawodowego jako czynnika oddziałującego na sytuację na rynku pracy. • Rozwój usług pośrednictwa pracy, w tym EURES, poradnictwa zawodowego, informacji zawodowej oraz informacji o rynku pracy. • Rozwój dialogu i współpracy na rzecz zatrudnienia w regionie.

[37] Opis celów i działań na podstawie „Regionalnego Planu Działań na rzecz Zatrudnienia na rok 2018".

Wybrane efekty działań zrealizowanych w 2018 r.[38]	• Liczba osób objętych aktywizacją zawodową – 19 657 osób. • Liczba osób bezrobotnych korzystających ze wsparcia – 3 289 osób. • Liczba osób biernych zawodowo objętych wsparciem w programie – 852. • Liczba osób zatrudnionych w 2018 r. w ZAZ (utrzymanie zatrudnienia z roku poprzedniego) – 491. • Liczba osób z niepełnosprawnością, które wyszły na otwarty bądź chroniony rynek pracy – 16. • Liczba osób przeszkolonych w celu pomocy niepełnosprawnym pracownikom – 5. • Liczba osób niepełnosprawnych, którym udzielona została pomoc – 1 863. • Liczba osób niepełnosprawnych, na które udzielono pracodawcom dofinansowania – 20 065. • Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie 9.2.2. Aktywne Włączenie Społeczne w ramach RPO WK-P 2014-2020– 752. • Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych – 281. • Liczba podmiotów ekonomii społecznej objętych wsparciem – 214. • Liczba utworzonych miejsc pracy w ramach udzielonych z EFS środków na podjęcie działalności gospodarczej – 93. • Liczba osób pozostających bez pracy, które otrzymały bezzwrotne środki na podjęcie działalności gospodarczej w programie – 845. • Liczba firm korzystających w 2018 r. z Krajowego Funduszu Szkoleniowego – 851. • Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje w ramach pozaszkolnych form kształcenia – 45. • Liczba osób, które zdobyły wiedzę, umiejętności lub kompetencje w ramach pozaszkolnych form kształcenia – 486. • Liczba uczestnictw młodzieży do 25 roku życia objętej usługami poradnictwa zawodowego w zakresie indywidualnych i grupowych porad zawodowych oraz w zakresie indywidualnych i grupowych informacji zawodowych – 37 589.

[38] Opis efektów na podstawie „Sprawozdania z realizacji działań określonych w regionalnym planie działań na rzecz zatrudnienia na 2018 rok”.

Wieloletni Program współpracy samorządu województwa kujawsko-pomorskiego z organizacjami pozarządowymi na lata 2016-2020	
Cele projektu[39]	• Angażowanie społeczności lokalnych z zapewnieniem ich optymalnego rozwoju; • Budowanie partnerskiej współpracy opartej o wzajemne zaufanie stron; • Wzmacnianie potencjału organizacji pozarządowych; • Wspieranie i promowanie współpracy organizacji pozarządowych.
Główne działania	• Włączanie organizacji pozarządowych w tworzenie prawa miejscowego o charakterze wojewódzkim – strategii, programów, procedur, itp.; • Prowadzenie cyklicznej diagnozy sytuacji trzeciego sektora (ilościowa i jakościowa) oraz wolontariatu w województwie kujawsko-pomorskim; • Rozwój działalności o charakterze wspierającym dla organizacji pozarządowych (Centra Organizacji Pozarządowych, Ośrodki Wsparcia, usługi szkoleniowe, poradnicze i informacyjne); • Udzielanie organizacjom wsparcia pozafinansowego; • Promowanie międzysektorowych projektów partnerskich; • Wspieranie sieci i federacji organizacji pozarządowych; • Promowanie idei współpracy, w tym tworzenia partnerstw, wśród przedstawicieli organizacji pozarządowych.
Wybrane efekty działań zrealizowanych w 2018 r.[40]	• Liczba przyznanych dotacji na zadania, które otrzymały preferencje w konkursach uwzględniających zróżnicowanie terytorialne (np. punkty strategiczne) – 22 dotacje; • Liczba aktów prawnych, programów, procedur, itp., w których tworzenie włączone zostały organizacje – 3 aktów prawnych; • Liczba szkoleń, udzielonych porad i informacji przez Biuro Współpracy – 1 szkolenie zorganizowane przez Biuro Współpracy; 26 szkoleń zleconych organizacji i 10 spotkań informacyjnych związanych z realizacją otwartych konkursów ofert i 18 godzin doradczych; 2 szkolenia i 1 spotkanie prezydium LGD z terenu województwa

[39] Opis celów i działań na podstawie „Wieloletniego programu współpracy samorządu województwa kujawsko-pomorskiego z organizacjami pozarządowymi na lata 2016-2020".

[40] Opis efektów na podstawie „Sprawozdania częściowego z realizacji Wieloletniego Programu Współpracy Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z organizacjami pozarządowymi na lata 2016-2020" (dotyczy roku 2018).

	kujawsko-pomorskiego realizowane przez Departament Rozwoju Obszarów Wiejskich • Liczba organizacji, którym udzielono wsparcia pozafinansowego – ok. 17 organizacji; • Promowanie międzysektorowych projektów partnerskich – liczba działań promocyjnych – 21 działań; • Promowanie międzysektorowych projektów partnerskich - liczba promowanych projektów międzysektorowych – 5 projektów; • Liczba inicjatyw zrealizowanych przez sieci i federacje z wykorzystaniem wsparcia finansowego/pozafinansowego samorządu województwa – 0 inicjatyw; • Promowanie idei współpracy, w tym tworzenia partnerstw, wśród przedstawicieli organizacji pozarządowych, liczba działań promocyjnych: ✓ 27 konkursów, ✓ 1 kampania.

Równe szanse. Program działania na rzecz osób niepełnosprawnych do 2020 r.	
Cele projektu[41]	• Budowanie pozytywnych postaw społecznych w stosunku do osób niepełnosprawnych oraz pogłębianie wiedzy na temat ich potrzeb; • Poprawa dostępu osób niepełnosprawnych i ich otoczenia do informacji; • Wyrównywanie szans w zakresie dostępności do kształcenie i zdobywania zawodu przez osoby niepełnosprawne; • Zwiększenie możliwości zatrudnienia osób niepełnosprawnych; • Zwiększenie potencjału w zakresie świadczenia usług na rzecz rehabilitacji osób niepełnosprawnych; • Zwiększenie dostępu osób niepełnosprawnych do lecznictwa specjalistycznego, terapii i rehabilitacji.
Główne działania	• Gromadzenie i analiza danych na temat potrzeb osób niepełnosprawnych; • Prowadzenie kampanii informacyjnych na rzecz integracji osób niepełnosprawnych i przeciwdziałaniu ich dyskryminacji; • Wspieranie organizacji pozarządowych w zakresie prawidłowego przygotowania projektów dotyczących zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej w ramach otwartych konkursów ofert; • Promowanie aktywności osób niepełnosprawnych w różnych dziedzinach życia społecznego i zawodowego; • Organizowanie i prowadzenie szkoleń, kursów, warsztatów, grup środowiskowego wsparcia oraz zespołów aktywności społecznej dla osób niepełnosprawnych; • Organizowanie i prowadzenie szkoleń, kursów i warsztatów dla członków rodzin osób niepełnosprawnych, opiekunów, kadry i wolontariuszy bezpośrednio zaangażowanych w proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych; • Likwidacja barier architektonicznych w placówkach edukacyjnych z uwzględnieniem zaplecza socjalno-bytowego; • Zwiększenie zatrudnienia osób niepełnosprawnych ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności poprzez tworzenie i wspieranie działalności zakładów aktywności zawodowej; • Prowadzenie rehabilitacji osób niepełnosprawnych w różnych typach placówek; • Wyposażenie obiektów służących rehabilitacji osób niepełnosprawnych w sprzęt rehabilitacyjny;

[41] Opis celów i działań na podstawie „Równe szanse. Program działania na rzecz osób niepełnosprawnych do 2020 roku".

	• Wspieranie działań na rzecz wdrażania nowoczesnych metod diagnozy, terapii i rehabilitacji osób niepełnosprawnych.
Wybrane efekty działań zrealizowanych w 2018 r.[42]	• Przeprowadzono kampanię „Ja nie widzę, ty zobacz mnie”- oferta m. Bydgoszczy; • W ramach pomocy niefinansowej w Wydziale Integracji Osób Niepełnosprawnych prowadzono szeroko rozumiany mentoring w zakresie pomocy merytorycznej dotyczącej rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami; • Wspólnie z instytucjami kultury z regionu po raz ósmy zrealizowano w miesiącu maju projekt pn. „Majówka z kulturą i sztuką”- projekt wiąże się z Europejskim Dniem Godności Osób z Niepełnosprawnością intelektualną oraz Dniem Walki z Dyskryminacją Osób Niepełnosprawnych; ✓ Przystąpiło 25 placówek i instytucji kulturalnych z województwa kujawsko-pomorskiego; ✓ Zrealizowano blisko 100 wydarzeń; • Wystawa rękodzieła artystycznego osób niepełnosprawnych pn. „My też potrafimy” ✓ Wzięło udział 325 osób • Cykl 3 audycji telewizyjnych o różnorodnej tematyce dot. osób z niepełnosprawnościami „Czas na interwencję”; • II Bal Osób Niepełnosprawnych współorganizowany wspólnie z Fundacją Światło w Toruniu. Partnerami wydarzenia były również toruńskie organizacje pozarządowe: Fundacja „Daj Szansę” i Stowarzyszenie „Jestem”: ✓ wzięło udział 157 osób z różnego rodzaju niepełnosprawnościami wraz z opiekunami; • Projekt pn. „Zobaczyć góry, pokonać siebie” ✓ 38 osobowa grupa uczniów z niepełnosprawnościami; • I Wojewódzki Edukacyjny Pikniku Osób Niepełnosprawnych- piknik został zorganizowany wspólnie z Fundacją „Światło” przy wsparciu regionalnych organizacji pozarządowych; • W 2018 roku pracę podjęło 2478 niepełnosprawnych bezrobotnych, głównie było to zatrudnienie subsydiowane 1971 osób; • Pracę subsydiowaną podjęło w 2018 roku 507 bezrobotnych niepełnosprawnych.

[42] Opis efektów na podstawie „Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu pn. „Równe szanse. Program działania na rzecz osób niepełnosprawnych do 2020 roku” za rok 2018.

Wojewódzki program przeciwdziałania przemocy w rodzinie dla województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020	
Cele projektu[43]	• Wszechstronne wsparcie rodzin dotkniętych przemocą oraz opracowanie programów w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie; • Zwiększenie kompetencji i kwalifikacji pracowników służb, instytucji, organizacji pozarządowych specjalizujących się w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie na terenie województwa kujawsko-pomorskiego; • Podnoszenie świadomości społecznej dotyczącej zjawiska przemocy i możliwości wsparcia; • Wspieranie inicjatyw oraz lokalnych koalicji na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej.
Główne działania	• Organizacja pomocy prawnej i psychologicznej w ramach Biura ds. Polityki Prorodzinnej i Przeciwdziałania Przemocy dla rodzin dotkniętych przemocą; • Organizacja szkoleń w zakresie udzielania pomocy ofiarom przemocy; • Organizacja szkoleń w zakresie prowadzenia działań korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy; • Organizacja i udział samorządu województwa kujawsko-pomorskiego w kampaniach społecznych dotyczących zjawiska przemocy; • Organizacja konferencji, warsztatów, szkoleń i pogadanek w zakresie problematyki przemocy; • Uświadamianie i popularyzacja wśród samorządów konieczności rozwoju infrastruktury pomocy instytucjonalnej w obszarze przemocy domowej jako niezbędnych komponentów wojewódzkiego systemu wsparcia dla ofiar przemocy poprzez: akcje informacyjne, konferencje, szkolenia itd.; • Wprowadzenie systemu dotowania organizacji pozarządowych celem realizacji zadań zlecanych w zakresie problematyki przemocy w rodzinie.

[43] Opis celów i działań na podstawie „Wojewódzkiego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie dla województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020".

Wybrane efekty działań zrealizowanych w 2018 r.[44]	• Pomoc prawna i psychologiczna dla rodzin dotkniętych przemocą: ✓ Liczba udzielonych porad prawnych 553 ✓ Liczba nowo założonych kart porad prawnych 247 ✓ Liczba udzielonych porad psychologicznych 524 ✓ Liczba udzielonych konsultacji psychologicznych 375 • Kampanie mające na celu podniesienie świadomości społecznej dotyczącej zjawiska przemocy: ✓ „Nie poddawaj się przemocy – reaguj”- w ramach kampanii wyemitowano 2 spoty informacyjne poświęcone zjawisku przemocy ekonomicznej i przemocy wobec osób niesamodzielnych; ✓ audycja telewizyjna z cyklu „Czas na interwencje”- propagowano ideę pracy z osobami stosującymi przemoc domową, jako skuteczny środek do ograniczenia zjawiska przemocy domowej; • W roku 2018 zrealizowano 3/3 zaplanowane szkolenia dla osób udzielających wsparcia ofiarom przemocy domowej; • Publikacja bieżących materiałów informacyjno-promocyjnych; • Publikacja informacji o darmowej pomocy prawnej z możliwością wyszukania konkretnego adresu.

[44] Opis efektów na podstawie raportu z realizacji „Wojewódzkiego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie dla województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020” za rok 2018.

Kujawsko-Pomorski Program Wspierania Rodziny na lata 2014-2022 „Rodzina jest najważniejsza”	
Cele projektu[45]	• Poprawa funkcjonowania rodziny w środowisku lokalnym poprzez tworzenie społecznej sieci wsparcia; • Zwiększenie dostępności usług dla rodzin ze szczególnymi potrzebami; • Wzmocnienie rodzicielstwa i poprawa funkcjonowania pieczy zastępczej.
Główne działania	• Utworzenie Regionalnego Centrum Wspierania Rodziny; • Opracowanie i wdrożenie Kujawsko-Pomorskiej Karty Dużej Rodziny; • Wspieranie rodzin zastępczych (prowadzenie procedur adopcyjnych, poradnictwo, szkolenia) i optymalizacja procedur adopcyjnych; • Rozwój infrastruktury instytucjonalnych form pieczy zastępczej realizowanych poprzez utworzenie Interwencyjnego Ośrodka Preadopcyjnego oraz Regionalnej Placówki Opiekuńczo-Terapeutycznej.
Wybrane efekty działań zrealizowanych w 2018 r.[46]	I. Społeczna sieć wsparcia rodziny w środowisku lokalnym: • Kontynuacja realizacji projektu partnerskiego: „ Rodzina w centrum”; • Utrzymanie funkcjonowania 23 Centrów Wspierania Rodziny (w każdym powiecie grodzkim i ziemskim); • Realizowano usługi wsparcia rodziny i pieczy zastępczej m. in.: poradnictwo pedagogiczne (1873 h), poradnictwo prawne (114 porad), mediacje rodzinne (296 h), superwizja rodzin zastępczych (326 h); • Kursy efektywnej nauki dla dzieci oraz kursy wspomagające rozwój i naukę dziecka dla rodziców; • Spotkanie edukacyjne o charakterze wojewódzkim nt. rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej, pn. „RODZIC NA ZASTĘPSTWO – MIŁOŚĆ NA ZAWSZE”; II. Doskonalenie osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą: • dwie edycje kursu specjalistycznego „Pierwsza pomoc przedmedyczna” dla 23 osób; • szkolenie „Komunikacja w rodzinie- jak kierować swoim zachowaniem aby móc wpływać na zachowanie dzieci” dla 18 osób ; • szkolenie „ Jak pracować z dzieckiem po stracie i w traumie” dla 18 osób;

[45] Opis celów i działań na podstawie „Kujawsko-Pomorskiego Programu Wspierania Rodziny na lata 2014-2022”.
[46] Opis efektów na podstawie raportu z realizacji „Kujawsko-Pomorskiego Programu Wspierania Rodziny na lata 2014-2022”.

	• szkolenie „Depresja dzieci i młodzieży oraz inne zaburzenia psychiczne”. Szkolenie obejmowało 16 godzin. W szkoleniu wzięło udział 19 osób; • kurs specjalistyczny „TBRI – Interwencja Relacyjna oparta na zaufaniu”. Kurs obejmował 18 godzin. W szkoleniu wzięło udział 20 osób; • szkolenie „Psychodietetyka”: ✓ Dieta u dzieci z zaburzeniami m.in., FAS, ADHD i inne”; ✓ Szkolenie obejmowało 16 godzin; ✓ W szkoleniu wzięło udział 19 osób • Wsparcie informacyjne: ✓ Szkolenie „Praca z rodzicem trudnego dziecka, sprawiającego problemy wychowawcze. Komunikacja z dzieckiem krzywdzonym” – cykl 5, dwudniowych szkoleń; ✓ Szkolenie „Zastosowanie Kodeksu Postępowania Administracyjnego w systemie pomocy w wsparcia społecznego” – 5 jednodniowych szkoleń; ✓ „Ogólnopolska Konferencja naukowa (Re)witalizacja więzi rodzicielskich jako wyzwanie polityki społecznej, penitencjarnej i postpenitencjarnej”; ✓ Konferencja pn.: „Rodzina 2018. Wyzwania dla integralności i sposoby interwencji”; • Wsparcie wartościujące: ✓ Konkurs literacki „Mój ojciec – dobrze być razem”; ✓ Promocja wartości rodziny i konieczność działań wspierających rodzinę poprzez tworzenie programów i systemów wsparcia zarówno w samorządach jak i innych instytucjach i środowiskach zawodowych i społecznych, poprzez dystrybucję materiałów promocyjnych; • Wsparcie integrujące: ✓ Działania Wojewódzkiej Rady ds. Polityki Senioralnej przy Marszałku Województwa Kujawsko-Pomorskiego; ✓ Seminarium „Nowe możliwości i formy współpracy w działalności na rzecz seniorów” ; ✓ Realizacja audycji telewizyjnych pn.: „Czas na interwencje”; • Wsparcie emocjonalne i duchowe: ✓ „Koncert dla seniora”; • Wsparcie technologiczne: ✓ „Wspieranie zajęć rozwojowych dla dzieci i młodzieży zagrożonych wykluczeniem społecznym”;

	✓ „Wspieranie prac wychowawczych z dziećmi i młodzieżą realizowanych przez organizacje młodzieżowe”; ✓ „Wpieranie aktywizacji i integracji społecznej seniorów”; ✓ „Wsparcie działań z zakresu opieki nad osobami przewlekle chorymi”; ✓ „Wspieranie rodzin w wypełnianiu funkcji rodzicielskich” II. Wsparcie rodzin ze szczególnymi potrzebami: • Wprowadzenie Kujawsko-Pomorskiego Bonu Wspierania Rodziny; III. Poprawa funkcjonowania pieczy zastępczej: • W ramach działań podejmowanych przez Kujawsko-Pomorski Ośrodek Adopcyjny w Toruniu (wraz z oddziałami w Bydgoszczy, Włocławku i Jaksicach) w 2018 roku: ✓ 187 osób ukończyło szkolenie dla kandydatów na rodziców adopcyjnych (93 małżeństwa oraz 1 osoba niepozostające w związku). ✓ 3 437 osób skorzystało z działalności diagnostyczno-konsultacyjnej Ośrodka. ✓ Liczba nowopowstałych rodzin adopcyjnych: 140 ✓ Liczba dzieci przysposobionych do adopcji: 148 ✓ Udzielono 725 razy wsparcia psychologiczno-pedagogicznego ✓ 12 osób ukończyło szkolenie dla kandydatów na rodziny zastępcze (6 rodzin) • Diecezjalny Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy w Toruniu w ramach podejmowanych działań osiągnął następujące efekty: ✓ Grupy wsparcia dla rodziców i zajęcia „Szkoły dla Rodziców” dla 41 osób: ✓ Przeprowadzono 29 diagnoz psychologiczno-pedagogicznych dla kandydatów na rodziców adopcyjnych; ✓ Udział w 21 posiedzeniach zespołów do spraw okresowej oceny sytuacji 354 dzieci; ✓ Liczba nowopowstałych rodzin adopcyjnych: 18. • Ośrodek Adopcyjny Caritas Diecezji Bydgoskiej im. Św. Jana Pawła II w Bydgoszczy: ✓ Diagnoza kandydatów do przysposobienia – 40 osób (20 małżeństw); ✓ Szkolenie kandydatów do przysposobienia: 1 grupa szkoleniowa – 5 małżeństw; 2 grupa szkoleniowa - 4 małżeństwa; ✓ Kwalifikacja kandydatów do przysposobienia – pozytywna kwalifikacja (po zakończeniu całości przygotowań) – 24 osoby – 12 małżeństw/12 pozytywnych opinii; ✓ Ocena wstępna kandydatów przed szkoleniem – 20 osób (10 małżeństw) ✓ Liczba nowopowstałych rodzin adopcyjnych: 5

	✓ Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach adopcyjnych – 7 dzieci

Wojewódzki Program Przeciwdziałania Narkomanii w Województwie Kujawsko-Pomorskim na lata 2017-2020	
Cele projektu[47]	• Zwiększenie wiedzy ogółu społeczeństwa dotyczącej problemów narkotykowych oraz HIV/AIDS poprzez działania informacyjne i edukacyjne; • Podniesienie kompetencji i kwalifikacji zawodowych osób zaangażowanych w realizację zadań z zakresu przeciwdziałania narkomanii; • Rozwój i poprawa jakości działań profilaktycznych; • Zwiększenie dostępności do opieki zdrowotnej i programów podnoszących jakość życia osób używających narkotyków szkodliwie i osób uzależnionych oraz ich rodzin.
Główne działania	• Prowadzenie i wspieranie działań edukacyjnych, w tym kampanii społecznych mających na celu zwiększenie wiedzy na temat zagrożeń wynikających z używania substancji psychoaktywnych, a także z pozamedycznego stosowania produktów leczniczych; • Upowszechnianie informacji na temat dostępu do działań profilaktycznych, interwencyjnych, pomocowych i placówek leczenia dla osób zagrożonych uzależnieniem lub uzależnionych od narkotyków oraz ich rodzin m.in. poprzez stronę internetową dotyczącą problematyki uzależnień; • Wspieranie programów adresowanych do rodziców i osób pracujących z dziećmi i młodzieżą, zwiększających ich kompetencje wychowawcze w obszarze profilaktyki zachowań ryzykownych dzieci; • Wspieranie programów profilaktyki selektywnej w miejscach o zwiększonym narażeniu na kontakty z narkotykami (kluby, dyskoteki, imprezy masowe);

[47] Opis celów i działań na podstawie Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Narkomanii w Województwie Kujawsko-Pomorskim na lata 2017-2020.

	• Rozwój i wspieranie programów pomocy psychologicznej, terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób używających narkotyków szkodliwie, uzależnionych od narkotyków i ich rodzin; • Rozwój wsparcia w zakresie rehabilitacji, postrehabilitacji oraz reintegracji społecznej i zawodowej dla osób uzależnionych od narkotyków.
Wybrane efekty działań zrealizowanych w 2018 r.[48]	• Organizacja narady z Pełnomocnikami Gminnymi i Przewodniczącymi Gminnych Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz z członkami w/w komisji w województwie kujawsko-pomorskim, która odbyła się w dniu 18 września 2019 roku: ✓ Udział wzięło: 86 osób; • Współorganizacja cyklicznej imprezy rodzinno – sportowej organizowanej we współpracy z Klubem Sportowym „Kamus maraton": ✓ Udział wzięło 373 osoby; • „Sztuka wyboru"– program realizowany z Komendą Wojewódzką Policji i Fundacją TUMULT z Torunia"; • Zlecono napisanie scenariusza do filmu szkoleniowego „Podstawy gramatyki języka filmowego" wprowadzającego do warsztatów filmowych programu „Sztuka wyboru"; • Sfinansowano produkcję i emisję odcinka programu „Czas na interwencję w TVP Bydgoszcz w dniu 30 maja 2018 r.;

[48] Opis efektów na podstawie Raportu z wykonania w 2018 r. „Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Narkomanii w Województwie Kujawsko-Pomorskim na lata 2017 - 2020".

Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Województwie Kujawsko-Pomorskim na lata 2016-2020	
Cel projektu[49]	• Rozwój działań profilaktycznych i edukacyjnych ograniczających szkody o charakterze rodzinnym, społecznym, zdrowotnym związanych z nadużywaniem alkoholu; • Rozwój współpracy z instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz rozwiązywania problemów alkoholowych; • Rozwój systemu pomocy dla osób pijących szkodliwie, osób uzależnionych od alkoholu, uzależnionych behawioralnie oraz ich rodzin.
Główne działania	• Wdrażanie i upowszechnianie rekomendowanych programów profilaktycznych opartych na skutecznych strategiach oddziaływań; • Wspieranie kampanii i działań edukacyjnych mających na celu zwiększenie wiedzy na temat szkód wynikających z picia alkoholu; • Upowszechnianie programów edukacyjnych adresowanych do rodziców, zwiększających ich kompetencje wychowawcze w obszarze profilaktyki zachowań ryzykownych dzieci; • Rozwijanie wsparcia środowiskowego dla dzieci z rodzin z problemem alkoholowym (świetlice socjoterapeutyczne, świetlice z programem opiekuńczo-wychowawczym, inne miejsca wsparcia); • Organizowanie szkoleń dla różnych grup zawodowych w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych; • Wspieranie i udzielanie pomocy samorządom gminnym i powiatowym oraz organizacjom pozarządowym w realizacji zadań w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych (organizacja narad, konferencji, szkoleń, seminariów, doradztwo itp.); • Rozwój oferty programów pomocy psychologicznej, terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu, współuzależnionych, DDA, z podwójną diagnozą oraz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, rodzin w kryzysie oraz uzależnień behawioralnych w placówkach odwykowych i zakładach karnych; • Podnoszenie kwalifikacji pracowników lecznictwa odwykowego, służby zdrowia oraz instytucji z obszaru

[49] Opis celów i działań na podstawie „Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Województwie Kujawsko-Pomorskim na lata 2016-2020".

	rozwiązywania problemów społecznych i uzależnień.
Wybrane efekty działań zrealizowanych w 2018 r.[50]	• Działania pozalecznicze prowadzone przez Wojewódzki Ośrodek Terapii Uzależnień i Współuzależnienia w Toruniu; ✓ 250 h superwizji • Emisja odcinka programu "Czas na interwencje"; • Organizacja narady pełnomocników gminnych ds. rozwiązywania problemów uzależnień i członków gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych; ✓ Udział wzięło 86 osób z samorządów lokalnych ✓ Promocja publikacji dotyczących zjawiska problemu alkoholizmu • Organizacja szkolenia dla terapeutów pn. „Siła więzi – wykorzystanie teorii psychodynamicznych w psychoterapii osób z problemem uzależnienia”- w szkoleniu uczestniczyło 16 osób; • Budowa Całodobowego Młodzieżowego Oddziału Leczenia Uzależnień – WOTUiW w Toruniu; • Zakup tablicy interaktywnej – WOTUiW w Toruniu.

[50] Opis efektów na podstawie Sprawozdanie z wykonania w 2018 r. „Wojewódzkiego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w województwie kujawsko-pomorskim na lata 2016 - 2020”.

Kooperacja – efektywna i skuteczna

Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020
Oś Priorytetowa II Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji
Działanie 2.5 Skuteczna pomoc społeczna

Cele projektu	Wypracowanie i wdrożenie modelu kooperacji pomiędzy instytucjami pomocy i integracji społecznej a podmiotami innych polityk sektorowych dla gmin miejsko-wiejskich w ramach Makroregionu II obejmującego województwa zachodniopomorskie, pomorskie, kujawsko-pomorskie, wielkopolskie, warmińsko-mazurskie i lubuskie do 31.03.2021 r.
Wybrane efekty działań zrealizowanych w 2018 r. (efekty zrealizowane wyłącznie w województwie kujawsko-pomorskim)	• Liczba pracowników socjalnych objętych coachingiem w ramach projektu – 16 osób; • Liczba podmiotów, które podjęły współpracę na rzecz opracowania modelu kooperacji – 280; • Odbyło się 21 spotkań w ramach seminarium – 628 osób; • 64 spotkania Powiatowych Grup Refleksyjnych – 448 osób; • 20 spotkań w ramach Powiatowych Grup Decydentów - 266 osób; • 5 spotkań Regionalnej Grupy Refleksyjnej – 90 osób; • Liczba podmiotów, które podjęły współpracę na rzecz opracowania modelu kooperacji – 280; • Odbyło się 1 spotkanie konsultacyjne – 76 osób.

Rodzina w Centrum

Oś priorytetowa 9 Solidarne społeczeństwo
Działanie 9.3 Rozwój usług zdrowotnych i społecznych
Poddziałanie 9.3.2 Rozwój usług społecznych

Cel projektu	Zwiększenie dostępu do usług wspierania rodzin naturalnych i zastępczych w województwie kujawsko-pomorskim.
Wybrane efekty działań zrealizowanych w 2018 r.	• Zrealizowano: 1 673 godzin poradnictwa pedagogicznego, 1 104 porad prawnych, 2 374 godzin poradnictwa psychologicznego, 550 porad psychiatrycznych, 294 godziny mediacji rodzinnych, 649 godzin terapii grupowej/indywidualnej, 85 warsztatów dla rodziców podnoszących i wzmacniających ich kompetencje rodzicielskie wraz z zajęciami animacyjnymi dla dzieci, 326 godzin superwizji rodzin zastępczych, 101 spotkań grup wsparcia dla rodzin zastępczych, 15 szkoleń dla wolontariuszy, 51 warsztatów dla przebywających i opuszczających pieczę, 41 bonów edukacyjnych, 50 warsztatów socjoterapeutycznych dla przebywających i opuszczających pieczę zastępczą, 8 spotkań w ramach warsztatów dla dzieci „Moje emocje"; 20 wyjazdów edukacyjnych. • Zrealizowano 11 powiatowych spotkań edukacyjnych w tematyce rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych do 14 dzieci, w których wzięło udział 308 os.; 1 spotkanie edukacyjne pn. „RODZIC NA ZASTĘPSTWO – MIŁOŚĆ NA ZAWSZE" będące podsumowaniem Kujawsko-pomorskich obchodów dnia rodzicielstwa zastępczego. Łącznie wzięło udział 270 osób; • 1 szkolenie dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka oraz dla kandydatów na dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego - 15 osób uzyskało uprawnienia do pełnienia roli rodzica zastępczego; • 2 kursy podnoszące kompetencje rodzin zastępczych - 41 osób.

Rodzina w Centrum 2

Oś priorytetowa 9 Solidarne społeczeństwo
Działanie 9.3 Rozwój usług zdrowotnych i społecznych
Poddziałanie 9.3.2 Rozwój usług społecznych

Cel projektu	Zwiększenie dostępu do usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej w województwie kujawsko-pomorskim.
Wybrane efekty działań zrealizowanych w 2018 r.	• Zrealizowano: 783 godziny poradnictwa pedagogicznego, 423 porady prawne, 1 345 godzin poradnictwa psychologicznego, 208 porad psychiatrycznych, 140 godziny mediacji rodzinnych, 277 godzin terapii grupowej/indywidualnej, 51 warsztatów dla rodziców podnoszących i wzmacniających ich kompetencje rodzicielskie wraz z zajęciami animacyjnymi dla dzieci, 55 godzin superwizji rodzin zastępczych, 57 spotkań grup wsparcia dla rodzin zastępczych, 4 szkolenia dla wolontariuszy, 18 warsztatów dla przebywających i opuszczających pieczę, 2 bony edukacyjne, 24 warsztaty socjoterapeutyczne dla przebywających i opuszczających pieczę zastępczą, 14 warsztatów dla dzieci „Moje emocje"; 2 wyjazdy edukacyjne; • Zrealizowano 9 powiatowych spotkań edukacyjnych w tematyce rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych do 14 dzieci, w których udział wzięło 313 os.; • Szkolenia specjalistyczne dla osób sprawujących pieczę zastępczą z zakresu: depresji u dzieci i młodzieży, psychodietetyki u dzieci z zaburzeniami, TBRI – udział łącznie 58 osób.

Koordynacja rozwoju ekonomii społecznej w województwie kujawsko-pomorskim

Oś priorytetowa 9 Solidarne społeczeństwo
Działanie 9.4 Wzmocnienie sektora ekonomii społecznej
Poddziałanie 9.4.2 Koordynacja sektora ekonomii społecznej

Cele projektu	• Wzmocnienie udziału ekonomii społecznej w aktywizacji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym; • Wsparcie na rzecz zatrudnienia w podmiotach ekonomii społecznej; • Wzrost poziomu wiedzy i umiejętności kadry PES; • Promocja marki i jakości PES; • Rozwój infrastrukturalnego systemu wsparcia ekonomii społecznej w województwie; • Rozwój instytucjonalnego wsparcia ekonomii społecznej w regionie; • Wzmocnienie roli ekonomii społecznej w rozwoju społeczności lokalnych; • Rozwój lokalnych partnerstw na rzecz ekonomii społecznej; • Rozwój form współpracy i wsparcia PES ze strony samorządów lokalnych i innych partnerów; • Monitorowanie wpływu ekonomii społecznej na włączenie społeczne; • Popularyzacja ekonomii społecznej w społeczeństwie regionu; • Włączanie wiedzy na temat ekonomii społecznej do systemu kształcenia formalnego i nieformalnego.
Wybrane efekty działań zrealizowanych w 2018 r.	I. Integracja środowiska ekonomii społecznej: 1) Liczba zorganizowanych spotkań sieciujących dla podmiotów ekonomii społecznej i ośrodków wsparcia ekonomii społecznej – 11 spotkań; 2) Liczba osób biorących udział w spotkaniach – 267 osób; II. Inspirowanie i wspieranie współpracy na rzecz ekonomii społecznej: 1) Wizyta studyjna dla jednostek samorządu terytorialnego; ✓ Liczba wizyt studyjnych – 1 wizyta; ✓ Liczba osób biorących udział w wizycie studyjnej – 23 osoby; 2) Targi Dobrych Praktyk, podczas których promowane były dobre praktyki w obszarze realizacji przez PES usług użyteczności publicznej;

	✓ Liczba Targów Dobrych Praktyk - 6 Targów (po 1 w każdym subregionie, tj. w Toruniu, Włocławku, Bydgoszczy i Brodnicy oraz 2 podczas Forum Seniora w Bydgoszczy); ✓ Liczba podmiotów ekonomii społecznej biorących udział w Targach – 64 podmioty. 3) Zorganizowanie i przeprowadzenie seminarium szkoleniowego nt. stosowania klauzul społecznych w zamówieniach publicznych dla Konwentu Wójtów Gmin Wiejskich Województwa Kujawsko-Pomorskiego; ✓ Liczba osób biorących udział w seminarium – 57 osób. 4) Zorganizowano animację lokalną samorządów terytorialnych; ✓ Liczba wizyt animatora lokalnego w samorządach– 94 wizyty. 5) Zorganizowanie i przeprowadzenie spotkań skierowanych do członków gminnych i powiatowych Rad Działalności Pożytku Publicznego dotyczących ekonomii społecznej; ✓ Liczba zorganizowanych spotkań RDPP – 10 spotkań; ✓ Liczba osób biorących udział w spotkaniach – 83 osoby. 6) Zorganizowanie i przeprowadzenie warsztatów dla kadry JOPS i PES pt. „Promowanie nowych metod działań w zakresie aktywizacji i integracji społeczno-zawodowej, wspieranie partnerskiej współpracy pomiędzy JST i podmiotami ES"; ✓ Liczba zorganizowanych warsztatów – 4 warsztaty; ✓ Liczba osób biorących udział w warsztatach – 76 osób. III. Upowszechnianie ekonomii społecznej w regionie: 1) Prowadzenie (aktualizacja) portalu poświęconego ekonomii społecznej w regionie: http://es.rops.torun.pl/; 2) Przygotowanie i przeprowadzenie podczas XXV Forum Gospodarczego w Toruniu panelu poświęconego ekonomii społecznej – debata pn.: „Rywalizacja czy współpraca z przedsiębiorstwem społecznym?": ✓ Liczba osób biorących udział w spotkaniu – 48 osób. 3) Przygotowanie i przeprowadzenie procedury związanej z przyznaniem certyfikatów PES „Zakup Prospołeczny": ✓ Liczba podmiotów, którym przyznano certyfikaty – 9 podmiotów; ✓ Liczba podmiotów, którym przedłużono obowiązywanie certyfikatów na kolejny rok – 16 podmiotów. 4) Przygotowanie i zrealizowanie IX Kujawsko-Pomorskiego Forum Ekonomii Społecznej; ✓ Liczba osób biorących udział w konferencji – 235 osób; ✓ Liczba podmiotów ekonomii społecznej biorących udział w części wystawienniczej – 20 podmiotów; 5) Zorganizowanie i przeprowadzenie spotkania dotyczącego ekonomii społecznej dla studentów Instytutu Socjologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika; ✓ Liczba osób biorących udział w spotkaniu – 10 osób. 6) Zorganizowanie i przeprowadzenie konferencji dla świata nauki, biznesu i środowiska ekonomii społecznej wraz z prezentacją dobrych praktyk, w siedzibie Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy ✓ Liczba osób biorących udział w konferencji – 105 osób. 7) Zorganizowanie i przeprowadzenie konkursu wiedzy o ekonomii społecznej dla uczniów szkół średnich miasta

	Torunia oraz powiatu toruńskiego wraz z wizytą studyjną ✓ Liczba uczniów biorących udział w konkursie – 30 osób; ✓ Liczba szkół biorących udział w konkursie – 6 szkół. IV. Reprezentowanie środowiska ES oraz wdrażanie K-PPRES: 1) Spotkania Regionalnego Komitetu Ekonomii Społecznej (RKES); ✓ Liczba posiedzeń stacjonarnych – 1 posiedzenie; ✓ Liczba osób biorących udział w posiedzeniu – 19 członków RKES; ✓ Liczba posiedzeń wyjazdowych (Gdańsk, wspólne posiedzenie wraz z Pomorskim Komitetem Rozwoju Ekonomii Społecznej) – 1 posiedzenie; ✓ Liczba osób biorących udział w posiedzeniu – 18 członków RKES; ✓ Liczba spotkań Regionalnych Komitetów Rozwoju Ekonomii Społecznej z terenu całego kraju (podczas II Ogólnopolskiego Forum Ekonomii Społecznej i Solidarnej w Warszawie) ✓ Liczba osób biorących udział w spotkaniu – 5 członków RKES 2) Spotkania zespołów roboczych RKES; ✓ Liczba spotkań – 4 spotkania; ✓ Liczba osób biorących udział w spotkaniach – 27 osób. 3) spotkania Podkomitetów Monitorujących Ekonomię Społeczną w subregionach: ✓ Liczba spotkań – 2 spotkania; ✓ Liczba osób biorących udział w spotkaniach – 29 osób. 4) Wizyty studyjne dla członków Regionalnego Komitetu Ekonomii Społecznej i Podkomitetów Monitorujących Ekonomię Społeczną w subregionach: ✓ Liczba wizyt – 3 wizyty; ✓ Liczba osób biorących udział w wizytach – 75 osób.

Trampolina

Oś priorytetowa 9 Solidarne społeczeństwo
Działanie 9.2 Włączenie społeczne
Poddziałanie 9.2.2 Aktywne włączenie młodzieży objętej sądowym środkiem wychowawczym lub poprawczym

Cel projektu	Wzrost aktywności społecznej, edukacyjnej i zawodowej oraz zwiększenie zdolności funkcjonowania w społeczeństwie młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym tj. 400 osób objętych nadzorem kuratorskim/środkiem wychowawczym oraz 140 wychowanków/wychowanek Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych/Młodzieżowego Ośrodka Socjoterapii, a także wzrost umiejętności niezbędnych we wspieraniu rozwoju młodzieży u 80 z otoczenia młodzieży objętej projektem, z terenu województwa kujawsko-pomorskiego.
Wybrane efekty działań zrealizowanych w 2018 r.	• Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie -637 (planowane – 560); • Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie – 6 (planowane – 0); • Liczba osób z otoczenia uczestników projektu w MC objętych wsparciem w projekcie (wskaźnik własny wnioskodawcy) – 81 (planowany 80); • Liczba osób, dla których zostały utworzone Indywidualne Plany Działania lub Indywidualne Plany Resocjalizacyjne (wskaźnik własny wnioskodawcy) – 718 (planowane 640); • Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu – 35 (planowane 31); • Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy po opuszczeniu programu – 22 (planowane 21); • Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) – 10 (planowane 9); • Wskaźnik efektywności społecznej (wskaźnik własny wnioskodawcy) – 513 (planowany 303);

Trampolina 2

Oś priorytetowa 9 Solidarne społeczeństwo
Działanie 9.2 Włączenie społeczne
Poddziałanie 9.2.2 Aktywne włączenie młodzieży objętej sądowym środkiem wychowawczym lub poprawczym

Cel projektu	Wzrost aktywności społecznej, edukacyjnej i zawodowej oraz zwiększenie zdolności funkcjonowania w społeczeństwie młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym tj. 400 osób objętych sądowym środkiem wychowawczym, a także wzrost umiejętności niezbędnych we wspieraniu rozwoju młodzieży u 120 osób z otoczenia młodzieży objętej projektem, z terenu województwa kujawsko-pomorskiego, w okresie od 01.09.2018 r. do 31.08.2020 r.
Wybrane efekty działań zrealizowanych w 2018 r.	• Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie -198 (planowany wskaźnik docelowy – 400); • Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie – 9 (planowany wskaźnik docelowy – 5); • Liczba osób, dla których zostały utworzone Indywidualne Plany Działania lub Indywidualne Plany Resocjalizacyjne (wskaźnik własny wnioskodawcy) – 195 (planowany wskaźnik docelowy 520);

Wykluczenie – nie ma MOW-y!

Oś priorytetowa 9 Solidarne społeczeństwo Działanie 9.2 Włączenie społeczne Poddziałanie 9.2.2 Aktywne włączenie młodzieży objętej sądowym środkiem wychowawczym lub poprawczym	
Cel projektu	Wzrost aktywności społecznej, edukacyjnej i zawodowej oraz zwiększenie zdolności funkcjonowania w społeczeństwie młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym tj. 400 osób objętych sądowym środkiem wychowawczym, a także wzrost umiejętności niezbędnych we wspieraniu rozwoju młodzieży u 120 osób z otoczenia młodzieży objętej projektem, z terenu województwa kujawsko-pomorskiego, w okresie od 01.09.2018 r. do 31.08.2020 r.
Wybrane efekty działań zrealizowanych w 2018 r.	• Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie - 198 (planowany wskaźnik docelowy – 400); • Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie – 9 (planowany wskaźnik docelowy – 5); • Liczba osób, dla których zostały utworzone Indywidualne Plany Działania lub Indywidualne Plany Resocjalizacyjne (wskaźnik własny wnioskodawcy) – 195 (planowany wskaźnik docelowy 520);

Pogodna Jesień Życia na Kujawach i Pomorzu- projekt rozwoju pomocy środowiskowej dla seniorów

Regionalne Centrum Informacji Senioralnej

Oś priorytetowa 9 Solidarne społeczeństwo
Działanie 9.3 Rozwój usług zdrowotnych i społecznych
Poddziałanie 9.3.2 Rozwój usług społecznych

Cel projektu	Zwiększenie dostępu do różnorodnych form niestacjonarnych usług opiekuńczych dla niesamodzielnych osób starszych oraz rozwój usług ukierunkowanych na podnoszenie umiejętności opiekuńczych dla opiekunów faktycznych, osób świadczących dzienną opiekę, wolontariuszy oraz osób realizujących usługi sąsiedzkie na obszarze 30 gmin województwa kujawsko-pomorskiego.
Wybrane efekty działań zrealizowanych w 2018 r. (w części realizowanej przez ROPS w Toruniu)	• Prowadzono tematyczny portal informacyjny dla osób starszych i ich bliskich. Portal informacyjny dostępny pod linkiem: www.infosenior.rops.torun.pl – zamieszczono 148 informacji; • Wprowadzono system teleopieki dla 55 niesamodzielnych osób starszych, a także zrekrutowano kolejne 155 osób do objęcia teleopieką w 2019 roku; • Prowadzono dyżury osobiste i telefoniczne w 5 największych miastach regionu (Bydgoszcz, Grudziądz, Inowrocław, Toruń, Włocławek). Liczba osób, które skorzystały z dyżurów – 800; • Zorganizowano tematyczne spotkania poświęcone popularyzacji dobrych praktyk w obszarze zwłaszcza profilaktyki zdrowotnej i opieki nad niesamodzielnymi osobami starszymi; • W ramach realizacji projektu pracownicy RCIS wzięli udział w 18 różnego rodzaju wydarzeniach organizowanych na rzecz seniorów • Rozesłano informacje i plakaty na temat projektu pn. „Pogodna jesień życia na Kujawach i Pomorzu" do rad seniora, uniwersytetów trzeciego wieku, klubów seniora; • W październiku 2018 r. przeprowadzono kolejną rekrutację - do II edycji teleopieki dla 155 niesamodzielnych osób starszych; • Gromadzenie i aktualizowanie informacji: w zakresie pomocy i świadczeń realizowanych na terenie województwa

	kujawsko-pomorskiego na rzecz osób starszych (z zakresu zdrowia i opieki, w tym usług opiekuńczych i alternatywnych, pomocy instytucjonalnej, poradni geriatrycznych, wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego itp.); • Przeprowadzono cykl 4 spotkań świadomościowych w miastach na prawach powiatu w regionie, pn. „Aktywny Senior XXI wieku". Spotkania poświęcone zostały popularyzacji dobrych praktyk w obszarze zwłaszcza profilaktyki zdrowotnej i opieki nad niesamodzielnymi osobami starszymi. Liczba osób, która wzięła udział w spotkaniach – 187; • Opracowano i wydano w nakładzie 15 000 egzemplarzy „Informator dla Seniora"- publikację zawierającą informacje o instytucjach działających na rzecz osób starszych.

Kujawsko-Pomorskie Środowiskowe Centrum Opieki Psychogeriatrycznej w Otępieniach

ŚCOPO
Kujawsko-Pomorskie Środowiskowe Centrum Opieki Psychogeriatrycznej w Otępieniach

Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020
Działanie 4.1 Innowacje społeczne

Cel projektu	Poprawa jakości usług świadczonych na rzecz osób z otępieniem poprzez rozwój kompleksowej sieci wsparcia – skoordynowanego leczenia, opieki środowiskowej oraz aktywizacji społecznej.
Wybrane efekty działań zrealizowanych w 2018 r. (w części realizowanej przez ROPS w Toruniu)	• Zlecono usługę przeprowadzenia kampanii informacyjnej w autobusach komunikacji miejskiej i podmiejskiej w Bydgoszczy i powiecie sępoleńskim. Szacunkowe dane wskazują, iż około 67 000 pasażerów na terenie Bydgoszczy oraz ok. 1 280 w powiecie sępoleńskim zapoznało się z informacji prezentowanymi podczas kampanii; • Zorganizowano 6 spotkań Lokalnego Porozumienia na Rzecz Poprawy Jakości Opieki nad Chorymi Otępiennie; • Stała współpraca z czterema Ambasadorami Projektu. Upowszechnianie tematyki chorób otępiennych za pośrednictwem Ambasadorów projektu; • Wyłoniono 4 kandydatów na Ambasadorów, z którymi podpisano umowy zlecenia na 2019 rok; • Zorganizowano 4 spotkania świadomościowe na terenie powiatu sępoleńskiego i Bydgoszczy: ✓ Łączna liczba uczestników 103 osoby; • Przygotowano 44 informacje na stronę internetową www.otepienni.pl; • Zamieszczono 96 postów na *fanpage'u*, których zasięg osiągnął ok. 30 600 osób; • Opracowano i nagrano 10 min. reportaż o tematyce chorób otępiennych;

Rozdział VI. Rekomendacje wynikające z raportu

Klienci pomocy społecznej

Systematycznie zmieniająca się struktura osób korzystających z pomocy społecznej – spadek liczby osób objętych pomocą przy wzroście liczby rodzin długotrwale korzystających z pomocy społecznej (powyżej 3 lat) w ogólnej liczbie korzystających ze wsparcia – wymaga konieczności intensyfikacji działań integrujących, animujących i włączających tę grupę klientów w społeczność lokalną m. in. w oparciu o **programy reintegracji zawodowej i społecznej** realizowane przez podmioty, o których mowa w ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym. Ponadto należy zabezpieczyć środki finansowe na pomoc niematerialną, realizowaną m.in. poprzez działania wykwalifikowanej kadry pomocy społecznej w formie wsparcia **asystenta rodziny**, czy rozwój infrastruktury pomocy społecznej adresowanej do tej grupy.

W przypadku osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej, wskazane jest **skoncentrowanie działań aktywizujących** nad osobami, które stosunkowo niedawno zaczęły korzystać z pomocy.

Celem zapewnienia samodzielności oraz umożliwienia uczestnictwa w życiu społecznym oraz integrację ze środowiskiem zaleca się utworzenie większej liczby **mieszkań chronionych**, dla różnych grup odbiorców. W przypadku osób starszych, które są na tyle samodzielne, aby funkcjonować przy umiarkowanym wsparciu i nie są obłożnie chore, zabezpieczenie środków na umieszczenie osoby starszej w mieszkaniu chronionym jest relatywnie niższe niż opieka w domach pomocy społecznej. Ważne jest również to, iż osoba starsza pozostaje w swoim naturalnym środowisku społecznym.

Piecza zastępcza

Odnotowuje się systematyczne spadki w liczbie rodzin w rodzinnej pieczy zastępczej. Zważywszy na znaczenie rodzinnej pieczy zastępczej, konieczne jest **zabezpieczenie środków finansowych** na dalszy jej rozwój, z największym naciskiem na rodziny zawodowe.

W związku z tym, że większość placówek opiekuńczo-wychowawczych w województwie kujawsko-pomorskim osiągnęła standard ustawowy (do 14 dzieci w placówce), należałoby kontynuować działania, celem dalszej **deinstytucjonalizacji pieczy**

zastępczej. Zaleca się zatem rozwój **rodzinnej pieczy zastępczej**. Wskazane jest również zintensyfikowanie działań promujących rodzicielstwo zastępcze.

W celu zmniejszenia liczby rodzin dysfunkcyjnych oraz borykających się z trudnościami w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych **zaleca się zatrudnianie większej liczby asystentów rodziny** oraz dalsze **świadczenie dla tych rodzin usług poradnictwa** (pedagogicznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego itd.).

Dzieci i młodzież

Wciąż niewystarczające zabezpieczenie opieki nad dziećmi do lat 3 (w województwie kujawsko-pomorskim tylko 65 na 1000 dzieci do lat 3 jest objętych opieką żłobkową), wymaga **podejmowania działań na rzecz powstawania żłobków lub klubów dziecięcych**, w szczególności w gminach na terenach, których nie występuje w ogóle tego typu infrastruktura. Rekomenduje się również upowszechnianie alternatywnej formy opieki nad dziećmi do lat 3, takiej jak **dzienny opiekun** również jako możliwość podjęcia zatrudnienia przez osoby chętne do świadczenia tego rodzaju pracy na zlecenie gminy. Rozwój form i dostępności opieki nad dziećmi do lat 3 przyczyni się niewątpliwie do zmniejszenia liczby kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka z powodu braku zapewnienia dziecku opieki żłobkowej.

Bezdomność

Z uwagi na aktualne wyzwania, obejmujące m.in. wydłużający się czas pozostawania w bezdomności, niedostateczną liczbę usług mieszkaniowych, ważną sprawą jest opracowanie **programów mieszkaniowych** w celu przeciwdziałania bezdomności oraz szeroko rozumianej **profilaktyki**. Dotyczy to także odpowiedniego doboru działań i programów aktywizujących osoby bezdomne, czynnej działalności zespołów pracowników specjalizujących się w rozwiązywaniu problemu bezdomności jak również streetworkerów. Szczególne znaczenie mają również **kampanie informacyjne skierowane zarówno do osób bezdomnych** (związane z zabezpieczeniem zimowym), **jak i całego społeczeństwa** (zwalczające stereotypowe myślenie o osobach bezdomnych oraz mówiące o tym, jak pomagać bezdomnym). Należy wzmacniać **współpracę międzysektorową** w obszarze przeciwdziałania bezdomności. Równie ważna jest promocja **dobrych praktyk** oraz propagowanie wymiany doświadczeń oraz upowszechnianie rozwiązań w obszarze profilaktyki i zapobiegania bezdomności.

Osoby starsze

Wobec systematycznie wzrastającej liczby osób starszych w naszym województwie rekomenduje się zwiększenie dostępu do **usług społecznych**, w tym **opiekuńczych** oraz zapewnienie odpowiedniego poziomu koordynacji wsparcia w tym zakresie z poziomu regionalnego. W zakresie wsparcia niesamodzielnych mieszkańców naszego regionu należy również podjąć działania zmierzające do utworzenia **Centrum Teleopiekuńczego** jako najbardziej racjonalnego i ekonomicznego systemu wsparcia. Natomiast w celu odciążenia opiekunów faktycznych należy zabezpieczyć opiekę krótkoterminową dla osób starszych a także niepełnosprawnych – tzw. opiekę wytchnieniową.

W przypadku sprawnie rozwijających się działań na rzecz usług społecznych, należałoby rozważyć podniesienie kompleksowości wspomnianego wsparcia i poszerzenie go o **dostęp do usług medycznych**. Pozwoliłoby to na objęcie opieką najbardziej potrzebujących osób niesamodzielnych.

Wskazany jest dalszy rozwój pomocy środowiskowej dla osób starszych i niesamodzielnych w miejscu zamieszkania, m.in. poprzez zwiększenie dostępności usług opiekuńczych, pomocy sąsiedzkiej, wolontariatu opiekuńczego i usług integracji społecznej. Ważny jest również rozwój mieszkalnictwa chronionego, tworzenie dziennych domów pobytu oraz doposażenie i dostosowanie mieszkań w udogodnienia i usprawnienia dla osób starszych i niesamodzielnych.

Osoby niepełnosprawne

W celu integrowania środowiska osób niepełnosprawnych ze środowiskiem lokalnym należy tworzyć społeczne i infrastrukturalne możliwości do realizacji działań integracyjnych poprzez zajęcia na bazie ośrodków wsparcia takich jak integracyjne **świetlice** dla dzieci i młodzieży.

Errata

<table>
<tr><th>STRONA</th><th>WIERSZ</th><th>JEST</th><th>POWINNO BYĆ</th></tr>
<tr><td>75</td><td>grafika (wiersz 4)</td><td>
</td><td>
</td></tr>
<tr><td>80</td><td>tabela 31</td><td>
<table>
<tr><th>Rodzaj wskaźnika</th><th>2015</th><th>2016</th><th>2017</th><th>2018</th></tr>
<tr><th></th><th colspan="4">Wartość ogółem (województwo)</th></tr>
<tr><td>Liczba dziennych domów pobytu/ dziennych domów seniora[51]</td><td>11</td><td>12</td><td>31</td><td>56</td></tr>
<tr><td>Liczba gmin, na terenie których funkcjonowały dzienne domy pobytu/ dzienne domy seniora</td><td>8</td><td>8</td><td>10</td><td>32</td></tr>
</table>
</td><td>
<table>
<tr><th>Rodzaj wskaźnika</th><th>2015</th><th>2016</th><th>2017</th><th>2018</th></tr>
<tr><th></th><th colspan="4">Wartość ogółem (województwo)</th></tr>
<tr><td>Liczba dziennych domów pobytu/ dziennych domów seniora[52]</td><td>11</td><td>12</td><td>31</td><td>50</td></tr>
<tr><td>Liczba gmin, na terenie których funkcjonowały dzienne domy pobytu/ dzienne domy seniora</td><td>8</td><td>8</td><td>10</td><td>32</td></tr>
</table>
</td></tr>
<tr><td>80</td><td>5-8</td><td>Dzięki finansowaniu z tych dwóch rodzajów źródeł liczba placówek wspieranych przez fundusze z RPO wyniosła w 2018 r. 34 (wzrost o 19), natomiast z programu „Senior+” 9 (o 6). Łącznie w województwie kujawsko-</td><td>Dzięki finansowaniu z tych dwóch rodzajów źródeł liczba placówek wspieranych przez fundusze z RPO wyniosła w 2018 r. 31 (wzrost o 16), natomiast z programu „Senior+” 7 (o 4). Łącznie w województwie kujawsko-pomorskim</td></tr>
</table>

[51] Liczba dziennych domów pobytu/dziennych domów seniora wraz z filiami.
[52] Liczba dziennych domów pobytu/dziennych domów seniora wraz z filiami.

		pomorskim w badanym roku działało 56 dziennych domów pobytu (łącznie z 3 filiami).	w badanym roku działało 50 dziennych domów pobytu (łącznie z 3 filiami).
80	9-10	W ciągu badanego roku 2018 zaobserwować można wzrost dziennych domów pobytu o 84%.	W ciągu badanego roku 2018 zaobserwować można wzrost dziennych domów pobytu o 61,3%.